DE INENTING DER POKJES,

GEMEENELYK DE

KINDERZIEKTE

GENAAMT,

IN HARE ONBETAMELYKHEID EN SCHANDELYKHEID

KLAAR EN NAAKT BY HET LIGT DER REDEN AANGETOONT;

Waar by gevoegd is een

BESLUIT OFTE **AANHANGSEL,**

Behelzende verscheide middelen om deese

QUAADE PRACTYK

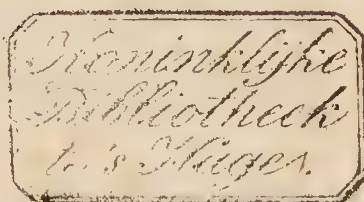
Tegen te gaan,

DOOR

SAMUEL HOEUFFT,

Theologiæ Doctor en Predikant te Breda.

IN 'sGRAVENHAGE,

BY ISAAC DU MEE,

M. DCC. LXX.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORREDEN.

De stoffe die ik onderneme te verhandelen, is in zig zelven niet minder als aangenaam, nogtans heb ik aanleiding tot dese Verhandeling gekregen door het bekend Tractaat, waar van de Titel is; *Verdedigende Proeve over de manier van het mededeelen der Kinder-pokjes door Inenting; waar in men tragt te toonen, dat 'er het geweeten niet van gekwetst, nogte de Godsdienst mede beledigt word, door* Karolus Chais; *uit het Fransch vertaalt door* Marten Schagen, *Doopsgezind Leeraar te Utrecht*. Dit Tractaat is my van de Voorstanders der Inenting dikwils aangepreesen om te leesen: doch ik vond my een geruimen tyd niet genegen om my daar toe te verledigen, ofte een harnas daar tegen aan te trekken, eensdeels om dat ik dagt, dat 'er Schryvers genoeg buiten my en bekwamer dan ik, te voorschyn zouden komen om dit te ondernemen; anderdeels om dat het my geenzins waarschynlyk voorkwam, dat een zaak van die Natuur zo verre zoude voortgaan, en zo veele Voorstanders vinden.

Ondertusschen heb ik niet nagelaten, daar over by gelegenheid te spreeken, voor zo veel zulks in eene Bur-

gerlyke converſatie zomtyds te paſſe kwam, wanneer ik my verpligt vond, vooral gevraagt zynde, tegen de Mededeeling der Kinderpokjes, als tegen een ſondige handelwyſe, my te verklaren.

Eindelyk heb ik, op het ſterk aanhouden van verſcheide goede Vrienden, het gemeld Tractaat met aandagt geleeſen; te meer om dat de gedagtenis daarvan, by gelegenheid van een uittrekſel uit de *Verhandelingen uitgegeven door de Hollandſche Maatſchappye der Wetenſchappen te Haarlem*, vernieuwt is in de Boekſaal van de maand January deſes Jaars, voor zo ver in deſe Verhandelingen de gemelde *Verdedigende Proeve &c.* mede begreepen is, en daarvan byſonderlyk in deſelve Boekſaal een ſchets gegeven word. Doch in de plaats van daar door tot andere gedagten te komen, ben ik veel meer in myne gedagten beveſtigd geworden, ziende de ſwakheid van de bewys-redenen, van welke de gemelde Auctеur zig bediend.

Ik heb deswegens in de vreeſe des Heeren ondernomen, de inenting of mededeeling der kinder-ſiekte te beſtryden, met aan te toonen, dat deſe handelwyſe onbetamelyk en ſchandelyk is.

Dit

Dit heb ik niet door de boven-natuurlyke Openbaring, die in de Heilige Schriften vervat is, maar door de natuurlyke Openbaring, ik meen het ligt der reden, aangetoont; overeenkomſtig met de hoedanigheid der ſake, als zynde geen verborgendheid des geloofs, of geen byzondere wyſe van den Chriſtelyken Godsdienſt; maar de verpligting om de mededeeling der kinderpokjes natelaaten, is gegront op het gene God aan alle menſchen in hunne conſcientie, indien zy behoorlyk daar op agt geven, bekend maakt: zo dat de natuurlyke Openbaring in dit ſtuk volſtaan kan.

Doch even daarom is het des te meer te verwonderen, dat een ſaak van die natuur, als de inenting der pokjes is, niet algemeen afgekeurd word, maar in tegendeel hoe langer hoe meer, zo hier als elders, doorbreekt, en dat de een den anderen tot zulk een ſtoute proefneming aanmoedigt, en gaande maakt: in zo verre dat men daarvan als een *Mode* (waarvan *Erasmus* al wiſt te zeggen, *mos Tyrannus*,) begint te maken; waar in velen van de aanzienelykſte Lieden, zo binnen als buiten ons Land, ja zelfs aan de Keiſerlyke en Koninglyke

Hoven hebben voorgegaan. Het is doch aan de menſchelyke ſwakheid eigen, dat men de voorbeelden van de Grooten als een Wet rekent, daar men blindelings zig na gedraagt, zonder te onderzoeken, of die voorbeelden met de Goddelyke Wet, door het ligt der reden of der Heilige Schriften bekend gemaakt, over een komen. Daar uit ontſtaat, dat niet alleen de Lieden van den eerſten rang, malkanderen daartoe opwekken; maar dat ook de gene die het naaſt daar by komen, als een tweede rang, zig verbeelden, zulke aanzienelyke Voorbeelden te moeten volgen, terwyl zy dit als een grote eer agten; en van daar gaat vervolgens diezelve praktyk, of *Mode* voort tot eenen derden rang; daarna al verder tot lieden van nog minderen rang, tot dat ze eindelyk byna algemeen word.

Het is te vreeſen, (indien God het niet verhoed) dat het ook alzo met de mededeeling der kinder-ſiekte zal toegaan, dewyle de beginſelen daarvan zig alreeds openbaren. En daarom is het meer als tyd, dat de onbetamelykheid van deſe handelwyſe klaar en naakt ontdekt, en de Ingeſetenen des Lands, ja ook (was het mogelyk) van andere Lan-

Landen daaromtrent onderrigt, en tegen dit doorbrekend kwaad gewaarſchouwd worden.

Is 't onder anderen het werk van een Leeraar der Gemeinte de Wet des Heeren te verklaren, en daarby niet alleen zulke grove zonden, die by den Wereldlyken regter geſtraft worden, maar ook alle anderen, zelfs de allerminſte aan te wyſen en tegen te gaan, zo zal niemand met reden kunnen kwalyk neemen, of misduiden, dat ik mede als een Leeraar der Gemeinte, myn talent daar toe aanwende, en niet met den luien Dienſtknegt onder de aarde begrave.

Te minder is dit vreemd te houden, na dat de Heer *Chais*, thans Emeritus Predikant in de Walſche Gemeinte van 's Gravenhage, zig onderwonden heeft tot grote droefheid van veele welmeenende en Godvreezende Lieden, de inenting der kinderpokjes voor wettig te verklaren, en ze aan te pryſen. 't Is waar dat zyn Eerw. toeſtemt, dat de hungene die tegen de inenting zyn, hunne vryheid behouden, om ze niet alleen voor zig zelven, maar ook voor hunne kinderen te weigeren; maar ondertusſchen betuigt ſyn Eerw. niet te kunnen

begrypen, wat tog zo veele lieden aanzet om de inenting te dwarsbomen, als ten minſten niet blykt, dat 'er kragtige redenen, of dringende ſwarigheden, tegen in te brengen zyn. Uit dien hoofde heb ik voorgenomen, zulke kragtige redenen en dringende ſwarigheden, die ik hope dat overtuigende zullen zyn, daar tegen in te brengen.

Dit heb ik nog te meer dienſtig en nodig geoordeelt, om dat ik weet, of immers na den aart der liefde onderſtelle, dat de meeſten van de gene die de mededeeling der pokjes tot een gewaand verhoedmiddel gebruikt hebben, of andere daartoe hebben aangeraden, onwetende en onbedagtſaam gezondigt hebben, en daarom overtuigt zynde, hunne dwaling wel zullen willen belyden, erkennende dat de *waarheid de ſterkſte is.*

Omtrent de byſondere wyſe myner verhandeling heb ik nog te onderrigten, dat ik my niet heb ingelaten in de overweging van de natuur der kinderpokjes zelve, nog van de byſondere manier der kunſtige mededeeling deſer pokjes, zo als dezelve, 't zy door de Engelſche Doctoren, die in 's Hage

zo

zo veel beweging gemaakt hebben, 't zy door anderen verrigt is, als alleen voor zo ver de overweging daar van tot overtuiging nodig was.

Veel minder heb ik dienſtig geoordeelt, te onderzoeken, of de nieuwe zo genaamde Suttoniſche (*a*) wyſe van inenting, dan of de oude wyſe, door den Heer *Ranby*, Heelmeeſter te Londen, en door den overleden Heer *Thomas Schwencke*, Profeſſor der ontleedkunde in 's Hage, gepractizeerd, het meeſte gevaar onderworpen is. Nogtans heb ik my beroepen op de praktyk van den Heer *Ranby*, als zynde door den Heer *Chais* verdedigt. Het onderzoek na de beſte wyſe van de mededeeling der kinder-ziekte doet niet tot myn oogmerk, dewyl alle mededeeling deſer ziekte voor ongeoorloft verklare. Voorts heb ik my gewagt, zo veel mogelyk was, van de

(*a*) Dus genaamd van den Heer *Sutton* M. Dr., van wien men wil verſekeren, dat hy, 't zy in eigen perſoon, 't zy door ſyne leerlingen, boven de zeſtig duizend perſonen inge-ent, en dezelve op 8 of 10 na, geneſen heeft, door behulp van een middel, waar van hy het geheim voor zig zelven houd.

de inenters te verbitteren; ik zeg zo veel mogelyk was: want het kan gebeuren, schoon de meesten onwetende gedwaalt hebben, dat 'er nogtans ook zulke zyn die voor de waarheid niet willen wyken, maar zig hardnekkig daar tegen verharden. Indien ik zulke menschen mogt verbitteren, in de plaats van te verbeteren, om dat ik aan het kwaad, het geen ik bestryde, syn eige naam geve, dat agte ik buiten myn schuld te zyn, en niet wel te kunnen voorkomen.

Ondertusschen is het zeker, dat de opgesmukte Mode der inenting, als een Tyran, die te gelyk een Afgod is, mitsgaders syne Dienaars met regt zouden mogen bespot worden, gelyk Baal en syne Dienaars van Elia bespot wierden, toen de Propheten Baals met messen zig sneeden, en hem om de aansteking syner offerhande aanriepen. Ik zoude mogelyk niet ongevoegsaam my hebben kunnen bedienen van zodanige schryfwyse, die nu en dan van zommige Geleerde Mannen verkoren is, als hebbende op een Poëtische, Rhetorische, Satyrische en Ironische wyse de gebreken

ken en verkeerde handelwys ten toon gesteld, en met een zonderlinge aardigheid tegengaan; by voorbeeld, wanneer zy schreven tot lof van de zotheid (*b*), van de luiheid (*c*), en diergelyke, waar in zy zig bedienden van het natuurlyk regt, het welk den Digter *Horatius* deede zeggen (*d*);

Ridentem dicere verum.
Quid vetat.

Wat verbied ons al laggende de waarheid te zeggen. Des niet tegenstaande heb ik liever de verfoeielyke mededeeling der kinder-ziekte op eene gewone eenvoudige wyse met ernst, en niet minder met zagtmoedigheid tegen gegaan, in hope dat de misleide navolgers van die vreemde Mode der inenting nog eens van hunne dwaling overtuigt zullen worden, en die zondige handelwys nalaten.

Hoe het zy, ik kan my zeer natuurlyk verbeelden, dat de twee vermaarde Phi-

(*b*) *Erasmus.* (*c*) *P. Burman.*
(*d*) Satyr. L. 1. Sat. 1.

Philoſophen, die van een tegenſtrydig humeur waren, met name *Heraclitus* en *Democritus*, van de welke de een over de dwaſe handelwys der wereld ſchreide, en de ander daar over lagte, dat, zeg ik, deſe twee vermaarde Mannen, nu inzonderheid zouden ſchreien en laggen.

Wyders wil ik niet ontveinzen, dat ik hier en daar eenige uitbreidingen ofte omwegen gemaakt hebbe, byzonderlyk door het aanhalen van hiſtorien, die by de bewyſen en by de tegenwerpingen te pas kwamen. Ik hope dat de Leſers dit niet ten kwade zullen duiden; maar veel meer met my de gedagten wel een weinig zullen willen aftrekken van de ingeënte kinderpokjes, op dat de gedagtenis van den ſtank en de vuiligheid, aan deſe ziekte eigen, ons niet te zeer verdrietig valle. Ondertusſchen heb ik reden om te vertrouwen, dat de verſtandige Leſers genoeg in ſtaat zullen zyn, om alle deſe uitbreidingen tot het bedoeld einde te brengen; 't welk is, om de zondige practyk van de mededeeling der pokjes, door de overtuiging van hare Voorſtanders tegen te gaan.

Ik

Ik wenſche, dat God zelve de oogen van deeſe verblinde liefhebbers der inenting wil openen, dat zy hunne dwaling mogen zien, en hunne conſcientie wakker gemaakt zynde, van Gods wege hen mag toeroepen, *doet U zelven en uwe kinderen geen kwaad!* En ten aanzien van de gene, die zig reeds hebben laten verleiden, is ook myn wenſch, dat God hunne ſonden hun wil vergeeven!

Ja ik wenſch van gantſcher harten, dat het God behage, alle de Ingeſetenen des Lands, byſonderlyk ook van deeſe Stad, door ſyne weêrhoudende goedheid te beletten, van nog verder tegen hem te zondigen.

God geve dat de verhandeling die ik over deſe ſtoffe aan myn Landsgenoten mededeele, daar toe een gezegend middel zyn mag! Hy verloſſe de Inwoonderen des Lands, en deſer Stad en Baronie, zo van de beſmettelyke pokjes onder de menſchen, als van de beſmettelyke ziekte en grasſeerende ſterfte onder het rundvee! De Heere zegene onſe Chriſtelyke Overheeden,

en

en geve aan Dezelve de nodige wysheid, om omtrent de mededeeling der kinderziekte, tot hier toe in 't algemeen niet verhindert, zulke maatregulen te neemen, als tot Syne eere, en tot welvaart van de kerk en van het Land dienftig zyn! Hy zegene alle de Inwoonderen des Lands, van den grootften af tot den kleinften toe! Dat het den gantfchen Volke, als in de dagen van Ouds, mag wel gaan!

DE INENTING DER POKJES,

GEMEENELYK DE

KINDERZIEKTE

GENAAMT,

In haare onbetamelykheid en ſchandelykheid klaar en naakt by het ligt der reden aangetoont.

IN deſe Verhandeling is myn toeleg, deſe order te houden, dat ik eerſt de redenen van de onbetamelykheid en ſchandelykheid van de inenting, of mededeeling der pokjes, onder het oog brenge; en daarna de redenen, die tot goedkeuring van de inenting opgegeven worden, beantwoorde en wederlegge. Verdeling van de geheele verhandeling.

EERSTE DEEL.

VOoraf wil ik geern bekennen, dat ik alle de bewysredenen van de onwettigheid der inenting, die van den Heer *Chais* als tegenwerpingen Nadere verdeling van het eerſte Deel.

pingen tegen zyn gevoelen worden opgegeven, en die hy getragt heeft op te losſen, niet overneeme.

Syn Eerw. heeft ze in driederley ſoorten verdeelt, niet nodig hier aan te halen: in dezelve zyn ten minſten negen byſondere bewyſen tegen de inenting begreepen: tot dit negental wordenſe in de Boekſaal van January deſes jaars bepaalt; ik meen in het Uittrekſel, waar van ik in de voorreden heb meldinge gemaakt.

Niet te min zal ik my vergenoegen met vyf bewyſen, eensdeels om dat de andere, zo veele als ik wel de myne wil maken, in deſe hoofdſakelyk begreepen zyn; anderdeels om dat de eerſte tegenwerping tegen de inenting, welke de Heer *Chais* opgeeft, en beantwoord, namentlyk, dat men noit kwaad moet doen, op dat het goede daar uit voortkome, zo zeer geen direct bewys tegen de inenting is, als wel een wederlegging van een bewys der Inenters; voor zo ver deſe zedeles aantoont, dat het bewys, 't geen zy tot aanpryſing van hunne handelwys ontleenen van het goed of voordeel, 't geen zy daar van verwagten, geen de minſte kragt tot overtuiging heeft.

Ondertusſchen wil ik ook niet ontveinzen, dat men met waarheid zoude mogen zeggen, dat deſe eerſte tegenwerping beſtaat in eene onderſtelling, van het gene waar over het verſchil is, namentlyk dat de inenting mede behoort onder het zedelyk kwaad.

Dit beweeſen zynde, gelyk ik aanneeme te doen, zo kan men zig vervolgens van deeſe zedeles bedienen.

Mogelyk heeft de Auteur van het gemelt Uit-

Uittrekſel daar op het oog, als hy zegt, *de volgende tegenwerpingen zyn zekerlyk van meer gewigt.*

En aangezien de bewysredenen, om de overtuigende kragt daarvan op te maken, niet getelt, maar gewogen moeten worden; zal ik my vergenoegen met het gemelt vyftal van gewigtige redenen, die ik vertrouwe, dat by alle onpartydige Leſers tot bewys van de onwettigheid van de mededeeling der kinderſiekte kragtig zullen worden bevonden.

De eerſte is, dat men de plagen, en dus ook de kinderſiekte, moet vermyden, zo lang als zulks door wettige middelen geſchieden kan.

De twede, dat de inenting der pokjes voor den patient gevaarlyk is.

De derde, dat ook anderen daardoor in gevaar gebragt worden, aangeſien deſe ziekte beſmettelyk is.

De vierde, dat men om eene onzekere plage, of ſiekte te ontgaan, geen zekere plage zig mag toebrengen.

De vyfde, dat men door de mededeling der kinderſiekte, omtrent de Goddelyke Voorſienigheid op verſcheidene wyſen zig ſchuldig maakt, als namentlyk

1. Aan de eene zyde met een mistrouwen op God;

2. Aan de andere zyde met een ligtvaerdig vertrouwen;

3. En eindelyk ook met zig zelven aan te matigen het regt, het welk God alleen toekomt.

De vyf gemelde redenen zal ik onderſcheidentlyk in vyf byſondere hoofdſtukken verklaren en beveſtigen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Waarin aangetoond word, dat men de plagen, en dus ook de kinderſiekte, moet vermyden, zo lang als zulks door wettige middelen geſchieden kan; en dat men by gevolg geen vryheid heeft, om dezelve zig toe te brengen.

De kinderſiekte is een droevige plage.

NIemand zal ontkennen, dat onder allerley plagen, die den menſch overkomen, of die hy zig zelven op den hals haalt, de krankheeden geen van de minſten zyn, als dewelke onze perſonen zelve aantaſten.

Het is ook buiten twyfel, dat onder alle de krankheeden de kinderſiekte, ('t zy dat ze natuurlyk, 't zy door de kunſt ons overkomt) als een droevige plage uitmunt.

Niet alleen de natuurlyke, Maar ook de kunſtige, die men zig zelven toebrengt.

De Inenters zullen dit wel gaern toeſtaan, in opzigt van de natuurlyke pokjes. Maar dat het ook alzo gelegen is met de kunſtige pokjes; ja dat deeſe veeltyds droeviger of beklagelyker als de natuurlyke zyn, blykt ons niet alleen uit de ervarenheid, maar ook uit de beſchryving, welke de Heer *Ranby* (een van de ervarenſte Heelmeeſters, die 'er oit te Londen waren, en die met eigen handen boven de duizend perſoonen ingeënt heeft), zelve daarvan doet, volgens het berigt van den Heer *Chais* in de verded. proeve. Deſe Heer *Ranby* verklaart, dat met de inënting der kinderpokjes de navolgende voorbereidſelen, toevallen en uitwerkingen, of zommige van dezelve, verzeit gaan, namentlyk

Het welk met verſcheide byzondere hoedanigheden beweeſen word.

1. Dat

1. Dat 'er op elken arm een insnyding van omtrent een duim lang moet geschieden, en dat 'er by gevolg twee wonden, veel swaarder als by het aderlaten, worden toegebragt; 't geen zonder pyn en schrik niet kan toegaan. Het moet noodsakelyk *in de kinderen tranen verwekken, en vreese in de Moeders*; *die insnyding maakt doorgaans een diepe sweer, verselt met beenbederf, duisendmaal moeijelyker dan de kinderpokjes zelve.* Volgens het antwoord van den Heer Sutherland, Med. Doctor, aan den Heer *Chais*, p. 21.

2. Dat 'er ettermakende zalve op die wonden moet gelegt worden.

3. Dat tegen den vyfden dag de kanten van de insnyding een zoort van ongeregelde hardigheid aannemen, en omringt zyn door een ligte roodheid die ontstoken is.

4. Dat men omtrent dien zelven tyd aan de oxels eenige pyn begint te gevoelen.

5. Dat men op den sevenden dag, en zomtyds eerder, word aangetast van een koude, en zelfs van een beving, die verzelt gaat van swaarte in het voorste gedeelte van het hoofd.

6. Dat 'er van den eersten of tweeden dag der ziekte af, een zuizeling, of draaijing van het hooft komt, die gevolgd word van een overvloedig sweet.

7. Dat 'er dikwils in het begin der ziekte brakingen ontstaan, die niet ophouden, voor dat de uitbreking voleindigt is.

8. Dat het ylen een gewoon toeval aan dese ziekte is, wanneer zy tot desen trap gestegen is.

9. Dat 'er eenige stuiptrekkende bewegingen voor het uitbreken der pokjes zomtyds vooraf-

 gaan,

gaan, waar tegen het leggen van een ſpaanſche vlieg, of een aderlating nodig is.

10. Dat het bloeden uit den neus, in alle de tydkringen van de ſiekte, daar mede verſelt gaat.

11. Dat 'er, hoewel zeer zelden, een enkele bloedſweer op de inenting volgt.

Worden deſe toevallen der inenting, van een voornaam voorſtander zelve opgegeven, dieſe buiten twyfel op het favorabelſte heeft voorgeſtelt, gelyk ſyn oogmerk vereiſchte; zo wil ik geern den onpartydigen Leſer laten oordelen, of het niet wreed en afſchrikkelyk is, de gezonden, die den Medicynmeeſter niet van noden hebben, daaraan bloot te ſtellen.

Mag men daarop niet toepaſſen, *Medice vivere eſt miſere vivere*, met Medicyn middelen gekwelt te worden is een elendig leven.

Ja behalven de gemelde droevige hoedanigheeden deſer plage, die men zig zelven of ſyne kinderen aandoet, zyn 'er nog meer anderen; by voorbeeld men kan door de ingeënte pokjes ſyn aangezigte ſchenden, men kan ligtelyk een lammigheid, of ſmertelyke kwaalen, beklagelyke gebreken, en kwynende ziektens daar uit behouden.

De Inenters zelve hebben dit beveſtigd.

De Inenters ſelve, zo wel Dr. *Dimsdale*, als Dr. *Sutton*, bekennen, *dat zy door het inenten na de oude wys derzelfs onvolmaaktheden ontdekt hebben* (*a*). De Heer *Sutherland* zegt met ronde woorden, *volgens de oude wyſe is men nooit zeker; men geneeſt maar by geluk*, p. 26. En daar-

(*a*) Ziet het antwoord van den Hr. *Sutherland* M Dr. aan den Heer *Chais* p. 17 en 20.

daarom hebben dese Inenters een nieuwe wyse van Inenting gepractizeerd.

Ondertusschen verklaart de Heer *Chais*, dat syn Eerw. syne Verdedigende proeve ten voordeele van de oude wyse in het ligt gegeven heeft, die Hy noemt, *eene wyse waar van de ondervinding my de wysheid en de waarde heeft doen kennen*, in synen brief aan de Heer *Sutherland*, p. 5.

En nogtans zyn daarin zulke onvolmaakthe-den begreepen, die de Inenters daar van heeft doen afgaan. Doch hoe ook de kinderziekte word toegebragt, zy is en blyft een droevige plage, zo wel als die uit de natuur ontstaat. Zy zyn in het wezen der sake een en dezelfde plage. By gevolg heeft niemand vryheid dese kinderziekte door de inenting of op eenige andere wyse, zig op den hals te halen, en dezelve syne kinderen toe te brengen. Uit dien hoofde is het mede als ongeoorloft te veroordelen in sommige ouders, wanneer een of meer van hunne kinderen aan de pokjes siek leggen, dat zy dan hunne andere kinderen in het zelfde vertrek, ja op het zelfde bed laten slapen. en alzo moedwillig de pokjes (zo veel als in hun vermogen is) hun toebrengen, al was 't onder voorwendsel, dat hunne kinderen het beste soort hadden; want behalven dat het beste soort dikwils het ergste soort, na de verscheidenheid der lighamen, aanset, zo is het zelfs onbetamelyk, de minste siekte syne kinkeren moedwillig toe te brengen; dewyl men alle plage zo lang als men kan, moet vermyden.

Dese plage mag niemand zig op den hals haalen.

De betamelykheid daarvan is gegrond op de ver-

De betamelyk-

heid om de plage te vermyden, is gegrond, 1. Op de dankbaarheid, die wy Gode schuldig zyn.

verpligting omtrent God, en omtrent ons zelven.

Voor eerst, zeg ik, op de verpligting omtrent God, ik meen de dankbaarheid die wy onsen Opperstenen Weldoender voor den schat der gesondheid schuldig zyn; welke dankbaarheid van ons vordert, dat wy desen schat, zo lang als God zelve hem niet wegneemt (dat is te zeggen, zo lang als wy door wettige middelen hem kunnen behouden) met vergenoeging bewaren, en tot syne eere gebruiken. Daar is immers geen groter schat van al het goed deser wereld als de gesondheid. Het leven zelfs, waarvan de Satan wist te zeggen, *huid voor huid, en al wat iemand heeft, zal hy geven voor syn leven* (*b*); dat leven, zeg ik, van de gesondheid afgescheiden, is van gener waarde; het mag op zig zelven aangemerkt den naam van een leven niet dragen, ja zulk een elendig leven, dat met krankheden en smerten word doorgebragt, is niet anders als een gestadig sterven. Uit dien hoofde was de digter Juvenalis (*c*) van oordeel, dat men niet moest bidden om rykdom, om hogen staat, om heerlykheid, om magt, om welsprekendheid, om vele jaren, nog om schoonheid; maar alleen om de gesondheid; waarvan hy zegt,

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.

Men moet bidden om een gesonde ziel in een gesond lighaam.

Hoe-

(*b*) Job 2: vs. 4.
(*c*) L. 3. Sat. 10.

Hoedanige bede ook zelfs in den mond van een Christen welvoegsaam is; na het voorbeeld van den Apostel Joannes, schryvende aan Gajus (*d*), *Geliefde voor alle dingen wensche ik dat gy welvaart en gezond zyt, gelyk uwe ziele welvaart.* Wy hebben geen vryheid om zulken weergaloosen schat het beste van alle tydelyke goederen, te verwaarlosen, of te wagen, veel minder te moedwillig weg te werpen, gelyk door de memededeling der kinderziekte geschied; waardoor men by gevolg aan een snode ondankbaarheid tegen God zig schuldig maakt, niet minder als die slegt beradene Philosophen, die hun goud, onder voorwendsel dat hun welsyn dit vorderde, in de zee wierpen. Is de gesondheid groter schat als het goud, zo veel groter is dan ook de ondankbaarheid, dat men van zulken schat, onder wat voorwendsel het zy, na syn eigen goeddunken zig moedwillig berooft.

Ten anderen is ook de gemelde verpligting om de plagen, en bysonderlyk om de siektens, zo lang als wy kunnen, te ontgaan, op de wettige zelfs-liefde gegront, want *niemand heeft oit syn eigen vleesch gehaat* (*e*). Is imand in tegendeel zo liefdeloos omtrent zig zelven, dat hy zig aan deese plage moedwillig onderwerpt, onder schyn en voorwendsel dat hy het goede daar mede voor heeft; wy mogen hem met regt vergelyken by het onverstandig peerd, waar van Phedrus in syne Æsopische Fabulen (*f*) verdigt heeft, dat het synen rugge gaf, en alzo zig

2. Op de wettige liefde omtrent ons zelven.

(*d*) 3. Joh. vs. 2.

(*e*) Eph. 5: 29.

(*f*) Phedrus L. 4. f. 3.

zig onderwierp aan eenen man, om een wild ſwyn door ſyne hulpe met een ſwyns-ſpriet te dooden: de toepaſſing is ligt te maken, wanneer men aan de eene zyde het wild ſwyn, of het kwaad daardoor te vreeſen, vergelykt by de natuurlyke pokjes; en aan de andere zyde de onderwerping van het peerd onder den man by de kunſtige pokjes. Hoe kan de zelfs-liefde op een redelyke wyſe toelaten, dat iemand gezond zynde door de hand van een konſtenaar zig zelven wond, etterbuilen in ſyn vleeſch veroorſaakt, zig zelven ſmerten aandoet, en zig moedwillig brengt in het gevaar des doods; gelyk men dit alles doet door de kunſtige pokjes, die men uit eige verkieſing op ſyn hals haalt. Is dit de plage te vermyden of is het van zelfs daarin lopen? Die dit doet, die doet zig zelven geweld aan; hy onderneemt tegen de geneigtheid van ſyn natuur, van God zelve hem ingeſchapen, zig aan te kanten, en alzo ſtelt hy zig erger aan als de redelooſe dieren, dewelke het kwaad dat hun dreigt, zo lang als zy kunnen, ontwyken en vermyden. Dat deſe geneigtheid tot het ontwyken van allerley plagen, inſonderheid van den dood, en het oogſchynelyk gevaar des doods, zo wel den menſchen als den beeſten is ingeſchapen, en by gevolg als iet goeds van God ſelve oorſpronkelyk is, zouden we in menigvuldige voorbeelden kunnen aantonen. Onder anderen heeft men dit gezien by de laatſte belegering van Bergen op den Zoom door de Franſchen, als wanneer een ſeker man, die ter dood veroordeelt zynde, wierd henen geleid na de plaatſe, daar ſyn doodvonnis zoude ter uitvoer gebragt worden. Deſe man,

Die van God den menſch is ingeſchapen.

man, niet tegenstaande hy in dat selfde uur een gewisse en schandelyke dood te gemoed zag, wierd egter door een ingeschapen geneigdheid tot ontwyking van het gevaar des doods, toen hy een bom in de lugt zag, nevens alle die rondom hem waren, mede bewogen om op de aarde vallende, den slag van die bom te ontwyken.

Word dan de mensch gedreigt, uit aanmerking van de gesteldheid van syn lighaam, of uit aanmerking van de voorbeelden, die hy in vele andere ziet, dat hy eens vroeg of laat, van de kindersiekte zal overvallen worden, de ingeschape geneigtheid van syn natuur leert hem, dat hy niet te min die siekte, zo lang als hy kan, moet vermyden, maar geenzins daaraan zig overgeven. Waaruit wy besluiten, dat de gene die dit doen, op een onnatuurlyke wyse tegen zig zelven te werk gaan.

Het kan gebeuren, dat men gelegendheid heeft, om syn leven lang, en wel tot eenen hogen ouderdom, de kinderpokjes op een wettige wyse te ontgaan: dan is men ook volgens de natuur verpligt, van die gelegenheid zig te bedienen. Het kan ook gebeuren, dat oude Lieden van dese siekte worden aangetast: men heeft daarvan in dese Stad twee bekende voorbeelden gehad; het eene is van een weduwe, die omtrent 75 jaren oud zynde, van den hemel met dese ziekte bezogt wierd, doch de middelen tot hare herstelling zyn door de goede Voorsienigheid Gods zo gezegend geweest, dat zy nog ettelyke jaren daarna gezond en vergenoegt geleeft heeft: het ander voorbeeld is van een getrouwt man, die in syn 87 jaar door dese

ziekte wierd overvallen, en daarin zo voorſpoedig was, dat de pokjes reeds begonnen op te drogen, dog eindelyk is hy zo verſwakt geworden, dat hy voor ſyne herſtelling geſtorven is. En by aldien men geloof mag geven aan het verhaal, 't welk in de Leidſche Courant van den 25 Juny deſes jaars voorkomt, zo was 'er kort te voren een ſeker man, die met name genoemd word, over de hondert jaren oud zynde, van de kinderpokjes aangetaſt en gelukkig herſteld: de omſtandigheden van het geval zyn op deſe wyſe beſchreeven;

„ Hamburg den 19 Juny. Uit het Koninglyk „ Domain-ampt Lesgewangminnen verneemt „ men als iet ſonderlings, dat zeker boer, met „ name Schiel, geboortig uit Halberſtad, die „ thans in ſyn 108 jaar is, onlangs voor de „ eerſte maal de kinderſiekte gekregen heeft, „ uit welke gevaarlyke ſiekte hy egter geluk„ kig herſteld is.

Zulke voorbeelden leren ons, dat men ſomtyds de kinderſiekte tot in den hogen ouderdom ontgaan kan. En waarom zal men dan weigeren, daar van gebruik te maken, en liever in ſyne jonkheid deſe ſiekte door de inenting zig op den hals halen, en ſyn leven daar aan wagen?

Uitvlugt van de onwettige eigenliefde weggenomen.

Ik weet wel dat de voorſtanders van de inenting hier tegen inbrengen, dat de geneigdheid, om allerley ſmerten te ontgaan, mitsgaders de affectie die de ouders voor hunne kinderen hebben, wyken moeten voor de reden, dewyl een redelyk menſch niet na driften, of na een aangebore geneigtheid, die menigmaal kwaad is, te werk moet gaan, gelyk de redeloſe dieren,

ren die de natuur volgen (*g*), maar na het geen de gesonde reden hem leert; en daartoe menen zy dat de inenting der pokjes mede behoord. Doch dit is het geene hun te bewysen staat; en waarvan ik reeds het tegendeel heb begonnen te bewysen. Ik wil hun geern toestaan, dat 'er wegens de verdorve natuur een verkeerde, schoon aangeborene, geneigtheid zyn kan, en bysonderlyk ook een verkeerde tegensin tegen de smerten en plagen, aan welke het ons betaamde onderworpen te zyn. Maar zulk een aangeborene sondige geneigdheid, waardoor een sondaar weigert, zig aan God te onderwerpen, en onder syne slaande hand zig te vernederen, moet men wel onderscheiden van die natuurlyke geneigdheid, die in den staat der regtheid selve plaats had, een geneigtheid die den mensch van God is ingeschapen, en die hem by gevolg tot een wet verstrekt, hem lerende zig zelven lief te hebben, en zulks te betoonen met synen Schepper te gehoorsamen, en by gevolg het ingeschape ligt op te volgen; gelyk het bygebragt voorbeeld van den veroordeelden te Bergen op den Zoom ons aanwyst; want indien hy met de gesonde reden, zonder agt te geven op syne natuurlyke geneigdheid, geraadpleegt had, die zoude hem ook geleert hebben, dat hy syn doodvonnis niet mogt voorkomen met zig zelven te doden, 't geen hy nogtans zoude gedaan hebben, indien hy het gevaar, ik meen den slag van den bom, niet had willen ontwyken.

Uit

(*g*) 2 Petri 2 vs. 12.

Uit dien hoofde mag ik veilig befluiten, dat beide de reden, en de dierlyke geneigtheid van onfe natuur, zoo als ze van God gefchapen is, ons gebieden, allerley fmerten en plagen, en dus ook de fiektens in de vrefe Gods te vermyden, zoo lang als zulks door wettige middelen gefchieden kan; ik zeg, door wettige middelen, gelyk, met opfigt op de kinder-fiekte, de nalating van de inenting is; want niemant fal durven beweren, ja 't is de ongerymtheid zelve, dat de pokjes in te enten een volftrekte en algemeene verpligting is, die wy met opfigt op onze kinderen niet zouden mogen nalaten: waarom dan het tegendeel, namentlyk dat wy de inenting verpligt zyn na te laten, uit de gemelde fet-regel van zelfs openbaar is.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Waar in de onbetamelykheid van de meededeling der pokjes, uit het gevaar, dat men daar door den patient toebrengt, bewefen word.

Men kan aan de ingeëntte kinder-fiekte fterven.

HEt gaat nog een trap hooger, dat men door de ingeëntte kinder-fiekte den patient in het gevaar des doods brengt: want dat men daar van fterven kan, is niet alleen uit de natuur der zake zelve kennelyk; maar het word ook door de ervarentheid omtrent verfcheide perfonen, zoo kinderen als bejaarden, zoo binnen als buiten ons Land, beveftigt. Onder anderen worden 'er twee voorbeelden opgegeven in het *Aanhangfel* van de Verhandelingen

van

van den Heer Professor *Anthonius de Haan*, behelsende *swarigheden over de inenting der kinderpokjes.*

Het eerste is voorgevallen te Londen, aan een zoon, oud zynde ontrent seven jaaren, „ en, zoo versekert word, altoos zynde ge„ sond geweest, en voorbedagtelyk naar Enge„ land, de setel dier bewerkinge, overge„ voert — Maar tot droefheid des gantschen „ geslagts, is de onsekerheid door de aange„ bragte dood op den 7den of 8den dag be„ vestigt geworden. Die op dien tyd in Lon„ den geweest zyn, kunnen getuigen, welke „ verslagentheid door dit sterfgeval veroorsaakt „ is geworden.

„ Het tweede is in 't Jaar 1756 te Hamburg „ voorgevallen — in een soontje omtrent 5 jaa„ ren oud — agt dagen lang, met alle omsig„ tigheid door den Geneesheer Middelton voor„ bereid — Maar helaas! men vond sich be„ drogen, want naar vier of vyf dagen ver„ schenen de pokjes, met de gewoone toeval„ len, soo menigvuldig als met mogelykheid „ zyn kan. Sy schenen van een goed soort te „ zyn. Maar plat blyvende hebben dit geliefde „ kind op den elfden dag om het leven gebragt. „ Welke is de troost voor den bedroefden Va„ der? Hy schryft, ik heb my laten overhalen „ door de redeneringen van myne Æsculapen, „ maar betreur het droevig einde.

En wat behoeven wy buiten ons Land te gaan, waar in ook sulke droevige en eclatante voorbeelden zyn, als namentlyk van den eenigen Soon van een voornaam Heer in 's Gravenhage: het welk (soo het schynt, tot waarschouwing

voor

voor de Inenters, en om een igelyk van die gevaarlyke praktyk af te ſchrikken) in de Nieuws-papieren van de maand Maart deſes lopenden Jaars uit 's Gravenhage aan het Gemeen bekent gemaakt is, met deeſe weinige, doch ſeer nadrukkelyke woorden, te leſen in de Haerlemſche Courant.

De eenige Soon van een voornaam Heer alhier, is deſer dagen, aan de ingeënte kinderſiekte overleden.

Omtrent dien ſelven tyd is ook aldaar nog een ander kind aan die ingeëntte ſiekte overleden; en wie ſal ſeggen, hoe veele anderen, daar het niet van bekent is.

De onbetamelykheid van het toebrengen van ſulk een gevaar des doods, ja hoe ſchandelyk dit is, achte ik nodig, wat nader, ſoo klaar en naakt my mogelyk zyn ſal, onder het oog te brengen, om alſoo de Voorſtanders der inenting van hunne dwaling te overtuigen. Daar toe ſal ik eerſt de uitvlugten, met welke ſy dit bewys tragten te ontwyken, tegengaan; en daarna verklaren, hoe de meededeeling der pokjes, als brengende den patient in het gevaar des doods, weſentlyk, al is het niet in den hoogſten trap, een doodſlag is.

EERSTE AFDEELING.

Waar in de Uitvlugten, met welke de Voorſtanders der inenting de kragt van het bovengemelt bewys, genomen van het gevaar des doods, ſoeken te ontwyken, tegen gegaan werd.

Waar tegen ten onregt in-

DE kragt van het bewys, het geen wy tot beſtryding van de inenting, uit de toebren-

brenging van het gevaar des doods, met opſigt op den Patient, ontleenen, tragten de Voorſtanders op tweederley wyſe te ontwyken.

gebragt word.

Sommigen geven voor, dat, wanneer imand, eer hy van de ingeëntte pokjes herſtelt is, komt te ſterven, ſulks niet aan de inenting, of aan de toegebragte ſiekte is toe te ſchryven, maar aan verkeerde of aan ongelukkige toevalligheden. Sy willen wel bekennen, dat 'er onervaren en onbequame Inenters zyn; en dat ook de bequaamſte ſelfs wel eens een misſlag begaan kan; maar dan moet men, ſeggenſe, den droevigen uitſlag niet aan de mededeeling der pokjes, maar aan de verkeerde behandeling wyten, of wel aan de ontbering van de vereiſchte hoedanigheden, die tot de inenting (indien men ze, na hun oordeel, voor wettig verklaren mag) meede behooren, als namentlyk

1. Dat ſulke ſterfgevallen niet aan de ingeëntte ſiekte toe te ſchryven zyn, maar aan de omſtandigheden en toevallen.

1. Dat de perſonen, buiten of voor de toegebragte kinderſiekte, wel geſtelt zyn; want ſy willen, dat men de pokjes niet geeft als aan luiden, wier geſteltheid men kent, en die men weet, dat in een ſtaat van volkomen geſondheid zyn.

2. Dat het lichaam te voren tot het inenten der pokjes door een gevoegſame voorbereiding geſchikt word.

3. Dat men tot de inenting het bequaamſte venyn uitkieſt, nemende de ſtof der kinder pokjes van de aldergeſondſte onderwerpen, en die deſelve gelukkig gehad hebben, en van een goed ſoort, &c.

4. Dat 'er op dien ſelven tyd geen algemeene ofte overſettende ſiekte heerſcht, waar van de

zamenloop met de kinder pokjes de ſiekte kon verſwaren.

5. Dat men gedurende de ſiekte, ja ook wanneer de pokjes gedroogt zyn, zich nauwkeurig na den regel, den Patient voorgeſchreven, gedraagt.

Indien deſe en diergelyke vereiſchte hoedanigheden, en nodige verrigtingen plaatſe hebben, en waargenomen worden, dan meent men, dat men met vertrouwen en geruſtheid de pokjes mag meededeelen. Doch hoe ligt kan men omtrent den zamenloop van alle deſe vereiſchte hoedanigheden misleid en bedrogen zyn? Het is te vreſen, dat het daar meede menigmaal alſoo onſeker toegaat, als met de menigvuldige hoedanigheden, die de Roomsgeſinden tot een wettige Conſecratie van het brood des Heiligen Avondmaals vereiſſchen.

Ten minſten ſal men toeſtemmen, dat 'er verborgene quaalen zyn, die de ervarentſte Genees-meeſter niet kan ontdekken, en met welke de menſchen kunnen ſchynen, en ſich verbeelden, geſond te zyn, tot dat het tegendeel by de inenting, wanneer het te laat is, ſich openbaart.

Het is ook buiten twyfel, dat 'er aan de nodige voorbereiding ligtelyk het een of ander ontbreken kan; of dat de Patient ſich niet genoeg gewagt heeft: waar van dan het beklagelyk gevolg is, dat de inenting dodelyk word, en de Patient ongelukkig omkomt.

En byaldien men onderſtelt, dat 'er niets verſuimt, maar alles behoorlyk waargenomen is omtrent den Patient, die niet te min, ſonder van de ingeënte pokjes herſtelt te zyn, komt

te ſterven, ſoo geeft men voor, dat ſulks niet door de ingeënte ſiekte, maar alleen door de toevallen, die buiten verwagting daar by quamen, veroorſaakt is.

Doch ſoo wie onpartydig daar over oordeelt, die ſal noodſakelyk bekennen moeten, dat de inenting, van wegen de toebereiding of verdere behandeling, deſe toevallen, daar men den dood aan toeſchryft, of veroorſaakt, of ten minſten, indienſe van elders komen, dodelyk maakt.

Zyn het toevallen, die door 't vergift der ingeënte pokjes ſelve veroorſaakt worden, of dewelke aan de verkeerde behandeling zyn toe te ſchryven, ſoo ſpreekt de ſaak van ſelve, dat de inenting door middel van deſe toevallen, ſulken dood veroorſaakt.

Onder deeſe toevallen, die door de toegebragte ſiekte veroorſaakt worden, mogen we met regt meede rekenen het berouw en den ſchrik, dien de patient na de inenting ligtelyk hebben kan, als hy de ſmertelyke gevolgen of uitwerkingen begint te gevoelen, en als hy bevreeſt word, dat hy daar van ſterven ſal: de ſchrik, daar uit ontſtaande, kan natuurlyker wyſe een dodelyk toeval worden.

Maar zyn het toevallen, die van elders komen, en geen natuurlyke relatie tot de kinderſiekte hebben, als by voorbeeld dat de Patient een onverwagte droevige tyding hoort, daar hy van ſchrikt, ſoo heeft echter de inenting den Patient in ſulken ſwakken en elendigen ſtaat gebragt, dat de ſchrik, dien hy geſond zynde had kunnen uitſtaan, dodelyk voor hem word.

In allen gevalle indien men niet wil erkennen, dat

Het geen dan ook

omtrent de natuurlyke pokjes foude plaats hebben.

dat de meededeeling der kinderſiekte een middel tot den dood geweeſt is, voor de genen die ſonder herſtelt te zyn, omkomen, maar dat hunne dood door de toevallen veroorſaakt word, het ſelve moet men dan ook omtrent de natuurlyke pokjes oordeelen, die by gevolg ſoo min als de kunſtige gevaarlyk ſouden zyn: want ſy zyn van denſelfden aart; het zy dat we letten op den uitſlag der pokjes ſelve, het zy op het ſoo genaamt ſuurdeeg, het geen men meent dat den menſch is aangeboren; en het geen of door de natuur, of door het kunſtig ingeënt vergift na buiten word uitgedreven.

Indien men niet wil bekennen, dat imand van de pokjes ſterft, dewyl men de oorſaak des doods aan de ſiekte, waar uit de pokjes ontſtaan, toeſchryft, dat is ſoo veel als of men ſeide, dat niemant van pyn, maar van de pynveroorſakende ſiekte, ſterft; het geen immers weſentlyk op het ſelfde uitkomt, ſoo wel als of men door de toevallen, dan of men door de ſiekte, waar uit de toevallen ontſtaan, komt te ſterven. En alſoo is het een idel uitvlugt, *wanneer men gedurende den loop der ſiekte, eenige ingeente ſiet ſterven, ſonder net te weten, wat de onmiddelyke oorſaak van hunnen dood is*, dat men dan nogtans geen grond heeft, om *aan de inenting de ſchuld van het ſterven te geven.*

Dit is, ſeg ik, een idel uitvlugt, volgens het te voren beredeneerde.

Het gemeld uitvlugt verlieſt nog te meer ſyne kragt, wanneer men inaanmerkinge neemt, dat gemeenelyk, wanneer imand van een ſwaare ſiekte overvallen word, de eene ſiekte de andere

te na fich fleept, en alfoo ten laatften dodelyk word.

Dus foude dan ook kunnen voorgewend worden, dat een fieke niet fterft van de fiekte, die hem allereerft heeft getroffen, maar door toeval van andere fiektens, niet tegenftaande dat deefe bykomende fiektens door de eerfte verwekt zyn. Neemt eens een uur-werk, waarin verfcheide raderen malkanderen gaande maken: daar omtrent fal niemant foo dwaas oordeelen, dat hy de beweging van den wyfer bepaaldelyk foude toefchryven aan het eene rad, het welk het naafte daar aan is. Gewisfelyk indien het eerfte rad, waar door de andere in beweging geraakt zyn, niet bewogen geweeft was, foo fouden ook de andere raderen fich hebben ftil gehouden. En waarom fal men dit dan niet bekennen in opfigt van de beweging, die in het lichaam door het ingeënt vergift word toegebragt.

Andere Voorftanders van de inenting, door de kragt der waarheid overtuigt, bekennen, met ronde woorden, dat men foo wel van de kunftige als van de natuurlyke kinderfiekte fterven kan, en dat daar van hier en daar een enkeld voorbeeld word vernomen; maar dat is, feggenfe, feer feldfaam, hebbende Doctor *Jurin* in het Jaar 1722. uitgerekent, dat 'er aan de ingeënte kinderpokjes maar een van de feftig geftorven was; en naderhand dat 'er in de Jaaren 1721, 1722 en 1723. niet meer dan een van de negen en veertig of vyftig ingeënte perfonen geftorven was: en uit fyne laatfte verhaalen blyft het geftaaft, dat de ingeënte kinder-

2. Dat fulke fterfgevallen zeldfaam zyn.

ſiekte op ſyn aldermeeſt een perſoon van de agt en veertig of negen en veertig ingeënten wegnam, volgens het bericht van den Heer *Chais* Verdedigende Proeve p. 542. ſeqq. Uit dit verhaal wil ſyn Eerw. bewyſen, dat 'er ſelfs in dien tyd, doen de kunſt der inenting nog ſoo volkomen niet was, als in het Jaar 1754., maar weinigen door die kunſt zyn omgekomen, en veelen daarentegen de proef hebben doorgeſtaan.

In latere Jaaren is het getal van de genen die aan de kunſtige of ingeënte kinder ſiekte geſtorven zyn, ſoo ſeer vermindert, (ſi credere fas eſt) immers gelyk de Voorſtanders daar van opgeven, *dat men tot vyf hondert, en ſelfs tot vyftien hondert, ja tot twee duiſend tegen een, ſtellen mag, dat men 'er van ſal opkomen.* Ibid. p. 586.

Dit is voorwaar, in vergelyking van de eerſtgemelde dooden, een gering getal. Maar het ſchynt, dat benevens de verbetering en volmaking van de kunſtige inenting, ook nog een kunſt is uitgevonden, om het getal der geſtorvene ingeënten ſoo groot niet op te geven; ik meen de kunſt om iets uit te vinden, dat *de onmiddelyke oorſaak van hunnen dood is*, op dat men niet ſoude genoodſaakt zyn, *aan de inenting de ſchuld van het ſterven te geven.* Men ſoude de menſchen anderſins daar van afſchrikken, en aanleiding geven, dat ſy liever de natuurlyke pokjes wilden afwagten, aan welke nogtans veele menſchen ſterven.

Doch allerley gevallen, om welke de Inenters den dood niet aan de ingeënte kinderſiekte, maar aan iets anders toeſchryven, kan men met het ſelfde regt op de natuurlyke pokjes toepasſen,

ſen, als namentlyk dat de patient te voren niet volkomen geſond was, dat men de nodige voorſchikking niet gemaakt heeft, dewyl de Genees-meeſter te laat gehaalt is, dat de patient niet wel behandelt is, of dat hy ſelfs ſich verwaarlooſt heeft, en diergelyke.

Indien men dan van de geenen die gemeenelyk geſegt worden van de natuurlyke pokjes te ſterven, de gemelde perſonen uitſondert, ſoo ſal het getal van de genen die door de natuurlyke pokjes ſterven, niet grooter als van de ingeênten zyn.

Immers de Hooggeleerde Profeſſor *De Haan* (*b*) bericht ons, dat ſyn Ed. de omſtandigheden van de behandeling van *twee hondert en twintig* menſchen, die de natuurlyke kinder-pokjes hadden, en aan ſyne beſorging toevertrouwt waren, naauwkeurig heeft aangetekent, en dat 'er van die allen maar *een eenige* daar aan geſtorven is, uitgeſondert vier anderen, die Hy na de regelen der genees-kunde niet heeft mogen behandelen. Wyders toont ſyn Ed., dat Hy omtrent dien eenen geſtorvenen meede eene van de uitſonderingen, die de Inenters voor hunne geliefkoosde gewoonte bybrengen, had kunnen opgeven.

Hoe het zy, het is tot overtuiging genoeg, dat de Heer *Chais*, op wien veelen ſich beroepen, en nevens Hem verſcheide Genees-Heeren, opentlyk bekennen, dat 'er eenigen, hoewel ſeer weinigen, door de ingeënte kinder-ſiekte

(*b*) Swarigheden tegen de inenting der kinder-pokjes p. 23. En wederlegging van de inenting. p. 118.

ſiekte geſtorven zyn. *Ik beken*, ſegt ſyn Eerw. p. 599. *dat de inenting niet dermaten ſeker gaat, dat ſy niet eens qualyk ſou konnen uitvallen.* conf. p. 546. En wederom p. 601. *Men kan tot niemant ſeggen; laat u de kinder-pokjes inenten, en wy ſtaan 'er voor in, dat gy, indien 'er geen toeval komt, het welk aan de kinderſiekte oneigen is, ſekerlyk daar van gelukkig opkomen ſult. Neen! Daar is, volſtrekt geſproken, altyd eenig gevaar by de inenting.*

Siet daar een openhartige bekentenis, die volkomen aan myn oogmerk voldoet, om de inenting, als een gevaarlyke onderneming, af te keuren. Hoe weinig het gevaar mag zyn, het is genoeg, dat het 'er *altyd* by is, en dat gevolgelyk de inenting van eenen droevigen uitſlag zyn kan, in ſoo verre dat ſy ons van het leven berooft.

By zulken ongelukkigen uitſlag moet de conſcientie den gene die de vergiftige inenting hebben goedgekeurd, op een beklagelyke wys beſchuldigen, veroordeelen, en knagen: aangeſien de bewuſtheid van alle mogelyke voorſorg en middelen gebruikt, en niets verzuimt te hebben, 't geen ter geneſing van de ingeënte kinderſiekte bevorderlyk konde zyn, geen gegronde ruſt voor het gemoed geven kan, dewyl 'er geen noodſakelykheid of verpligting was, om een proef te neemen, of een gezond menſch, door het ingeënt vergift ziek gemaakt, met behoud van het leven, en zonder nadeelige duurſame gevolgen, zoude kunnen herſteld worden.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

Waar in verklaart word, hoe de meededeeling der pokjes te houden zy voor een doodslag, die omtrent den Patient begaan word.

DEwyl uit het voorgaande kennelyk is, dat de inenting der pokjes den Patient aan het gevaar des doods bloot stelt, soo sal vervolgens daar uit blyken, dat men door dese handel-wyse aan doodslag sich schuldig maakt: 't is immers bekent, dat soo wie sich selven of synen naasten moetwillig, en sonder noodsakelykheid, in eenig gevaar des doods brengt, een doodslager is: de goede intentie, die hy heeft om den gesonden, dien hy siek maakt door de inenting der pokjes, naderhand een bestendige gesondheid, en een gerust leven, waar in hy voor geen pokjes vreest, te besorgen, kan syne misdaad niet verschonen.

De meededeeling der kinderziekte is een soort van doodslag, omtrent den Patient, die men siek maakt.

Ik wil geern bekennen, dat de praktyk van de inenting der kindersiekte, sulk een swaare doodslag niet is als de haat, die in vollen nadruk de wortel of het beginsel van doodslag is: soo dat de reden, soo wel als de Heilige Schriftuur, ons leert, dat (*i*) *een igelyk die synen broeder haat, een doodslager is.*

Waar tegen ten onregt word ingebragt, 1. Dat dese handelwyse niet uit haat, maar uit liefde voortkomt.

Maar de praktyk van de inenting, of gevaarlyke meededeeling der pokjes, is te rekenen onder dat soort van doodslag, waar aan de onvoorsichtigheid, onbedagtsaamheid, en lichtveerdigheid, of ook de vrese, en verkeerde liefde, ons schuldig maken.

Het

(*i*) 1 Joh. 3: 15.

Het is immers buiten alle twyfel, dat men fonder imand te haten, een ftrafbaar doodflager zyn kan; gelyk die genen onder Ifraël, die een huis bouwende, op hun dak geen lene maakten, en alfoo fich felven of hunnen naaften in gevaar des doods bragten, wanneer imand vallende, daar van afviele (*k*); of gelyk een Eigenaar van eenen ftotigen os, aan wien bekent was, dat defe os ftotig was, wanneer hy hem niet bewaarde, en alfoo door fyne onvoorfichtigheid veroorfaakte, dat de os imand doodde, deswegens voor een doodflager wierd verklaart (*l*); of liever (het geen nader komt by het geval, waar over het verfchil is; het geen ten minften met de gelykenis, die fy felve gebrniken, overeenkomt) gelyk fulk een Medicyn-meefter, die buiten noodfakelykheid het leven van een Patient beftaat te wagen, door het appliceren van gevaarlyke genees-middelen, dewelke of een fchielyke dood, of een fchielyke verbetering tot herftelling veroorfaken.

Al is het dan dat de Inenters niet uit haat, maar in tegendeel uit een foort van liefde, gelyk met reden onderftelt word, te werk gaan, wanneer fy het leven hunner kinderen, of wel hun eigen leven, wagen, dat kan hun echter niet geheel verontfchuldigen, of vryfpreken van doodflag.

Het geen ook wel in andere fonden

En foo is het ook fomtyds met andere fonden gelegen, by voorbeeld met overfpel, gelyk men heeft gefien in het geval van een fekere Jonge Vrouw,

(*k*) Deut. 22: 8.
(*l*) Exod. 21: 29.

Vrouw, die, van een Jongman tot overſpel verſogt zynde, na een langdurigen tegenſtand, ſich eindelyk, uit liefde tot haren Man, heeft laten verleiden. Het geval, dat ik nu bedoele, ſal ik eerſt verhalen, en daarna de toepasſing op de kunſtige pokjes maaken. plaatſe heeft.

Daar was in het Jaar 1469. onder de regering van Hertog Carel van Bourgogne, een ſeker Stadhouder of Gouverneur in Zeeland, die eene eerlyke burgers huisvrouw, door aanbieding van groote gaven, met bygevoegde dierbare beloften en vleijende woorden, tot overſpel ſogt te verleiden. Doch ſiende, dat deeſe Vrouw in hare eerbaarheid niet te overwinnen was, ſoo had hy een vond bedagt, waar door hy hoopte deſe Vrouw tot ſynen wil te krygen; hy wiſt te weeg te brengen, dat haar Man beſchuldigt wierd van eene geheime zamenſwering, waarom hy denſelven des nagts in hechteniſſe deede brengen. De Huisvrouw des gevangenen, om haren Man te verlosſen, begaf ſich na het huis van dien Gouverneur, biddende met veele traanen, dat hy haren Man wilde loslaten, of ſyne loslating by den Hertog bewerken: waar op hy verklaarde, dat, byaldien ſy ſyne voorſpraak by den Hertog voor haren Man genieten wilde, ſy dan ook wederzyds in ſyn vriendelyk verſoek, nu ſy daar alleen waren, hem moeſt believen, en ſulks niet doende, dat ſy ſich verſekert mochte houden, dat haar Man, als een verrader, ſchandelyk om hals ſoude worden gebragt. De Vrouw daar over in een ſelfs-ſtryd geraakt, waar door ſy niet konde ſpreken, maar ſteeds weende en ſuchte, heeft eindelyk niet langer hem wederſtaan,

maar ſynen wil volbracht, vindende niet te min in haar oogmerk ſich bedrogen, aangeſien ſyne dolle liefde hem deed verlangen, om haar vervolgens alleen ten vollen te genieten: tot dat einde beval hy, dat haar Man in de gevangenis ſoude worden gedood. Het overige van deſe geſchiedenis, het welk verdient by Em. van Meteren met opmerking geleſen te worden, behoort nu niet tot myn oogmerk. Het welk is een vergelyking te maken tusſchen de bedriegelyke grond-beginſelen van het overſpel deſer Vrouwe, en tusſchen de bedriegelyke grond-beginſelen waar uit de welmenende kindermoord by de inenting der pokjes ontſtaat. Het is immers uit de omſtandigheden der gemelde geſchiedeniſſe klaar, dat het overſpel der gemelde Vrouwe voortquam

1. Uit een *lichtveerdig* geloof aan de belofte van den Gouverneur.

2. Uit *vreſe*, dat anderſins haar Man ſoude worden gedood.

3. Uit een *verkeerde liefde* tot haren Man, dien ſy langs deſen weg tragte te verloſſen; waar in ſy haar mistrouwen op God betoonde.

Even alſoo ontſtaat ook het ſoort van doodſlag in het wagen van het leven der kinderen by de inenting

1. Uit een *lichtveerdig* geloof aan de verſekering van de Voorſtanders deſer handelwyſe, als of daar genoegſaam geen gevaar by was.

2. Uit *vreſe*, dat anders hunne kinderen aan de natuurlyke pokjes vroeg of laat ſullen ſterven.

3. Uit een *verkeerde liefde* tot deſelve, om hen een geruſt leven te verſorgen; het welk

ins-

insgelyks een bewys is van mistrouwen op God.

4. En gelyk de gemelde Vrouw in hare bewilliging tot overſpel haar oogmerk niet bereikte, aangeſien haar Man evenwel wierd omgebragt; ſoo leert ook de ondervinding, dat de genen die in de quaade praktyk van de meededeeling der pokjes bewilligen, meenigmaal op de eene of andere wyſe in hun oogmerk bedrogen uitkomen, vooral met opſigt op die kinderen, die door de kunſtige pokjes van hun leven worden berooft.

Dus mogen we uit het geſegde veilig beſluiten, dat de Ouders, die hunne kinderen door de meededeeling van deſe verraderlyke ſiekte in het gevaar des doods brengen, ſoo wel als Herodes de Groot (ſchoon niet in dien hoogen trap) kinder-moorders zyn; ja ſy doen in het weſen der ſake het ſelfde aan hunne kinderen, al is het met een andere intentie, als deſe Koning, doe hy ſyne twee ſoonen, Alexander en Ariſtobulus, doodde. Het welk, wanneer het aan den Keiſer Auguſtus verhaalt wierd, hem aanleiding gaf om ſpottende te ſeggen, *dat hy liever wilde weſen een verken van Herodes, als ſyn eigen ſoon.*

Ten onregt word hier tegen ingebragt, dat de tyd van het leven van een igelyk menſch in Gods raad van eeuwigheid bepaalt is: het geen wy, volgens de geſonde reden, toeſtaan: en daarom blykt by den uitſlag der ſake, wanneer imand door de kunſtige pokjes ſterft, dat ſulks in Gods raad bepaalt was. Maar daar uit volgt niet, dat ſulk een menſch, het zy een kind, het zy een bejaart perſoon, indien hem de pokjes

2. Dat de tyd van den dood van een iegelyk menſch by God bepaalt is.

jes niet ingeënt waren, evenwel op dien ſelven tyd geſtorven ſoude zyn: dit gevolg gaat alſoo weinig door, als dat een kind, door een volſlagen moordenaar omgebragt, geen hooger ouderdom ſoude hebben bereikt, al was het niet vermoort geworden. Wie is ſoo dwaas, dat hy ſich ſoude inbeelden, dat alle de kinderen, die in Egypten op het bevel van Pharao in de rivier geworpen zyn, en alle de kinderen die binnen Bethlehem, en alle desſelfs landpalen, op het bevel van Herodes de Groot zyn omgebragt, op dien ſelfden tyd geſtorven ſouden zyn, ſchoon 'er ſulk een moorddadig bevel van deeſe twee Tyrannen niet gegeven was: het is immers een vaſte ſet-regel, dat de oorſaak weggenomen zynde, ook het gewrogte word weggenomen.

En wat aangaat de bepaling, welke God gemaakt heeft van den tyd des doods, daar omtrent leert ons de geſonde reden, dat de Vrymagtige God benevens dien tyd ook bepaalt heeft de hoedanigheid des doods, en het middel, dat daar toe den weg baant, of daar van de oorſaak is: want het is ſeker, dat alles, het zy goed, het zy quaad, tot de allerminſte omſtandigheden toe, door het eeuwig voornemen van den Onafhankelyken God vaſt geſtelt is, en door ſyne Albeſtierende Voorſienigheid op den beſtemden tyd daar geſteld word; het geen nogtans den genen die quaad doet, geenſins ontſchuldigen kan.

Indien men ondertusſchen in ſyne gedagten of verbeelding begrypt, en onderſtelt, dat God in opſigt van het middel iet anders, ja het tegendeel had beſloten, en ſulks dan ook by gevolg geſchieden ſoude, ſoo moet men insgelyks

iet

iet anders in opfigt van het einde begrypen en onderftellen, overeenkomftig met de Wysheid en Vrymagtigheid van God, na welke Hy de order der faken vaft geftelt, en het een tot het ander verordineert heeft.

Dit fouden we op veelderley gevallen toepaffelyk kunnen maken: doch om nu by de ingeënte kinder fiekte te blyven; het is daar meede ook alfoo gelegen, dat byaldien de inenting niet gefchiet was, de dodelyke gevolgen daar van, ook niet te verwagten waren.

't Is dan tot ons oogmerk genoeg, dat de inenting der pokjes op de eene of andere wyfe, meer of min den fiek gemaakten Patient in het gevaar des doods brengt.

3. Dat men veeltyds verpligt is in het gevaar des doods fich te begeven.

Ik wil geern bekennen, dat 'er menigvuldige gevaaren zyn, die men met een goed gemoed niet ontgaan kan, ja daar men verpligt is, fich in te begeven: als namentlyk, wanneer een wettig beroep, waar in wy ons geftelt vinden, dit van ons vordert; dus kan een Koopman in verpligtinge komen om niet alleen fyn goed, maar ook fyn leven door gevaarlyke reifen te wagen; waar van de Dichter *Horatius* niet onaardig fegt

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

De vlytige Koopman reift na de uiterfte deelen der aarde, na de ver gelegen Indianen.

Niemant fal ook ontkennen, dat de dapperheid van een godvrefend Krygsman meedebrengt, dat hy in een tyd van oorlog, wanneer de Goddelyke Voorfienigheid hem roept, om fich meede

de in een veldslag te begeven, van dat gevaar sich geensins onttrekt.

Ik wil ook nog wel toestaan, (het geen wat nader schynt te komen) dat men somtyds wettig handelt, wanneer men tot behoudenis van syn leven sich een arm of been laat affetten, trepaneren, van den steen snyden. het water aftappen, en met opsigt op de kinderen, dat men ten tyde van het doorbreken der eerste tanden, indien deselve de kevel niet doorbooren kunnen, insnydingen doet. Maar dit alles word ten onregt op de inenting van de kindersiekte toegepast; want van sulke gevaarlyke middelen mag men geen gebruik maken, als by den uitersten nood; hoedanige nood geensins tot de inenting der kindersiekte ons perssen kan.

Vooral word hier ten onregt en tegen alle reden van den Heer *Doddridge*, of synen Vriend, bygebragt, dat de swangerheid der vrouwen altoos met eenig gevaar verselt gaat, en dat 'er van de sestig swangere vrouwen gemeenelyk een sterft; maar dat echter dit gevaar geen reden is, om de menschen van 't huwelyk, als van een ongeoorloofde saak, af te wenden. *Chais* Verded. Proeve p. 603. seq.

Wie begrypt niet, dat men dit gevaar niet ontgaan mag, indien men tot een eerlyk huwelyk gelegentheid heeft, aangesien het huwelyk van eene Goddelyke insetting is. Maar welke Goddelyke insetting verpligt ons, het gevaar van de inenting der kindersiekte te ondergaan. In tegendeel verbied ons de wet der conscientie, ons selven of onse kinderen moetwillig in het gevaar des doods te brengen.

Ge-

Gebeurt het dan dat de ouders een van hunne kinderen, of wel een eenig kind, door 't meededeelen van de pokjes verliesen, wat moet dit onherstelbaar verlies voor sulke Ouders, niet alleen tot droefheid verstrekken, om dat sy hun dierbaarste pand moeten missen; maar ook tot een knagende conscientie, om dat sy vrywillig, sonder eenigen dwang, in het toebrengen deser siekte aan hunne kinderen, hadden toegestemt. Wat kan het hun baten dat men hun te gemoet voerd, gy hebt het goede met uw kind voor gehad; het kind was wel gesond, en scheen veel te beloven, maar het was niet bevryd van de suurdeeg der pokjes; het is niet door middel van de inenting, maar door onverwagte en ongelukkige toevallen gestorven.

Hoe de ouders, door de inenting een kind verliesende, natuurlyker wyse sich selven beklagen en beschuldigen.

My dunkt dat ik sulke Ouders, het zy vader, het zy moeder, hoore sich beklagen op dese of diergelyke wyse;

Hoe ben ik soo dwaas geweest, en met sulk een verkeerde liefde omtrent myn teder bemint soontje of dochtertje ingenomen, dat ik het gewaagt heb, om aan de gevaarlyke kindersiekte over te geven? Hoe heb ik my soo deerlyk laten misleiden, en my laten wys maken, dat 'er geen gevaar by was, en dat het een behoedmiddel was, 't welk de Voorsienigheid tegen een ontydige dood ontdekt had? Nu ondervinde ik het tegendeel. En my dunkt dat ik God van den Hemel my hoore toeroepen, en my verwyten, *wie heeft sulks van uwe hand geeischt*? Ach! waarom heb ik niet na den goeden raad gehoort van sulke Predikanten, en andere godvresende lieden, die my waarschouwden, dat de inenting der kindersiekte ongeoorloft was? Moest ik de God-

Goddelyke Voorſienigheid voor uit lopen? Hoe angſtig was ik, doen myn kind in de ſmerten, en in het gevaar der ſiekte lag? Dan liep ik eens na boven, dan weer na onder; ik was in een gedurige ongeruſtheid, als een gejaagt veld-hoen; verſcheide en verſchillende hertstochten benamen myne geſondheid; dan had eens de hoop, dan wederom de vrees de overhand: en eindelyk moeſt ik nog myn kind door myne lichtgelovigheid verlieſen. Wie weet of myn kind wel oit deeſe ſiekte ſoude hebben gekregen, en ſoo ja, of het 'er niet gelukkig ſoude doorgeraakt zyn, gelyk honderden van kinderen, en ſelfs ſommige oude lieden. Nu ben ik, ſoo wel als myne aanraders, oorſaak van myn kind ſyn dood. 't Is waar dat myn lieveling ſelve de inenting gewillig heeft ondergaan, maar ik moeſt wyſer geweeſt zyn. O! myn onnoſel ſchaapje, voor de inenting ſoo geſond, en ſoo bevallig! Moeſt ik u laten ſiek maken, om van een vuile ſiekte te ſterven? Had ik liever by de Inenters den naam gehad, dat ik koppig was! Ik ſal voortaan de verwenſchte inenting aan alle myne vrienden op het allerkragtigſte afraden, en God bidden om de vergeving van myne ſonde, omtrent myn lieveling ſoo onbedagtſaam begaan.

Sulk een taal is immers natuurlyker wyſe eigen aan tederhertige Ouderen, die van hun kind door de kunſtige pokjes berooft zyn.

En daarom betaamt het alle regtgeaarde Ouderen te bedenken, dat ſy hunne kinderen in het gevaar der inenting brengende, in een ſekeren trap aan kinder-moort ſich ſchuldig maken; en alle bejaarden hebben ook wel toe te ſien, dat ſy ſich ſelven aan dit gevaar des doods niet

niet overgeven, en alſoo van de ſelfs-moord ſich wagten.

Eer dat ik hier van afſcheide, geve ik nog in bedenking, hoe dat ook ſulk een die de aucteur of aanrader, en alſoo het eerſte beweegrad van eene inenting, daar de dood op volgde, geweeſt is, meede deel heeft aan den dood van ſulk een kind: en hoe hy deswegens ſich ſelven bloot ſtelt voor den dodelyken haat van ſulken Vader, dien hy tot deſe handelwyſe heeft bewogen: gelyk men heeft geſien in een ſeker Veld Overſte by gelegentheid van een ander gevaar, waar in hy een kind gebragt had: want als Willem Tel, de eerſte Inſteller van het Switſerſche Verbond, in de magt van dien Veld-Overſten geraakt, en door hem gedwongen was, met een pyl te ſchieten naar eenen appel, dien deeſe Dwingeland deede ſetten op het hooft van des Gevangens ſoontje, quam hy aan, gewapent met twee pylen, en ſchoot den appel af, ſonder het kind te raaken. Als de Overſte vraagde, wat hem bewogen had met twee pylen aan te komen, verbergde hy in 't begin ſynen dodelyken haat, ſeggende, dat dit de manier van de pyl-ſchieters was: maar nader gedrongen, gaf hy onverſaagt dit antwoord; *had ik het kind geraakt, de tweede pyle ware op u gemunt geweeſt.*

Hoe daar uit ook een haat tegen de aanraders van de inenting ontſtaan kan.

Ik beken, dat een vader, die ſyn kind in het gevaar van den pyl der vergiftige pokjes brengt, daar toe niet gedwongen word; maar niet te min kan ook de quaade raad van een vriend, ſoo wel als een vyandelyke dwang, wanneer de dood van het kind daar door veroorſaakt word, eenen dodelyken haat by ſulken vader verwekken. Waar van een merkwaardig en verſchrikkelyk

voorbeeld in de Kerkelyke Geschiedenissen verhaalt word, in opsigt van Sapor, Koning der Persen; want wanneer syn soon siek was, roemde een seker Persiaen, met name *Cubricus*, die naderhand den naam van *Manes* heeft aangenomen, (en van wien de *Manicheen* hunnen naam verkregen hebben, alzo hy voor de stigter van hunne dwaling wierd gehouden) dat hy des Konings soon wel soude kunnen geneesen met syne gebeden sonder eenige genees-middelen. Derhalven heeft de Koning de Medicynmeesters afdankende, aan *Manes* alleen de zorge aanbevolen: maar syne vermetele onderneming heeft sulken ongelukkigen uitslag gehad, dat de soon des Konings niet lang daarna overleden is; waardoor het vaderlyk hert in eenen hevigen toorn ontbrande. Derhalven is *Manes* in de boeijen geleid; en als hy door listigheid ontkomen was, is hy van de vlugt weder te rug gehaalt, en eindelyk heeft hy een wreede straffe moeten uitstaan: Want het vel is hem levendig afgetrokken, en het overige syns lighaams den beesten voorgeworpen: en de Koning heeft belast, dat men syn vel voor de poorte tot een aanschouwing soude ophangen. Het is seker, dat de manier, op welke dese *Manes* ondernam des Konings soon te geneesen, seer veel verschilt van de manier, op welke iemand onderneemt, de kunstige pokjes aan een gezond mensch toe te brengen, en daarna hem wederom daarvan te geneesen. Maar niet te min kan zulk een onderneeming, soo wel als die van *Manes*, kwalyk uitvallen; in soo verre dat 'er ook de dood op volgt: waar uit dan op gelyke wyse een dodelyke haat by den vader van dat kind tegen den

oeffe-

oeffenaar, of tegen den aanrader van die practyk ontſtaan kan.

Gewisſelyk de affectie van de ouderen omtrent hunne kinderen is van natuure ſoo groot, dat ſe beter in 't herte gevoelt, als met woorden beſchreven, of uitgeſproken kan worden.

Hoe het ſy, het blykt ten minſten uit het geſegde, dat de meededeeling der pokjes omtrent den Patient ſelve een ſoort van doodſlag is: het geen ik te bewyſen had.

DERDE HOOFDSTUK.

Waar in aangetoont word, dat de toegebragte kinderſiekte van wegen hare beſmetting onbetamelyk en ſchandelyk is, in betrekking tot anderen, die daar door meede in het ſelfde en nog grooter gevaar gebragt worden.

IS de inenting der kinderſiekte ſoo gevaarlyk voor den Patient, als het voorgaande Hoofdſtuk aantoont, ſy is niet minder gevaarlyk voor anderen, die tot nog toe van deſe ſiekte bevryd geweeſt zyn, als dewelke daar door in gevaar gebragt worden, om ook van deſelve ſiekte aangetaſt en overvallen te worden, van wegen de beſmetting, die aan deſe kunſtige, ſoo wel als aan de natuurlyke pokjes eigen is; het geen de Voorſtanders van de inenting (ſchoon ſommigen in het begin dit tegenſpraken) tegenwoordig niet durven ontkennen: en geen wonder, want behalven dat de natuur deſer ſiekte dit meedebrengt, en de kunſt van de inenting

Door de inenting worden veelen in gevaar gebragt van wegen de beſmetting.

ſoo ver niet gaat, dat men de pokjes affonderlyk van de beſmetting ſoude kunnen meededeelen, ſoo word het ook door de bevinding bevestigt. Vooral is de beſmetting te vreſen door die genen die met de ingeënte pokjes uitgaan, volgens de nieuwe praktyk. Waar omtrent de Heer *Chais* ſelve ſyne bekommering opgeeſt, vragende aan den Heer *Sutherland* (*m*), „ Is de „ praktyk van de Ingeënten uit te laten gaan, ſelfs „ na de uitbotting, niet gevaarlyk voor hen ſelfs, „ nog bequaam om een volkſiekte te veroorſa- „ ken, door de pokkige beſmetting te verſprei- „ den?

Om nu niet te ſpreken van het gevaar, het welk ontſtaat uit het bewaren en verſenden van de beſmettelyke materie, die men in een doos, of koffertje, van het een huis na het ander, ja van de eene Stad na de andere, malkanderen toeſend.

Zyn de bewaarde en ingeënte pokjes van het beſte ſoort, (het welk daar toe gemeenelyk word verkoren) nogtans kan de beſmetting, die daar door buiten toeleg by anderen veroorſaakt word, de voortgeſette pokjes geenſins tot het ſelfde ſoort bepalen: maar de ondervinding leert, dat deeſe doorgaans veel erger zyn; waar door het gevaar, het welk de ingeënte ſiekte door haare beſmetting aan anderen toebrengt, des te grooter is.

Te meer om dat aan deſe beſmetting niet ſlegts een perſoon, of eenige weinigen, maar een geheele

(*m*) Brief van den Heer *Chais* aan den Heer *Sutherland*, p. 10. vr. 11.

heele menigte, ſoo bejaarden als kinderen, in deſelfde Stad of Plaats zamen wonende, gewaagt worden; volgens de natuur van allerley beſmettelyke ſiektens, dewelke van den eenen tot den anderen, en dus hoe langer hoe meer, den brand plegen voort te ſetten.

Men heeft het inſonderheid geſien in ſoodanige plaatſen, daar de inenting meer als elders gepraƈtizeert is, als namentlyk in 's Gravenhage, te Breda, en buiten 's Lands te Weenen; in welke plaatſen zedert dat de inenting aldaar door de mode ingevoert is, meer menſchen als oit te voren, aan de kinderſiekte geſtorven zyn.

Soodanige beſmetting toe te brengen en voort te ſetten, veroorſaakt by gevolg alle deeſe beklagelyke ſterfgevallen; en is dus ook in hunnen opſigt voor een doodſlag te houden.

De beſmetting der pokjes mogen we met regt vergelyken by de beſmetting der melaatsheid; om welke voor te komen in de Goddelyke Wet aan het volk Iſraël bevolen was, dat de melaatſchen alleen, in een afgeſonderde plaats, ſouden woonen (*n*). Waar van de Koning Uzzia, met melaatsheid geſtraft zynde, tot een voorbeeld verſtrekte, als dewelke deswegens in een afgeſondert huis woonde (*o*).

Het is ook daarom in peſttyden gebruikelyk, dat de beſmette perſonen in peſthuiſen, daar toe opgericht, bewaart worden.

En hoe voorſichtig word 'er doorgaans gehandelt

(*n*) Lev. 13: 46.

(*o*) 2 Reg. 15: 5--2. Chron. 26: 21.

delt omtrent de fchepen, wanneer fy uit vreemde Landen in een zee-haven aankomen? Men vraagt hun, van waar fy komen, en of 'er fieken in het fchip zyn. En byaldien men verneemt, dat fy uit befmettelyke plaatfen komen, of dat 'er een fiekte onder de fchip-lieden heerfcht, foo word hun het aanlanden verboden, en fy mogen niet van boort gaan.

Daar word felfs met betrekking tot de beesten, ik meen het runder-vee, een groote voorfichtigheid gebruikt; gelykerwys een igelyk bekent is: en geen wonder, dewyl fy voor de menfchen tot groot voordeel verftrekken. Doch foo veel de menfchen, als redelyke fchepfelen, de beeften overtreffen, foo veel meer moeft ook de voorforge zyn, om de befmetting onder de menfchen, door hun eigen toedoen, geenfins te vermeerderen.

Hoe de inenting de befmetting veroorfaakt, het zy by aanvang.

Waarom dan die felve voorfichtigheid, die in andere gevallen word aangewent, insgelyks vordert, dat men de befmettelyke kinderfiekte niet alleen door de inenting niet inroept, maar dat men fe in tegendeel, foo veel mogelyk is, afweert; op dat de gefonden daar door niet werden aangeftoken.

Dit heeft aan de Edele Agtbaare Heeren, Schout, Burgermeefteren, en Schepenen van 's Gravenhage aanleiding gegeven tot de Refolutie van den 2 April 1765. Waar by goed gevonden en verftaan is, aan alle de Doctoren in de Medicynen, en Meefters Chirurgyns te verbieden, eenige inenting van de kinderpokjes binnen 's Gravenhage aan Lieden, die aldaar van buiten ingekomen waren, of die in het vervolg nog fouden mogen inkomen, te doen of laten doen.

'T Is

't Is waar dat dese heilsame Resolutie in sulken tyd genomen is, doen in den Haag de kindersiekte niet regeerde, en doen het by gevolg te dugten was, dat somtyds door de inentingen die siekte aldaar soude kunnen worden ingebragt.

Doch daar uit souden de Inenters buiten alle reden opmaken, dat 'er door de inenting geen gevaar van besmetting in soodanige Stad, daar de kindersiekte reeds begonnen heeft te regeren, te vresen was; en dat deswegens de inenting konde uitgestelt worden, tot dat 'er een, of twee, of meer personen, het zy kinderen, het zy bejaarden, met dese siekte onmiddelyk van Gods hand besogt waren: want alhoewel in sulken geval de Inenters de eerste besmetting in soodanige Stad niet souden hebben gebragt, soo soude nogtans aan hunne inenting toe te schryven zyn, dat de aangevangen besmetting des te spoediger voortgang had, en door de gantsche Stad sich verspreide, als een brand, die in verscheide huisen door hun toedoen ontstoken word. Het zy by voortgang.

Stelt eens het geval dat 'er in een Stad door het hemelsch vuur, ik meen den blixem, brand ontstaat, gelyk te Breda gebeurt is den 11 May 1694., doen de blixem den toren van de groote Kerk aanstak, en ten deele verbrande; als meede in mynen tyd, doen de blixem een schorsmolen op de wallen aanstak, en geheel verbrande. Indien een brandstichter by die gelegentheid de Stad nog verder in brand stak, en sich ontschuldigde met voor te geven, dat hy geen oorsaak van den eersten brand was, maar dat Gods hand, sonder imands toedoen, de Stad

had aangeſtoken, wie ſoude ſulk een ontſchuldiging ſich laten welgevallen, daar immers de brandſtichter de oorſaak is, dat de brand nog grooter word, waar door hy de gantſche Stad in gevaar brengt.

De toepasſing van deeſe gelykenis op den beſmettelyken brand, door de natuurlyke pokjes begonnen, en door de kunſtige pokjes vermeerdert, kan een igelyk genoeg van ſelfs opmaken. En niemant ſal ontkennen, dat wy niet minder omtrent de huiſen, die van onſe ſielen, als omtrent de huiſen, die van onſe lichamen bewoont worden, behoren te ſorgen, datſe niet werden aangeſtoken.

Wat 'er binnen Harderwyk en andere Steden, daar groote vrees voor de beſmetting was, voorgevallen zy, wil ik liever aan ſyne plaats laten: het doet ook niets tot de zaak, dewyl de vraag hier niet is, wat 'er geſchied, maar wat 'er behoort te geſchieden.

Hoe het dan ook met het voorgevallene in andere plaatſen geſtelt mag zyn, het was altans te wenſchen geweeſt, dat 'er met betrekking tot deſe Stad Breda een diergelyke Reſolutie als in 's Gravenhage, boven gemeld, genomen was; aangeſien uit Middelburg en elders, van tyd tot tyd, verſcheide kinderen in deſe Stad gebragt zyn, om de inenting der pokjes aan hen te verrigten: waaraan met reden toegeſchreeven word, dat de beſmettelyke kinderſiekte in deſe Stad zoo verre gegaan heeft, dat ſe in het voorleede jaar een groote meenigte van kinderen, (die ik van een Doctor Medicinæ op 600 heb hooren begrooten) en eenige bejaarde perſonen, heeft weggeraapt. Het was deerlyk om

te

te ſien en te hooren, dat 'er dagelyks verſcheide lyken langs de ſtraten wierden gedragen, en ſoo veele ouders van hunne lieve kinderen berooft. Ik wil gaern bekennen, dat alle de natuurlyke pokjes, die door de beſmetting van de kunſtige pokjes veroorſaakt worden, ſoo kwaadaardig niet zyn, als ſy in het voorlede jaar in deſe Stad waren; maar dat 'er ook goedaardige pokjes uit ontſtaan; waar van verſcheide exempelen zyn, onder anderen ook in een ſekere Stad, daar voor henen de inenting niet anders als met voorkennis en toeſtemming van de Magiſtraat geſchieden mogt: in welke Stad de inenting onlangs ſoo ſterk in ſwang gegaan heeft als ergens elders; en met ſulk een gevolg, dat daardoor de kinderſiekte tot een groote meenigte is voortgeſet, van welken de meeſte gelukkig herſtelt zyn.

Maar wie is ſoo dwaas en vermeten, dat hy die herſtelling, ſoo wel als de beſmetting, aan de kunſtige pokjes ſoude toeſchryven. Het is genoeg tot verfoeijing van de inenting, dat ſe beſmetting, en daardoor een vuile ſiekte, en het gevaar des doods toebrengt.

Soo ras als de brand door de kunſtige pokjes ontſtoken is, ſoo kan de kunſt den voortgang en de uitwerking niet verder beſtieren, alſoo weinig als de kunſt van een brandſtigter, nadat hy ſyn werk verrigt heeft, den natuurlyken brand beſtieren kan.

Idele uitvlugten van de Inenters, voorgevende, de beſmetmen

Ondertuſſchen is het ligt te denken, hoe de Inenters dit bewys ſullen tragten te verydelen, en in tegendeel uit de beſmetting en het gevaar deſer ſiekte, waar door ſoo veele menſchen in het graf geſleept worden, op te maken, dat men

ting te kunnen beletten, 1. Met de inenting algemeen te maken,

men door een algemeene inenting daar tegen behoorde voorſieninge te gebruiken, op dat de geenen die van de ingeënte pokjes herſtelt zyn, voor de beſmetting niet meer ſouden vatbaar zyn; het geen ſy dies te meer nodig oordeelen, om dat ook in deeſe of geene Stad of Plaats de natuurlyke pokjes, daar ſy noit ingeënt geweeſt zyn, dikwils ontſtaan, en verwoeſtingen aanrichten.

Doch by de wederlegging van de redenen, die voor de inenting worden bygebragt, ſal ik aantonen, dat ſulk een algemeene inenting, die ſy aanpryſen, en die ſy hopen dat nog eens ingevoert ſal worden, niet anders is als een ydele verbeelding, en ſchoon-ſchynende hersſenſchim.

En ſtelt eens, dat 'er in een ſekere Stad een algemeene toeſtemming, en dus ook een algemeene praktyk was, om de kunſtige pokjes aan alle de kinderen, die volkomen geſond zyn, te geven, en daar toe den bequaamſten tyd (het zy tuſſchen het vyfde en twaalfde, het zy tusſchen het agtſte en ſeſtiende jaar, door de Inenters aangepreſen) waar te nemen: ſoo ſoude nogtans de ingeënte kinderſiekte door de beſmetting deſelve ſiekte aan de genen die niet volkomen geſond geweeſt zynde, de inenting niet ondergaan hadden, mitsgaders aan de jongſte kinderen, die nog geen vyf of agt jaaren bereikt hadden, natuurlyker wyſe toebrengen. En alſoo ſoude dan ook de ingeënte kinderſiekte de oorſaak zyn, dat alle deſe perſonen, die te ongeſond of te jong waren, door de inenting, aan anderen verricht, in gevaar van beſmetting, en dus ook in gevaar des doods, wierden gebragt.

Mo-

Mogelyk ſal imand ſeggen, daar kunnen afgeſonderde huiſen, ja kaſteelen, opgericht worden buiten de Stad, gelykerwys oudtyds voor de Melaatſchen geſchiedde, en gelykerwys tot de inenting der pokjes te Weenen geſchiet is. 2. Met afgeſonderde ſiekhuiſen daar toe op te richten.

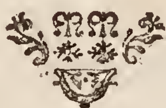
Doch hier op dient tot antwoord,

1. Dat daar meede de ingeënte ſelve van het gevaar der inenting niet worden bevryd, en dat gevolgelyk deſe handelwyſe, al geſchietſe in een afgeſondert huis, in hunnen opſigt, ſoo wel als anders, ongeoorloft is, volgens het bewys in het voorgaande Hoofdſtuk verklaart.

2. Door ſulk een afgeſondert huis, daar de inenting ſoude geſchieden, ſoude wel de kragt der beſmetting vermindert, maar niet geheel weggenomen worden: de beſmetting kan met de klederen van de genen die dat Huis in- en uitgaan, of ook op een andere wyſe, ſeer lichtelyk voortgeſet worden.

3. Na de proportie van de groote menigte van ſulke Ziekenhuiſen, die tot de inenting ſouden nodig zyn, ſoude ook de beſmetting des te meerder worden.

Uit dit alles moetenwe noodſakelyk beſluiten, dat de inenting der beſmettelyke pokjes een onbetamelyke en ſchandelyke handelwyſe is, door welke veele geſonde Menſchen in het gevaar des Doods gebragt worden, en datſe by gevolg voor de Menſchelyke zamenleving ſchadelyk en verderfelyk is.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Waar in de Onbetamelykheid van de Inenting der Pokjes aangetoond word, uit aanmerking van de onsekerheid der natuurlyke pokjes; dewyl men om een onsekere plage, of siekte te ontgaan, geen sekere plage, of siekte, sich selven of synen naasten mag toebrengen.

Het is onredelyk, een sekere plage tot vermyding van een onsekere sich toe te brengen.

TOt verklaring en aandrang van dit bewys, sal ik niet behoeven breedvoerig te zyn, om dat het op 't eerste gegrond is, waar in ik heb bewesen, dat men de plagen, en dus ook de kindersiekte, moet vermyden, soo lang als sulks door wettige middelen geschieden kan.

Immers daar uit volgt, dat niemand vryheid heeft, om tot een gewaande voorkoming van eenige plage, of siekte, die mogelyk vroeg of laat hem treffen sal, doch waar van nog geen voortekenen vernomen worden, sich selven te plagen, of siek te maken: het geen veroorsaakt word uit een onbetamelyke vrese, dat men anders van die selve siekte naderhand veel grooter nadeel en gevaar te verwagten had.

Is het niet onredelyk, dat men het seker quaad voor het onseker verkiest, en sich selven of synen naasten toebrengt.

Soude het niet de grootste dwaasheid zyn, dat Scheeps-lieden, buiten noodsakelykheid, by een gewenscht Weder voor den wind seilende, hunne kostelyke lading buiten boord wierpen, uit vrese dat sy anders niet alleen hunne lading, maar selfs ook hun leven, door eenen swaaren storm, die 'er mogelyk sal oprysen, souden moe-

ten

ten verliesen. Maar wat doen sy beter, die, wanneer alles na hunnen wensch gaat, niet te min den kostelyken schat der gesondheid, door de toegebragte kindersiekte, wegwerpen, uit vrese dat sy mogelyk, dit nalatende, niet alleen hunne gesondheid, maar ook hun leven naderhand door de natuurlyke pokjes souden moeten verliesen.

O ontydige, ô al te voorbarige, ô dwase voorsorge!

Ja maar, sal imand seggen, de plage der kindersiekte hangt ons boven het hoofd; wy worden alle, soo lang als wy deselve niet ondergaan hebben, daar meede gedreigt. Laat dit soo zyn, moeten dan de redelyke schepselen de honden gelyk zyn, die schreeuwen, eer sy geslagen worden? Is het redelyk, sich selven te slaan, en te wonden, om de slagen en wonden, die van Gods hand, soo wy meenen, ons gedreigt worden, voor te komen, en na onse idele inbeelding te ontgaan?

Hoe de genen die dit doen met den dwasen Polycrates sich gelyk stellen.

Door dese handelwyse stelt men zich gelyk met *Polycrates*, Koning van Samos, van welken *Herodotus* verhaalt, dat hy, wanneer het geluk hem allezints diende, en hem nog meer en meer begon mede te loopen, op den raad van *Amasis*, Koning van Egypten, het geluk tegen stond, op dat hy eindelyk, wanneer alles hem voor den wind zoude hebben gegaan, door al te grooten voorspoed niet mogt te gronde gaan.

De byzondere wyse, op welke de Koning *Amasis* hem raadde het geluk tegen te staan, was hier in gelegen, dat hy moest ondersoeken, wat Juweel of Kleinood hem het allerwaardigste was, en om welkers verlies hy het allermeest

in

in ſyne ziele bedroeſt zoude ſyn: en dat hy dit gevonden hebbende, het dan ſoodanig moeſt wegwerpen, dat het noit geen menſch meer te zien kreeg. Ingevolge van deſen raad, overleydde hy, om welk Juweel, indien hy dat quam te verlieſen, hy de grootſte rouwe bedryven ſoude; dit bevond hy te zyn de koſtelyke Zegelring, dien hy droeg. Wanneer hy nu beſloot, deſen Zegelring weg te ſmyten, ging hy aldus te werk, dat hy met een Galey in Zee ſtak, en verre van het Land zynde, in tegenwoordigheid van al het Boots-volk, den Ring aftrok, en in de Zee wierp. Maar eenige dagen daarna had een ſeker Visſcher een groote en ſchoone Viſch gevangen, dien hy waardig achtte, om aan *Polycrates* te vereëeren: zyne Dienaars den Viſch openende, vonden in deszelfs buik den weggeworpen Zegel-ring, dien zy met blydſchap aan *Polycrates* overgaven. Maar zyn geluk heeft hem eindelyk verlaten, en een ſwaar ongeval heeft hem getroffen; alſoo hy van eenen Perſiaan, dien *Cyrus* Overſte had gemaakt, met name *Oretes*, op een liſtige wyſe gelokt, en aan een kruis opgehangen is.

Wanneer wy de gemelde handelwyſe van *Polycrates*, met de handelwyſe by de toebrenging der kinderpokjes vergelyken, ſullenwe een groote overeenkomſt gewaar worden; want

1. Die zich de pokjes laten inenten, genieten eene gewenſchte geſondheid: zy kunnen ook ſeggen, uit aanmerking van dien koſtelyken ſchat, dien zy genieten, dat het hun even als *Polycrates*, ſchoon niet in zulken hoogen trap, tot nog toe wel gaat.

2. Zy zyn echter bevreeſt, dat zy van die ge-

gesondheid en voorspoed, soo zy geen verhoedmiddel gebruiken, door de natuurlyke kindersiekte sullen worden berooft; gelyk de gemelde Koning bevreest was, dat hem eenig ongeval soude overkomen.

3. De vrese voor het ongeval van de kindersiekte doet hen besluiten, om het kostelykste Juweel, dat zy besitten, waardiger als de Ring van *Polycrates*, namentlyk hunne gesondheid, door de hand der Inënters weg te werpen, latende zich zelven door het vergift der pokjes siek maken.

4. Hun oogmerk is ook, zich zelven van het gevreesde ongeval te bevryden, met het selve voor te komen.

5. Maar daar in zyn zy, soo wel als de gemelde Koning, veeltyds bedrogen. het zy datse naderhand de natuurlyke pokjes krygen, het zy datse door de ingeënte pokjes omkomen.

In allen gevalle, zy willen liever een plage, die zy zich selven aandoen, ondergaan, als een onsekere plage afwagten.

Het is immers onseker, of imand de kindersiekte natuurlyker wyse ooit sal krygen; aangesien veele duisenden van Menschen sterven, soo bejaarden als kinderen, die noit van dese siekte waren aangetast.

Idel uitvlugt der Inenters; voorgevende, dat daar de natuurlyke pokjes niet te verwagten zyn, de inenting geen pok-

Ik weet wel, dat men voorgeeft, dat die genen die oud worden sonder deese siekte te krygen, deselve ook niet door de inenting krygen kunnen: om dat zy het suurdeeg der pokjes niet of soo weinig hebben, dat het na buiten niet is uit te dryven.

Doch wie versekert ons, dat deese suurdeeg van tyd tot tyd niet sal toenemen, en eindelyk na buiten uitslaan? Daar

jes veroorſaakt. 1. Dit voorwendſel ſtryd tegen de ondervinding.

Daar zyn althans verſcheide voorbeelden van ſulke perſonen, die de inenting ondergaan hebbende, ſonder dat de kunſtige pokjes daar op volgden, nogtans naderhand de natuurlyke pokjes gehad hebben. Onder anderen is bekend, het voorbeeld van een kind van een Schotſch Capitain, het welk de inenting te vergeefs ondergaan hebbende, lang daarna, van huis zynde, door de natuurlyke pokjes overvallen geworden is. Mogelyk zal imand zeggen, dat de inenting niet na den eiſch van de kunſt geſchied was: maar het tegendeel blykt, om dat dezelfde handelwyſe, door denzelfden Perſoon, aan de twee andere kinderen van dien Heer verrigt zynde, de kunſtige pokjes daar op volgden.

In allen gevalle, die ſelve exceptie, wanneer de uitſlag aan de inenting niet beantwoord, kan men altyd voorwenden. En wie ſal dan oit in ſulken geval kunnen zeggen, dat 'er by de inenting niets aan de kunſt heeft ontbroken?

Nog een ander notabel geval is my met zekerheid verhaalt, aangaande een zeker Officier binnen Maaſtricht: Deeſe Liefhebber van de inenting had driemaal de pokjes zich laten inenten; de twee eerſtemaalen te vergeefs, alſoo geen pokjes voor den dag quamen; en by de derde inenting zyn 'er eenige uitgekomen: maar daarna herſteld zynde, heeft hyſe wederom door de natuurlyke of ordinaire beſmetting rykelyk gehad, doen hy by een kind geweeſt was, het welk daar aan ſiek lag. Zoo dat de proefneming niet zeker gaat.

2. De inenting daar de

En laat dit ordinair alſoo zyn, nogtans is de inenting zelve, ſchoon men de pokjes daar van

niet

niet krygt, een droevig en gevaarlyk quaad, niet zoo zeer van wegen de insnyding, of doorwonding, die smertelyk, en somtyds moeielyk te heelen is; maar insonderheid van wegen de beklagelyke gevolgen, die daar van te vresen zyn: gelykerwys onder anderen is gebleken aan een zekeren Heer, die de kunstige pokjes gehad hebbende, en daarna door iversugt voor de inenting gedreven zynde, bewysen wilde, dat de geen diese eens ondergaan heeft, niet wederom daar meede besmet kan worden, voor de tweedemaal dezelfde handelwyse aan zich zelven liet verrichten: het welk van dat gevolg was, dat hy van het ingeënt vergift, in de plaats van de pokjes te krygen, een onverwagte dood is gestorven.

pokjes niet op volgen, is nograns ook een gewisse plage.

Daar is ook een zekere Juffrouw geweest, die tweemaal te vergeefs de inenting ondergaan hebbende, voor de derdemaal aan dezelve zich onderwierp, met dit droevig gevolg, dat zy daar van is dol geworden.

Aan de andere zyde is het ook by de ondervinding bekend, dat de genen die natuurlyker wyse de kindersiekte krygen, niet alle, maar doorgaans de minsten, daar van sterven.

Dus moet men onderscheid maken tusschen de onzekerheid, of imand de natuurlyke pokjes krygen, en daar van sterven sal; en tusschen de zekerheid van den Dood van zommigen gewonden en kranken, indien 'er geen kragtig, al is het twyfelagtig en gevaarlyk hulpmiddel, aangewend word.

Het geen de Hooggeleerde Heer Professor *de*

 Haan

Haan (*p*), zeer nadrukkelyk te verſtaan geeft, zeggende: „ De zieke bevind zig in een oogſchynelykſt gevaar des Doods: indien hy niet „ geholpen worde, is 't noodzakelyk dat de „ Dood volge. Om den anders zekeren Dood „ voor te komen, word een onzeker hulpmiddel toegepaſt. Doch kan ik dit van een „ geſond Menſch, die de inenting ondergaan „ ſal, ſtaande houden?"

Deeſe deftige aanmerking kan men ophelderen met het voorbeeld van de vier Melaatſchen, by de Belegering van Samaria; deſe zouden van honger hebben moeten ſterven, indien zy niet een gevaarlyk middel hadden in 't werk geſteld, zich begevende in 't Leger der Syriers (*q*).

Dus ontkennen wy ook niet, dat de Burgers van een Belegerde Stad, wanneer zy zeker weten, dat zy van honger ſouden moeten ſterven, indien zy zich niet overgaven, wagen moeten zig over te geven. Maar wat noodzaakt my het gevaar der ingeënte pokjes my zelven, of myne kinderen op den hals te halen: daar het onzeker is, of niet de natuurlyke pokjes, indienſe my of myne kinderen overquamen, gelukkig zullen aflopen.

Hoe imand door de natuurlyke pokjes ſyn kind

Gebeurt het niet te min, dat imand door de natuurlyke pokjes zyn kind verlieſt; hy en kan, behoudens zynen pligt, geen berouw hebben, dat hy de inenting, die hy voor ſondig hield, en

(*p*) Swarigheden over de inenting der pokjes, 1 Afdeel. pag. 11.

(*q*) 2 Reg. 7: 3 & ſeqq.

en nog houd, heeft nagelaten: maar hy heeft te gedenken,

verliesende, sich troosten kan.

1. Dat hy in het nalaten van de inenting zich heeft gedragen na het geen de natuur en de gesonde reden hem leerden.

2. Dat hy niet kan weten, of zyn kind ook niet van de ingeënte pokjes, en wel soo veel eerder, gestorven soude zyn, gelyk het nu van de natuurlyke gestorven is.

3. Dat hy nu, niet tegenstaande het verlies van zyn kind, een gerust gemoed besit, en niet murmureerd tegen God, die hem buiten zyn toedoen, en zonder versuim van zynen pligt, het kind, dat hy hem gegeven had, wederom heeft ontnomen, als de vrymagtige Heer, die in alles doet dat goed is in zyne oogen.

4. Dat hy zulk een gerust en ongequetst gemoed niet zoude hebben gehad, indien hy de inenting had laten verrichten; het zy dat zyn kind daar van gestorven soude zyn, het zy dat het daar van soude hersteld geworden zyn: aangesien hy in het eerste geval door zyn eigen toedoen zyn kind soude hebben verloren; en in het laatste geval met reden had mogen vresen, dat God over die sondige handelwyse, met het kind als dan gehouden, op andere wysen hem soude hebben gestraft: gelyk men dikwils ziet, dat waar meede imand sondigt, hy ook daar meede gestraft word.

5. Dat in allen gevalle hem onbekend, en na den mensch onseker was, of zyn kind de natuurlyke pokjes soude krygen, en daar van sterven: waarom het dan ook niet raadsaam of betamelyk was, een zeker voor een onseker gevaar, en een zekere voor een onsekere plage

ge te verkiesen, ja zich zelven op den hals te halen.

VYFDE HOOFDSTUK.

Waar in de schandelykheid van de meededeling der pokjes bewesen word, uit aanmerking van de Goddelyke Voorsienigheid; waar tegen sulk een Practyk voornamentlyk op driederley wyse aanloopt; en wel aan de eene zyde met een mistrouwen op God; aan de andere zyde met een lichtveerdig vertrouwen; en eindelyk ook met sich selven aan te matigen het regt het welk God alleen toekomt.

Door de inenting word gesondigt tegen de Goddelyke Voorsienigheid op driederley wyse.

UIt de vier voorgaande bewysen, in de vier eerste Hoofdstukken verklaard en bevestigt, mogenwe met regt een vyfde bewys formeren, genomen van de Goddelyke Voorsienigheid; waar tegen de meededeling der kindersiekte door de inenting, op drie bysondere wysen aangekant is; en wel 1. door het mistrouwen op God, met opsigt op de natuurlyke pokjes; 2. door het lichtveerdig, ongegrond, of verkeerd vertrouwen, met opsigt op de kunstige pokjes; 3. door vermetelheid, daar in bestaande, dat de Inenters het regt, het welk God alleen over ons Leven, en over onse Gesondheid toekomt, zich selven aanmatigen.

Deese driederley wysen van de aankanting tegen de Voorsienigheid Gods, sal ik by de stukken, om de gedagten van den Leser niet te verwarren, in drie onderscheidene verdelingen aantonen.

EER-

EERSTE VERDELING.

Aanwysende, hoe de inenting der pokjes tegen de Goddelyke Voorsienigheid aanloopt, door een mistrouwen op God, met betrekking tot de natuurlyke pokjes.

HEt was een groote sonde van *Asa*, Koning van Juda, hoewel uit swakheid ontstaande, dewyl hy in 't geheel aangemerkt, een godvresend Koning was, die op God vertrouwde; het was, seg ik, een groote sonde van desen Vorst, dat hy in syne krankheid, die hem in synen ouderdom aan syne voeten overquam, niet genoeg op den Heere, synen God, vertrouwde, alsoo hy ter selver tyd niet den Heere sogt, maar de Medicyn-meesters.

I. Met een mistrouwen op God omtrent de natuurlyke pokjes.

Die selve en nog meerder sonde word ook van die genen begaan, die in het geval, waar van wy spreken, schoon zy niet krank, maar gesond zyn, nochtans de Medicyn-meesters, en niet den Heere soeken.

Immers de beruchte inenting houdenwe met regt voor een teken en bewys van mistrouwen op God, en bysonderlyk op syne magt en goedheid, als of hy ons en onse kinderen, sonder dat wy ons sulk een droevige siekte zelve toebrengen, niet konde of wilde bewaren en verlossen.

Sulk een mistrouwen is een soort van wanhoop; het is zich selven straffen, uit vreese van de onmiddelyke straffe Gods.

Men weigerd daar door, aan de Goddelyke straffe zich te onderwerpen, en murmureert dus doende tegen God.

Ja door ſulk eene handelwyſe beſtaat de Aardworm te twiſten met den Almagtigen: want in de plaats van op hem te vertrouwen, neemt hy ſynen toevlugt tot de tweede oorſaken, als of deſelve in weerwil van den onafhankelyken God iets vermogten: in het byſonder ſteund hy ook op ſyn eigen verſtand, mistrouwende de Wysheid Gods.

Dit mistrouwen op God ſal by de ſtukken nog nader blyken, met opſigt op Zyne Magt, Goedheid en Wysheid.

a. Met opſigt op ſyn vrymagtig welbehagen.

1. De ſterfelyke Menſch, wiens adem in Gods hand is, en die in alles van hem afhangt, verſtout zich, om de roede, welke God by het toeſenden deeſer ſiekte doet gevoelen, hem uit de hand te willen nemen, en omſe zelve op een kunſtige wyſe na zyn eigen goedvinden te gebruiken.

b. Met opſigt op ſyne goedheid.

2. De nietige Aardworm laat zich voorſtaan, dat hy de kinderſiekte toebrengende, ſagter ſal ſlaan, als de Almagtige door de natuurlyke pokjes: hy brengt de kunſtige pokjes toe, aan wien hy wil; en hy wil het doen genoegſaam aan alle Menſchen, ſoo raſch als de bequaamſte tyd, ſoo hy meent, daar is. Maar de goede en goeddoende God is gewoon door ſyne gemeene Voorſienigheid een groot gedeelte der Menſchen daar van te verſchoonen, en vry te laten; dan eens meer, en dan eens minder, gelyk Hy na zyne Vrymagtigheid en Wysheid goedvind.

Uit dien hoofde is het ook een groote vermetelheid, dat men onderneemt, een bepaling te maken van het getal der genen die binnen ſekeren tyd, het zy in een Jaar, het zy in een

reeks

reeks van Jaaren, de natuurlyke pokjes krygen, mitsgaders van de genen die daar van ſterven; als of de Vrymagtige God gehouden was, om altyd op dezelfde wyſe daar in te handelen, en dat men deswegens uit de voorgaande Jaren een beſluit tot de volgende konde maken: daar het nogtans wel gebeurt, dat 'er in een Jaar ſoo veele Perſonen deſe ſiekte krygen, en ſoo veelen daar aan ſterven, als anders in tien of meer Jaren. Het is met deſe ſiekte, in dit opſigt, even ſoo gelegen als met andere ſiektens. Of ſoude imand ondernemen durven, een bepaling te maken van het getal der Perſonen, die Jaarlyks, of in een zekere reeks van Jaren, met de roode loop, met het pleuris, met de koorts, met de kanker, met het flerecyn, of diergelyke krankheden en plagen, beſogt worden; of van de Perſonen die daar aan ſterven? En byaldien al eens het getal opgerekend was, ſoo is het echter een idele verbeelding, en onderſtelling, dat dezelfde proportie altyd ſal blyven: als of de goede God zyne plagen noit ſoude willen verminderen, en zelfs t'eenemaal doen ophouden.

Dus is het een mistrouwen op Gods goedheid, dat men genoegſaam alle Menſchen aan de kinderſiekte door de inenting wil onderwerpen; en dat men zich laat voorſtaan, dat God niet anders genade wil bewyſen, in het verſchonen van de Menſchen van de natuurlyke pokjes, als onder die voorwaarde, dat zy ſelve door het ingeënt vergift deeſe ſiekte zich toebragten: op gelyke wyſe als *Nahas*, de Ammoniter, het Volk Israël niet wilde verſchonen, nog een Verbond met hen aangaan, als

onder de voorwaarde, dat hun allen het rechter-ooge wierd uitgestoken, en deese schande op gantsch Israël gelegt wierd (r).

c Met opsigt op syne wysheid.

3. Desgelyks openbaard zich ook by de inenting een mistrouwen op de Goddelyke Wysheid; na welke de Vrymagtige Heer de kindersiekte in allerley leeftyd, doch allermeest in de kindsche Jaren (gelyk de naam van *Kindersiekte* te verstaan geeft) den Menschen toesend: maar de Inënters vinden dit niet goed; zy meenen, dat zy den tyd der pokjes beter bepalen kunnen: dus mistrouwen zy God, en vertrouwen op hun eigen verstand. Desgelyks in opsigt van de omstandigheden van het saisoen des Jaars, en van de Plaatse, die vooral niet op de Reise, soo sy meenen, behoort te zyn; immers niet op eene andere Reise, of in een andere vreemde Stad, als die zy selve daar toe verkiesen, gelyk Breda, en voormaals 's Gravenhage, of elders, daar de oeffening van hunne kunst hun toegelaten word.

Het mistrouwen op God word betoont door het gebruik van onwettige middelen.

Ik weet wel, dat het vertrouwen op God het gebruik der wettige middelen niet wegneemt; maar het neemt nogtans weg het gebruik van onwettige middelen: en daar toe behoord ook, dat men gesonde kinderen, of wel zich selven, door de inenting der pokjes een vuile, besmettelyke en gevaarlyke siekte toebrengt; gelyk ik tot hier toe bewesen heb, en nog vervolgens besen sal. Tot sulke, ik meen onwettige middelen, zyn toevlugt te nemen, is een klaar teken en bewys van mistrouwen op God; die daarom ook zynen zegen daar van aftrekt; gelyk onder ande-

(r) 1 Sam. 11: 2.

anderen de Koning *Saul* ondervond, doen hy tot de Waarſegſter, of Toveresſe te Endor, zynen toevlugt nam (*s*); als meede de Koning *Ahazia*, die krank zynde, boden ſond, om Baal-Zebub, den god van Ekron, te vragen (*t*); en het is ook zelfs van ſommige Inenters tot hunne ſmerten ondervonden.

Bedenking, of ook de inenting van de vee-peſt een onwettig middel is tegen de natuurlyke vee-peſt.

By deſe gelegendheid word my een welgepaſte aanleiding gegeven, om als in het voorbygaan te beſien, of ook niet de inenting van de Vee-peſt, die men onlangs in verſcheide plaatſen gepractiſeert heeft, voor een bewys van mistrouwen op God moet worden gerekend, en uit meer grondbeginſelen een onwettig middel is, waar door men de plage der Vee-peſt, en daar uit ontſtaande ſterfte onder het Rundvee, tragt voor te komen, of te ſtuiten, en te verſagten. Ik wil geern bekennen, dat deeſe handelwyſe omtrent het Vee, ſchoonſe my onwettig voorkomt, nogtans in verre na ſoo groote misdaad niet is, en van een andere natuur, als wanneerſe omtrent de Menſchen verrigt word; dewyl men door het leven zyner beeſten te wagen, zich niet aan Doodſlag ſchuldig maakt, als hebbende alleen zyn betrekking tot onſen naaſten, en onſe eigen Perſonen. Uit dien hoofde word met regt verworpen het gevoelen van de Pythagoriſche Philoſophen, en de oude Manicheen, die het dooden van beeſten, het zy om te eeten, het zy om te offeren, voor ongeoorloft verklaarden. Het geen de vermaarde Dichter *Ovidius* niet onaardig, als met

(*s*) 1 Sam. 28.
(*t*) 2 Kon. 1.

met meedelyden beſchryft; want na dat hy alvorens de Slagt-ſchapen beklaagd had, ſoo ſegt hy vervolgens van de Runderen;

Quid meruere boves, Animal ſine fraude, doloque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores.

Wat quaad hebben de Oſſen verdient, een Vee ſonder bedrog en liſten, niemand beledigende, eenvoudig en tot den arbeid geboren (*u*).

Wyders laat ik aan ſyn plaats, of imand die ſyn vee door de inenting van de vee-peſt veele ſmerten, die jammerlyk zyn om te ſien, tot bevordering van ſyn voordeel toebrengt, als wreed ſoude mogen gerekent worden, in onderſcheiding van *een rechtveerdige*, van welken Salomon ſegt, dat hy *kent het leven ſyner beeſten* (*v*), dat is te ſeggen, dat hy *over ſyn vee ſich ontfermt*, gelyk het in de oude Overſetting word uitgedrukt.

Ik wil gaern onderſtellen, en toegeven, dat deſe ſpreuk op het geval van de inenting der vee-peſt niet toepasſelyk is, dewyl deſe handelwyſe geenſins uit wreedheid voortkomt, maar ſelfs met een ſoort van meedelyden geſchieden kan. Hebben we vryheid om de beeſten tot ons gebruik en voordeel te dooden, waarom ſouden we dan ook geen vryheid hebben, om ſe tot ons voordeel, of ten einde wy naderhand ſoo veel te meer gebruik daar van mogten hebben, met ſmerten te beſwaren?

Maar nogtans is 'er in deſe handel-wyſe, omtrent het vee, ſoo wel als omtrent de menſchen, een teken van mistrouwen op God, als of Hy deſe

(*u*) Ovid. Metam. l. 15. f. 2.
(*v*) Prov. 12: 10.

dese plage niet konde of niet wilde matigen en wegnemen, of wy moesten se selve met ons vee moetwillig te besmetten, over ons halen, en daar door insgelyks het naburig vee in gevaar van besmetting brengen.

Zyn wy verpligt, allerley plagen te ontwyken, soo lang als sulks door wettige middelen geschieden kan, gelyk ik in het 1ste Hoofdstuk met opsigt op de siekte onder de menschen bewesen heb, soo mag dit ook met regt op de vee-pest worden toegepast.

Wie noodsaakt ons, om door het wagen van het leven onser beesten ons selven te wagen, dat wy ons goed, of onse have en besittinge verliesen, en dus doende ons selven arm maken? Wy moeten dan de plage ontwyken, soo lang als het in onse magt is, op hope dat God ons van de plage sal verschonen, of deselve matigen. Indien wy anders doen, soo tonen wy daar meede, dat wy een mistrouwen hebben op God, en dat wy syne roede selve bestieren willen, in de plaats van ons aan Hem te onderwerpen, Hem in de roede te vallen, ja de oorsaken, om welke hy ons syne slaande hand doet gevoelen, weg te nemen, en alsoo met vertrouwen op syne goedertierentheid de middelen te gebruiken, die de Heere onse God selve ons heeft bekent gemaakt (*w*), ik meen de betering van ons leven, volgens het gemeene spreekwoord; *Waren 'er geen sonden, Daar waren geen wonden.*

Doch laat ons van de siekte en sterfte onder de beesten, tot de siekte onder de menschen wederkeeren, en in overweging nemen, hoe dat men

(*w*) Exod. 15: 26. Mich. 6: 6--8.

men door de inenting der besmettelyke pokjes sich nog al verder met opsigt op de Goddelyke Voorsienigheid schuldig maakt.

TWEEDE VERDEELING.

Aanwysende, dat men door de inenting der pokjes, als zynde gevaarlyk, aan een lichtveerdig vertrouwen op God, en dus doende aan de misdaad, die genaamt word GOD VERSOEKEN, *sich schuldig maakt.*

2. Met een verkeerd vertrouwen op God, omtrent de kunstige pokjes: het welk is God versoeken.

HEbbende in de voorgaande Verdeeling bewesen, dat de Inenters aan de eene zyde in opsigt van de natuurlyke kindersiekte tegen de Goddelyke Voorsienigheid sich aankanten door een mistrouwen op God; soo staat ons nu te bewysen, dat sy ook aan de andere zyde in opsigt van de kunstige pokjes, die sy de gesonden toebrengen, de leere van Gods Voorsienigheid misbruiken door een ligtveerdig, of idel en ongegrond vertrouwen op God, zynde niet anders als een valsch en voorgewend vertrouwen, waar in sy bestaan Hem te versoeken, of te beproeven; het geen als een sware misdaad by God te boek staat.

Sulk een onderneemt op een vermetele wyse de magt des Allerhoogsten te beproeven; gelyk de Duivel wilde, dat Jesus soude doen, met *sich nederwaarts te werpen van de tinne des Tempels*, in vertrouwen op de bescherming des Almagtigen, aan de genen die hem vreesen belooft: doch sulk een gevaarlyke onderneming verklaarde Jesus ongeoorloft te zyn; want doen de Duivel sich beroepen had op de belofte van de Goddelyke

lyke bescherming, en alsoo de Heilige Schrift dorst misbruiken, om Jesus (waar het mogelyk, gelyk den eersten Adam) te verleiden, soo toonde onse Heiland, dat die belofte niet behoort tot sulken, die sich moetwillig in gevaar begeven; *daar is*, segt hy, *wederom geschreven*, *gy en sult den Heere uwen God niet versoeken*, Matth. 4: 5—7.

Wanneer men dit op de inenting der kinderpokjes toepast, soo blykt ten allerklaarsten, (indien men door vooroordeelen niet verblind is) dat men daar door God versoekt; dewyl men daar door in sulk een gevaar sich begeeft, waar toe God ons niet roept.

Al is 'er dan geen wonderwerk nodig, om in de kunstige kindersiekte bewaart, en daar uit gered te worden, soo staat het ons nogtans niet vry, door eenig ander, selfs ook het minste gevaar, na ons eigen goeddunken te ondersoeken en te beproeven, of de Almagtige en Goede God ons daar uit sal gelieven te verlossen: gelyk het by voorbeeld niemant vry staat, om op eenen weg, daar hy weet dat hy gevaar soude lopen van te sullen omkomen, uit eigene beweging, of na syn eigene verkiesing (ik meen sonder dat syn pligt dit vordert, en by gevolg God selve hem daar toe roept) sich te begeven: Verstout hy sich, om het niet te min te ondernemen, onder voorwendsel dat hy op God vertrouwt, het is seker, dat hy sich aan de gemelde sonde van *God te versoeken*, schuldig maakt; en het is buiten alle reden, dat men sulk eene reisiger, het zy dat hy op de reise omkomt, het zy dat hy behouden blyft, soude willen verschonen, of onschuldig verklaren.

En

En alſoo kan het ook tot geen verſchoning voor de Inenters verſtrekken, dat ſy den gevaarlyken weg der kunſtige pokjes inſlaan, met vertrouwen op den Almagtigen, *by wien uitkomſten zyn tegen den dood*: het geen hier ſeer verkeert, en idel word toegepaſt; aangeſien het ons niet toekomt, buiten Gods bevel een proeve van deeſe ſyne magt te nemen.

Uit dien hoofde kan een igelyk ligt begrypen, dat het bewys van de onbetamelykheid en ſchandelykheid der inenting, genomen van het lichtveerdig vertrouwen op God, waar door men onderneemt hem te verſoeken, en alſoo de leere van ſyne Voorſienigheid misbruikt, weſentlyk, en op de geſonde reden gegront is.

Hoe de Voorſtanders der inenting omtrent dit bewys zig verlegen tonen.

Waar uit ik by een wettig gevolg moet beſluiten, dat de Heer *Chais* ſich bedriegt, en niet broederlyk ſich uitlaat, als ſyn Eerw. met betrekking tot dit bewys gelieft te ſeggen, *Mais n'eſt-il pas triſte qu'il ne faille que quelques grands mots, dont on detourne le ſens à la faveur d'un ſtile figuré, pour donner un air de vraiſemblance aux plus odieuſes imputations?* Het geen door den Doopsgeſinden Leeraar *Marten Schagen* nog veel ſcherper in ſyne vertaling uitgedrukt is, op deſe wyſe, *Maar is het niet droevig, dat men niets behoeft als maar eenige brommende woorden, wier ſin men, onder begunſtiging van den figuurlyken ſtyl, te verdraaijen weet, om een ſweemſel van waarſchynelykheid te geven aan de vuilaartigſte beſchuldigingen?*

Ik houde my verſekert, dat ſulke ſcherpe woorden voortgevloeit zyn uit de pen van ſulken Schryver, die met het bovengemelt bewys ſich verlegen vindende, de leſers heeft willen afſchrikken van het ſelve dieper in te ſien, als of

of het niet waardig was, dat men 'er by bleef ſtil ſtaan, om het nader te onderſoeken. Van hoedanige kunſt-greep ſommige Advocaten, wanneer ſy een quaade ſaak verdedigen, ſich meede bedienen.

DERDE VERDEELING.

Aanwyſende, dat men door de inenting der kinderpokjes, als brengende de menſchen in het gevaar des doods, tegen de Goddelyke Voorſienigheid ſich aankant, met ſich aan te matigen het regt, het welk God alleen toekomt.

DIt laatſte bewys van de onbetamelykheid en ſchandelykheid van de inenting der kinderpokjes word met regt voor een van de kragtigſten gehouden. Indien dan de voorgaande bewyſen nog geen kragt genoeg mogten hebben gehad, om de Voorſtanders van de inenting van hunne dwaling en God onteerende handelwyſe te overtuigen, ſoo hoope ik, dat dit laatſte bewys henlieden tot erkentenis der waarheid ſal overhalen.

3. Met zich aan te matigen het regt, het welk God alleen toekomt.

Het bewys is daar in gelegen, dat de meededeeling der kinderſiekte, behalven op de twee gemelde wyſen, ook nog op eene veel grouwelyker wyſe tegen de Goddelyke Voorſienigheid is aangekant; te weten voor ſoo ver een onderneming van die natuur het regt, dat God alleen, als den Vrymagtigen Beſtierder van alles, toekomt, ſich aanmatigt: ik meen het regt, om over des menſchen leven en geſondheid te disponeeren, of het regt om na ſyn welgevallen te dooden, en in 't leven te behouden: want imand

imand na fyn eigen goedvinden in het gevaar des doods te brengen, is in een mindere trap hetfelfde als hem met der daad te dooden.

En dat 'er fulk een gevaar des doods by de inenting is, foo ten aanfien van den Patient, als ten aanfien van veele andere menfchen, foo kinderen als bejaarden, die door de kunftige pokjes befmet worden, of kunnen worden, heb ik in het 2de en 3de Hoofdftuk aangetoont.

Maar dat dit regt van leven en dood aan niemant anders, als aan Hem, die de Schepper en Heer van alle menfchen is, toekomt, onderftel ik, dat geen menfch, die maar het minfte begrip heeft, foo van de onafhankelykheid van God, als van de afhankelykheid der menfchen, fal kunnen lochenen.

Dit regt van God matigt de menfch fich aan, wanneer hy fich verbeeld, dat het hem vry ftaat, fyn leven, of het leven fyner kinderen, na fyn welgevallen in gevaar te brengen. En wat is fulk een aanmatiging anders, als dat men den Allerhoogften na de kroon ftaat?

In welke aanmatiging de Inenters zich met vermetele Heidenen gelykformig maken.

Wie moet gevolgelyk niet verfoeijen het gevoelen en de praktyk van fommige Heidenen, die in de verbeelding waren, dat het gemelt regt van leven en dood (ik fpreek van een volftrekt en willigkeurig regt) hun toequam.

Dit heeft men gefien in fulke Volkeren, die de gewoonte hadden, van een nieuw-geboren kind te leggen voor de voeten van fynen vader, om te fien, of hy het liet leggen, dan of hy het opnam: liet hy het leggen, dan wierd het kind aan het wild gedierte overgegeven, of op een andere wyfe van kant geholpen; maar nam hy het op, dat was een teken, dat hy het kind

in

in het leven wilde behouden, en opvoeden; waar van de ſpreekwys *tollere liberos*, *kinderen opvoeden*, doch na de letter, *kinderen opnemen*, haren oorſprong heeft.

Dit ſelve regt hebben ook de Hottentotten ſich toegeeïgent, by welke gebruikelyk was, dat ſy de jonggeboren kinderen, die ſy niet wilden opvoeden, aan de takken van boomen vaſt bonden, en alſoo van honger lieten ſterven.

Daar is ook een volk geweeſt in Noord America, daar de bejaarde kinderen, tot nakoming van een gewaande liefde-pligt omtrent hunne Ouderen, wanneer de gebreken des ouderdoms het leven hun moeijelyk en verdrietig maakten, deeſe hunne Ouderen daar van verloſten, met hen te ſlagten, en vervolgens te eeten.

Dit deeden ſy, ſeg ik, uit een ſoort van liefde voor hunne Ouderen: want doen de Europeanen in hun Land quamen, en hun verhaalden, dat men in Europa de oude lieden, tot dat ſy van ouderdom ſtierven, in het leven behield, en daarna hunne doode lichaamen in de aarde begroef; ſoo ſeiden deeſe Volkeren, wat wreedheid is dit, de perſonen, die ons het leven gegeven hebben, ſoo lang in het lyden en doodsbenaauwtheid te laten, en daarna hen in een gat te werpen, om van de wormen gegeten te worden: wy bewyſen hun, voegden ſy daar by, veel meer liefde, wy bevryden hen van de ongemakken des ouderdoms, en geven hun onſe maagen tot een graf.

Op gelyke wyſe verbeelden ſich de Inenters, dat ſy uit liefde hunne kinderen door de meededeling der pokjes aan een kortſtondig gevaar des doods onderwerpen mogen.

Maar hebben de Ouders, en wiese ook zyn, het regt niet, om kinderen, of bejaarde menschen, in een volstrekten sin te dooden, sy hebben dan ook het regt niet, om hen na hun eigen goeddunken in het gevaar des doods te brengen, als het welk in een minderen trap het selfde is als hen te dooden.

Ten onregt word voorgewend, dat het beter is, kinderen door de ingeente, als bejaarde personen door de natuurlyke pokjes te verliesen.

Segt men, dat het soo groote swarigheid niet heeft, dat kinderen door de ingeënte pokjes, of daar aan eigene en ongelukkig daar by komende toevallen, sterven, als dat volwassene, aan welke de inenting niet geschiet is, door de natuurlyke pokjes souden omkomen, *het welk soo veele traanen uit de oogen doet biggelen, en soo vreselyke breuken in de Maatschappye maakt*; gelyk de Heer *Chais* daar van spreekt.

Tot antwoord dient, dat niemant ontkennen sal, dat, wanneer onse kinderen, mannen geworden zynde, of wel in den bloei van hunnen leeftyd, komen te sterven, het verlies doorgaans grooter, en de rouwe swaarder is, dan dat sy in hunne kindsche jaaren gestorven waren; hoewel het ook anders zyn kan; vooral wanneer de volwasſenen, wegens dese of geene aangeborene of ook verkregene gebreken of krankheden, sich selven en hunnen naasten tot een last zyn.

In allen gevalle de vrymagtige Heer van leven en dood heeft wyse redenen, waarom hy alsoo met ons handelt, het zy tot verswaring van de straffe, gelyk men heeft gesien in Hophni en Pinehas, soonen van Eli; het zy om ons deese of geene weldaad door den volwasſenen, of door syn zaad na hem, te laten toekomen; van welke weldaad wy versteken souden geweest

zyn,

zyn, indien deſelve perſoon in ſyne kindsheid geſtorven was.

Hoe het zy, het komt ons niet toe, het grooter verlies, en de ſwaardere rouwe voor te komen, met onſe kinderen aan het gevaar des doods door de inenting der kinderſiekte bloot te ſtellen. Een geſond menſch krank te maken, en hem te dooden, is het regt van Hem, in wiens hand de adem is van al wat leeft. Wanneer dan een menſch een uſurpatie van dit regt maakt, ſoo is hy ſchuldig aan een God-onteerende, en hem na de kroon ſtaande, misdaad; waar door hy ſich wil ſtellen in de plaats van God.

De gemelde aanmatiging van Gods regt is niet toepasſelyk op de regts-oeffening der Overheid.

Ik ſpreek hier niet van het regt en het ampt der Overheden, om de ſtraffe des doods, het zy door een wettig vonnis, het zy door een wettigen oorlog uit te voeren; want wy weten, dat de Overheid, of Wereldlyke Magt *Gods Dienaresse* is (*x*), om van ſynent wege de quaaddoenders na verdienſten te ſtraffen. In ſulken geval bekleden de Menſchen, als Richters der aarde, de plaats van God, en voeren ſyn bevel uit, wanneer ſy imand dooden.

Nog op de onſchuldige beſcherming van ons eigen leven.

Dit moeten wy ook bekennen van een Beſchermer ſynes levens, die de handen van eenen moordenaar, op hem aanvallende, om hem van het leven te beroven, niet anders ontkomen kan, als met hem te dooden: want ſulk een perſoon, ſich bedienende van het eenig middel, dat hem overgelaten is, om ſyn leven te beſchermen, neemt ſynen poſt, op welken hy van God geſtelt is, getrouwelyk waar: het welk

(*x*) Rom, 13.

welk daarom by de Rechtsgeleerden *inculpata tutela*, dat is, *een onschuldige bescherming*, genaamt word. Maar, wy spreken hier van het dooden, of in gevaar des doods brengen, en krank maken, het welk de menschen uit eigene verkiesing, sonder Gods bevel, onderneemt, als of hy daar toe regt had.

En daarom moest men tonen, dat het Gods bevel is, door de meededeling der kinderpokjes, die selve siekte, die mogelyk naderhand het kind soude aantasten, te vervroegen. Doch nademaal sulk een bevel, nog door de natuurlyke, nog door de bovennatuurlyke openbaring ons bekent is, soo mogen wy niet verkiesen, onse kinderen liever door onse gewaande voorsichtigheid in hunne kindsche jaaren te wagen, en selfs te verliesen, dan dat sy, groot geworden zynde, mogelyk van de kindersiekte souden sterven, wanneer wy hen minder souden kunnen missen, en veele kosten te vergeefs aan hun souden hebben besteed: een igelyk die door vooroordeel niet verblind is, kan lichtelyk sien, dat sulk een verkiesing aan niemant vry staat.

Hoe de kragt van het gemeld bewys door den Heer *Chais* selve eenigsins erkent.

De Heer *Chais* heeft dit overtuigend bewys, als de kragtigste tegenwerping tegen syn gevoelen, geensins verduistert, maar, soo als het aan syn Eerw. door eene onbekende hand was toegekomen, woordelyk voorgestelt, erkennende daarenboven, dat dit als de eenige saak Hem voorkomt, welke men met wat schyn van reden tegen alle de aanmerkingen, die syn Eerw. gemaakt had, kan inbrengen.

Doch niet te min met swak-

Doch in de beantwoording deser tegenwerping tegen de inenting vinde ik niets, (en ik ver-

trouwe

trouwe dat niemant het vinden ſal) dat na een wesentlyke oplosſing gelykt.

ke tegen-redenen beant-woord is.

Ondertusſchen bekent ſyn Eerw., *dat het geheel geſchil hier op uitkomt, dat men wete, uit welke merktekenen wy met ſekerheid oordeelen kunnen, dat de Voorſienigheid ons of al, of niet roept. om ons leven in de waagſchaal te ſtellen.*

Waar omtrent ſyn Eerw. openhartig ſyne onkunde bekent, verklarende van geene andere als waarſchynelyke redenen bewuſt te zyn, en toeſtemmende, dat *aan de Ouderen geen regt op het leven hunner kinderen toekomt.* Des niet tegenſtaande onderſtelt ſyn Eerw., dat de Ouders hunne kinderen aan het gevaar der inenting, en by gevolg aan het gevaar des doods, onderwerpen mogen.

't Is waar dat ſyn Eerw. uit aanmerking dat de Ouders geen regt op het leven hunner kinderen hebben, de uitſtelling der inenting goed keurt, of ten minſten als niet geheel verwerpelyk toeſtaat, ſeggende, *In gevalle men ſwarigheid maakt, om hen te doen inenten, als ſy nog in geen ſtaat zyn, om die behandeling toe te ſtemmen door reden, dat men ſe dan uitſtelle, tot dat ſy dit kunnen doen.*

Als of de ſwarigheid ophield, wanneer men de toeſtemming ſyner kinderen afwagt.

Maar deeſe oplosſing voldoet niet, om dat ook de kinderen, tot jaaren van onderſcheid gekomen zynde, op hun eigen leven geen regt hebben, ſoo weinig als dit regt aan imand anders toekomt.

Daarenboven zyn ook de kinderen lichtelyk in het gevoelen van hunne Ouderen over te haalen: men kan hun gemakkelyk wys maken, dat een lang en geſond leven eenigſins van deeſe

handelwyſe afhangt; men kan hun met weinig moeite doen geloven, dat deſe handelwyſe een wettig middel daar toe is, en dat gevolgelyk God ſelve hen daar toe roept: vooral kan men de kinderen wegens het gebrek van een ryp oordeel, met beloften en ſchoone woorden gewillig maken, om de ſmerten van die kunſtige kinderſiekte te ondergaan, en met het voorbeeld van eenige bejaarde lieden aanmoedigen.

Ondertusſchen ſal een Vader, die ſyne welſprekentheid aanwend, om ſyn Soontje of Dochtertje tot een redelyke toeſtemming van de inenting te bewegen, ongetwyfelt een voorname reden, die hy voor ſich ſelven houd, aan ſyn kind niet meededeelen, namentlyk dat het ſyns bedunkens, beter is, dat het kind door de kunſtige pokjes jong ſterft, als dat het, groot geworden zynde, door ſynen dood een ſwaare rouwe, en een ſonderling nadeel voor de maatſchappye der menſchen ſoude veroorſaken.

Gewisſelyk indien een kind een ryp en welberaden oordeel had, het ſoude ſynen vader over ſulk eene handel wyſe noodſakelyk veroordeelen, en voor ſich ſelven ſpreken; niet minder als de ſtomme Soon van *Crœſus* voor ſynen Vader ſprak, doen een ſeker Perſiaen op Hem aanviel, om hem te dooden, het welk deſen Soon ſoodanige aandoening gaf, dat hy ſprekende wierd, en uitriep, *O vriend, dood Crœſus niet* (y)! even alſoo ſoude ook een ſtomme ſoon,

(y) Herodotus l. 1.

ſoon, die ſelve van ſynen vader in het gevaar des doods gebragt wierd, wel eens ſeggen kunnen, *O Vader, dood uwen Sone niet!* Hoe het zy, nog kind, nog vader, mag het leven in de waagſchaal ſtellen, als alleen in ſulken geval, dat God ſelve ons daar toe roept.

Uit dien hoofde is de Heer *Chais* van oordeel, dat men het voor een Goddelyke roeping tot het gevaar der inenting houden mag, wanneer men alles overwogen hebbende, tot de inenting ſich overgehaalt vind: in dier voegen *dat men, dien kant kieſende, en daar toe overgaande, ſeggen mag, de Voorſienigheid roept my daar toe.* p. 664.

En als of men voor een Goddelyke roeping tot de inenting mogt houden, dat men daar toe, alles overwogen hebbende, ſich overgehaalt vind.

Doch dit voorgewend merk-teken van de Goddelyke roeping tot het geene ons betaamt, is t' eenemaal ongegront, en by gevolg een valſch of bedriegelyk merk-teken: dewyl men onderſcheid moet maken tusſchen een roeping, of bevel van Gods beſluit, waar van wy belyden, *Hy ſpreekt, en het is 'er; hy gebied, en het ſtaat 'er* (z). Op hoedanige wyſe ook ſelfs de ſonden van alle menſchen door de Goddelyke toelating uit kragt van ſyn beſluit geſchieden; en tusſchen een roeping, of bevel van ſyne wet, waar in hy bekent maakt, wat ons betaamt te doen, of na te laten.

Deſe laatſtgemelde roeping, of dit bevel van Gods wet, kan hier alleen in aanmerkinge komen. En by gevolg kan men daar voor niet houden, dat imand tot de inenting ſich overgehaalt vind, of dat hy oordeelt, daar in ſynen pligt

(z) Pſ. 33: 9.

pligt te betragten: want daar in kan hy dwaalen; gelyk ik heb getoont, dat hy met der daad op een grouwelyke wyſe dwaalt, byſonderlyk ook daar in dat hy tegen de Goddelyke Voorſienigheid ſich aankant, met ſich aan te matigen het regt over ſyn leven, of ſyner kinderen, waar door hy aan een God onteerende uſurpatie van het regt, dat God alleen toekomt, ſich ſchuldig maakt.

TWEEDE BOEK.

Waar in de Redenen, welke de Voorstanders van de Inenting, tot goedkeuring van deese handelwyse bybrengen, beantwoord, en wederlegt worden.

VOORREDEN,

OF

INLEIDING tot het TWEEDE BOEK.

DE Voorstanders van de inenting der pokjes vergenoegen zich niet met verdedigende wapenen, om de bewysen, die tot verfoeijing en veroordeling van hunne handelwyse dienen, te ontgaan en af te weeren: van welke verdedigende wapenen het eerste Boek de kragteloosheid en gebrekkelykheid, by de Verhandeling van elk Bewys van de onbetamelykheid en schandelykheid der inenting heeft aangetoond.

Met sulke wapenen, zeg ik, zyn de Inenters, die de pokjes zich selven of hunne kinderen toebrengen, niet vergenoegd: terwyl zy niet alleen zich selven verontschuldigen willen; maar ook alle anderen tot deese handelwyse tragten over te halen, verlangende, dat voor al de Doctores Medicinæ nevens hen van oordeel waren, dat hunne Kunst meedebragt, een gesond Mensch siek te maken en in gevaar te brengen,

op dat hy naderhand, die ſiekte en het gevaar daar meede verſeld, niet ondergaan mogt.

Zy handelen daar in geheel anders als die beroemde Godgeleerden, die zich vergenoegt hebben met te bewyſen, dat het gevoelen van zulke Aſtronomiſten, die ons leeren willen, dat de verwisſeling van dag en nagt, niet uit de beweging van de Son, maar van den Aardkloot ontſtaat, geenzints tegen de Heilige Schriftuur aanloopt; latende wyders aan het onderſoek, en het oordeel der Aſtronomiſten de vereiſchte deciſie over.

Indien de Verdedigers van de inenting op gelyke wyſe te werk gingen; wy ſouden niet te min reden hebben, om hun gevoelen te wederleggen, als het welk met de geſonde reden (die noit tegen de Heilige Schriftuur ſtryd) niet beſtaan kan, en niet ſlegts de Theorie, maar inſonderheid de Practyk betreft, die geheel ſondig is; gelyk ik in het breede heb aangetoond.

Maar nu gaan zy nog verder, dewyl zy de inenting niet ſlegts voor een onverſchillige zaak houden, waar in zy geen quaad kunnen ſien; maar zelfs van oordeel zyn, dat menſe ten vollen behoorde goed te keuren, en elk een aan te pryſen, wenſchende dat deeſe handelwyſe onder allerley Volkeren, en vooral ook in ons Vaderland, algemeen mogt worden.

Ja de drift voor de kunſtige pokjes is by ſommigen ongemeen groot geworden, in ſoo verre dat een ſeker Perſoon, die een van zyne kinderen door middel van deſe kunſtige pokjes verloren heeft, tegen imand van zyne Vrienden heeft durven ſeggen, nu heb ik een geruſt gemoed,

moed, het geen ik niet ſoude gehad hebben, indien ik dit middel om de natuurlyke pokjes voor te komen, had nagelaten. Ik wil geern bekennen, dat ſulk een taal my voorkomt als een teken van de ongevoeligheid van een toegeſchroeide conſcientie, of ten minſten als een teken van een geheele verblinding, die hem het gebruik van zyne reden omtrent dit ſtuk t'eenemaal heeft benomen.

Zulk een liefkoſend Voorſtander van de Tyranniſche Mode der inenting ſtelt zich gelyk met *Agrippina*, de Moeder van den Keiſer *Nero*, dewelke, gewaarſchouwt zynde, dat zy gevaar liep om van haar Soon gedood te worden, tot antwoord gaf, *occidat, modo imperet; laat hy my dooden, indien hy maar mag heerſchen.*

Dewyl dan voor de kunſtige pokjes, omſe alomme in te voeren, met alle magt van ſommige Iveraars geſtreden word, ſal het des te meer nodig zyn, deſen ſondigen toeleg tegen te gaan; en tot dat einde de kragteloosheid van hunne bewys-redenen, of tegenwerpingen, aan te toonen: waar toe dit tweede Boek ingericht, en even als het eerſte in verſcheide Hoofdſtukken, na de verſcheidene tegenwerpingen, afgedeelt is.

Hunne tegenwerpingen tegen ons gevoelen, of hunne gewaande bewys-redenen, die zy voor de prætenſe betamelykheid en prysweerdigheid van de inenting der kinderpokjes bybrengen, zyn hoofdzakelyk deſe navolgende;

Voor eerſt, dat men, volgens het bekende ſpreekwoord, van twee quaaden het beſte, of het minſte quaad, moet verkieſen.

Ten anderen, dat hunne handelwyfe voor degenen diefe ondergaan, nuttig is.

Ten derden, dat de meededeling der kinderfiekte door inenting, als een geneesmiddel, of immers als een verhoedmiddel, moet worden geagt.

Ten vierden, dat hunne handelwyfe tot het gemeen welzyn bevorderlyk is.

EERSTE HOOFDSTUK.

Waar in het gewaand bewys voor de betamelykheid der inenting, genomen van het fpreekwoord, dat men van twee quaaden het befte, of het minfte quaad verkiefen moet, wederlegt word.

De Inenters geven voor, dat men van twee quaaden het minfte verkiefen moet.

DE Inenters zyn feer gereed, om zich van het bekend fpreekwoord te bedienen, dat men van twee quaaden het minfte moet verkiefen.

Zy begrypen aan de eene zyde de kunftige pokjes, en aan de andere zyde de natuurlyke pokjes; beiden houdenfe voor een droevig quaad, niet alleen van wegen de fmerten, die daar meede verfelt gaan, maar ook van wegen de quaade gevolgen, die daar uit fomtyds ontftaan, in foo verre dat 'er fommigen van fterven.

Tusfchen deefe twee quaaden ondernemen zy een vergelyking te maken; zy verklaren, dat zy daar by gewaar worden, en duidelyk bewyfen kunnen, dat de kunftige of ingeênte pokjes

jes minder nadelig en gevaarlyk als de natuurlyke zyn: daar toe dienen de twaalf redenen, met welke de Heer *Chais* de inenting aanpryſt; behelſende deſe redenen ſoo veele omſtandigheden, om welke de kunſtige pokjes, na het oordeel van zyn Eerw., veel gemakkelyker te genefen zyn, als de andere pokjes, die ſonder ons toedoen ons overkomen. Het is niet nodig, deſe omſtandigheden op te halen, om datſe niets tot de ſake doen, waar over het verſchil is, te weten, of de inenting ten aanſien van de Goddelyke Wet, die in de herten van alle Menſchen is ingeſchreven, geoorloft is.

Immers de voorgewende wettigheid van de meededeling der kinderpokjes kan uit de mindere ſmerten, en het minder gevaar van de meedegedeelde als van de natuurlyke pokjes, geenzints beweſen worden: alſoo weinig als men uit het minder gevaar, dat 'er doorgaans by een Wond is, die men in ſoodanig deel des Lichaams, en op ſoodanige wyſe als men denkt, dat om te heelen de bequaamſte is, aan imand toebrengt, dan by een Wond, die buiten onſen toeleg door het vallen, of anderzints hem toegebragt word, bewyſen kan, dat het wettig is, moetwillig, of na zyn eigen goeddunken, hem te wonden.

Het ſal dan op de waarheid en regte mening van het gemelde ſpreekwoord aankomen, en of het ook op de gemelde tweederley kinderpokjes toepaſſelyk is.

Ik wil gaern bekennen, dat het ſpreekwoord ons lerende *van twee quaaden het beſte, of het minſte quaad te verkieſen*, in een goeden ſin genomen, door de natuur der ſake ſelve beveſtigt

word;

word: ik ſeg, in een goeden ſin genomen; want het is een dubbelſinnig ſpreekwoord, dat in een ſekeren ſin waarachtig, en in een ſekeren ſin valſch is, na de verſcheidene hoedanigheid van het quaad.

Het geen niet toepasſelyk is op het ſedelyk quaad; waar van men noit een verkieſing doen mag.

De ſaak ſpreekt van ſelfs, dat het niet toepasſelyk is op het ſedelyk of ſchandelyk quaad; ik meen de ſonde, of overtreding van de Goddelyke Wet; want van twee ſonden mogen we noit de eene of andere verkieſen: de menſch kan noit in ſoodanigen ſtaat geraken, dat hy zich gedwongen ſoude vinden, om ſelfs de allerminſte ſonde te plegen; aangeſien de wysheid Gods niet toelaat, dat hy tegenſtrydige Geboden ſoude geven.

Dus ſtaat het ons niet vry te verkieſen, wie van twee onſchuldige perſonen wy liever willen dooden. By voorbeeld, wanneer een Vrouw in Barens-nood zich bevind, en in ſodanigen ſtaat geraakt, dat 'er geen levendig kind uit deſe Vrouw te verwagten is, ten zy datſe gedood werd, ſoo ſtaat het nogtans niemand vry, haar te dooden, om het kind in het leven te behouden; gelyk het ook wederſyds niemand vry ſtaat het kind te dooden, om de gemelde Vrouw in 't leven te behouden.

De ſouveraine God, die geen rekenſchap van ſyn daaden geeft, kan wel een diſpenſatie van het een of ander Gebod geven, gelyk hy deede omtrent het Gebod, waar in hy verbied, des Menſchen bloed te vergieten; doen hy *Abraham* beval, ſyne ſone *Iſaac* te offeren: maar ſulk een diſpenſatie was te houden voor een nader en extraordinair Gebod, het welk de Godvreſende *Abraham* even daarom bereid was te gehoor-

hoorſamen, gelyk hy ook daarna gehoorſaam was, doen het God behaagde, hem wederom ſulks te verbieden.

Desgelyks leert ons de geſonde reden, dat niemant eenig ſedelyk quaad, dat hy ſelve ſoude doen, boven een grooter ſedelyk quaad, waar aan zyn naaſten zich ſoude ſchuldig maken, verkieſen mag; want een igelyk ſal voor zich ſelven Gode rekenſchap geven.

Het is ook ſeker, dat niemant een verkieſing mag maken van ſulk tweederley quaad, waar van het eerſte een ſedelyk of ſchandelyk, en het ander ſlegt een droevig of nadelig quaad is; hier op mogenwe toepasſen de waarſchouwing van *Paulus*, door den Heer *Chais* als een tegenwerping tegen de inenting van ſommigen bygebragt, te weten, *dat men het quaad niet doen mag, op dat het goede daar uit kome* (*a*). En daarom moetenwe onderſoeken, of de inenting der pokjes *quaad*, dat is te ſeggen onwettig en onbetamelyk is; gelyk ik my laat voorſtaan, in het eerſte Boek beweſen te hebben.

En ſchoon men van twee of meer droevige quaaden ſomtyds een verkieſing doen moet.

Maar de tegenwerping van de Inenters, voorgevende, *dat men van twee quaaden het minſte verkieſen moet*, kan niet anders in een goeden ſin begrepen worden, als met opſigt op het droevig of nadelig quaad.

Om dan na het oogmerk van deeſe gewaande bewysreden, die voor de inenting word bygebragt, direct te antwoorden, ſoo moet men ook hier omtrent een voorſichtig onderſcheid maken: want daar is tweederley droevig quaad; het eene is, dat buiten ons toedoen ons overkomt;

(*a*) Rom. 3: 8.

komt; en het ander, dat wy ons felven op den hals haalen.

Is het een quaad, dat buiten ons toedoen ons overkomt; ik meen foodanige plage, welke de Allerhoogfte, na fyne vrymagtigheid en rechtveerdigheid, ons toefend; en worden wy van verfcheide foorten van foodanig quaad gedreigt; mag het ons daar benevens gebeuren, het eene boven het andere, fonder dat wy ons fchuldig maken, te verkiefen, foo is het fekerlyk onfe pligt, het minfte liever dan het meerdere te ondergaan, en af te wagten: foo deede David, doe hy een peftilentie van drie dagen verkoor, om vry te zyn van eenen hongers-nood van drie jaaren, die vier jaaren te vooren reeds begonnen had, en van eenen oorlog, waar in hy foude vlieden, en van fyne vyanden vervolgt worden drie maanden (*b*).

Hy verkoor, feg ik, de peftilentie boven de twee andere plagen; maar hy heeft echter fich wel gewagt van die peftilentie fich felven, of anderen te laten toebrengen: hy had geene andere keure die hy doen mogt, als alleen van die plagen, die hy buiten fyn toedoen te verwagten had.

Het is ook buiten twyfel, dat God veeltyds in den weg van fyne gemeene Voorfienigheid, fonder een bovennatuurlyke openbaring aan de menfchen de keure geeft van het een of ander nadeelig en droevig quaad, dat fy beiden niet kunnen ontwyken, maar waar van fy het een noodfakelyk ondergaan moeten, om het ander te vermyden: by voorbeeld; een reifiger bevind fich

(*b*) 2 Sam. 24: 13. — 2 Chron. 21: 12.

ſich op eenen weg, daar hy van alle kanten in groot gevaar is, dewyl hy gewaar word, dat hy ten deele van vyandige menſchen, die hem tragten van ſyn leven te beroven, en ten deele van verſcheurende Wolven, of andere wilde dieren omringt is: wat ſal hy doen? hy vind geen middel om beide deeſe gevaaren te ontgaan; hy moet dan van deeſe twee quaaden het een verkieſen, dat hem als het minſte, en dus voor hem het beſte, voorkomt; te weten, of hy liever met voort te gaan, ſich ſelven wil wagen, om van het verſcheurend gedierte gedood te worden, dan of hy liever met weder te keeren of ſtil te ſtaan ſich wagen wil, om door de handen van moorddadige menſchen om te komen.

Maar ſulke gevallen zyn niet toepasſelyk op de inenting der pokjes, als of het quaad en het gevaar, dat men daar door onderworpen is, minder zynde dan het quaad en gevaar van de natuurlyke pokjes, even daarom boven hetſelve moeſt worden verkoren. Sulk een verkieſing mag hier geen plaats hebben; Daar mag echter geen verkieſing geſchieden.

Eensdeels om dat men niet genoodſaakt is, een van beiden deeſe plagen, en gevaaren te ondergaan; 1. Wanneer men niet genoodſaakt is, een van beiden te ondergaan.

Anderdeels om dat de ingeënte kinderſiekte niet ſlegts een droevig, maar ook een ſchandelyk quaat is; dewyl men dit droevig quaad tegen Gods bevel ſich ſelven aandoet; ik ſeg, tegen Gods bevel, ons verpligtende, dat wy onſe geſondheid bewaren, en de plage vermyden, ſoo lang als ſulks door wettige middelen geſchieden kan: gelyk ik overtuigend in het 1ſte Hoofdſt. van het 1ſte Boek hebbe aangetoont. 2. Wanneer men ſelve die plage ſich ſoude op den hals halen: want dan is het ook een ſedelyk quaad.

Een sekere gelykenis, die de inenting schynt te begunstigen, beantwoord.

Om deese tweederley oorsaak is ook te verwerpen een sekere gelykenis, genomen van een eiland daar men geboren is, en niet blyven kan als met groot gevaar, en van waar men ook niet sonder eenig gevaar ontkomen, en aan het vaste land geraken kan: sy onderstellen, dat een ygelyk die syne behoudenis lief heeft, het laatstgemelde, als synde het minst gevaarlyk boven het ander moet verkiesen. De gelykenis word breedvoerig en met veel omstandigheden beschreven van den Auсteur der Spectoriale vertoogen, genaamt de Arts of Geneesheer (*c*); want schoon hy geen verklaring der gelykenisse geeft, soo kan egter yder een, die oit het geheim van de kunstige pokjes gehoort heeft, genoeg begrypen, dat de Schryver daar op doelt. Trouwens dat geeft hy elders uitdrukkelyk te verstaan; ik meen, in het berigt, dat hy geeft in het slot van het 208ste vertoog: daar hy belooft, dat hy de redenen, die hem alle hoop benemen, om in dit stuk van *de inenting der kinderpokjes*, na de vergeefsche moeite van soo veele groote mannen, iets uit te voeren, in het 210de Vertoog breedvoerig soude aan den dag leggen.

Indien ik syne mening wel gevat heb, soo is syn oogmerk, om onder het verdigtsel van de inwoonders van de maan, die een schuitje om over te varen hebben uitgevonden, met de inenting der pokjes te spotten. Ondertusschen geeft hy te verstaan, hoe deese Inwooners, of Maanburgers, die alle onderstelt worden op een seker eiland geboren te zyn, daar de stormen en

(*c*) De Arts, 5de deel, 2de stuk, in het 210de vertoog.

en overſtromingen van tyd tot tyd hen in gevaar brengen van te vergaan, door middel van dit ſchuitje over de zee na 't vaſte land kunnen overvaren, en dat ſulks minder gevaar onderworpen is, als dat ſy op het eiland blyven, of ſoo lange wagten met overvaren, tot dat de ſtorm opkomt.

Dus ſchynt 't beter te zyn, aan het gering gevaar van met het ſchuitje over te varen ſig te wagen, dan het grooter gevaar op het eiland afwagten.

„ Men kan, ſegt de gemelde Schryver, den
„ ſchoonſten dag, het beſte ſaiſoen, het ſtilſte
„ weêr tot de reiſe uitkieſen, en deeſe keuſe ge-
„ daan hebbende, ſig daartoe voor af gereed
„ maken, door ſig ſoo te kleden, dat, als 't al
„ op ſwemmen aankwam, men daar toe op 't
„ beſt bekwaam is.

Deſe ſchyn-reden, van ook in het geval, daar dit op doelt, het minſte gevaar te moeten verkieſen, laat de Schryver onbeantwoord: mogelyk hebbe ik ſyn oogmerk niet wel begrepen, dewyl het zyn kan, dat hy waarlyk het gebruik van het gemeld ſchuitje om over zee te varen, en alſoo ook het voorgewend middel ter behoudenis van ons leven, daar door verbeeld, heeft goedgekeurt; of mogelyk heeft hy de Inwooners van de Maan, van welke hy ſegt, dat by henlieden *de ſchranderheid lang ſoo groot niet is als by ons*, geen antwoord weerdig geoordeelt.

Hoe het zy, indien men de gemelde gelykenis wat nader beſiet, men ſal bevinden, dat ſe by uitneemendheid kreupel gaat, en ſoo ſwak is, dat ſe niet kan ſtaande blyven: daar is wel in alle gelykeniſſen een ſekere ongelykheid, maar

in deese vergesogte gelykenis vind men sulk een ongelykheid, waar door genoegsaam de gansche overeenkomst word weggenomen. Immers de bedriegelykheid van het bewys, dat men daar uit trekken wil, is van selfs uit het reeds gesegde openbaar.

Ja byaldien de gemelde gelykenisse doorging, soo soude een ygelyk mensch, als moetende het eiland, waar op hy geboren is, verlaten, en met Charons boot (om soo te spreeken) na de Elyseesche velden of andere wereld overvaren, beter doen, dat hy sulks uit eige beweging bytyds ondernam, terwyl de schoone dag der gesondheid hem gunstig is, als dat hy den storm en het onweer van doodsbenaauwtheid of van voorgaande krankheden en smerten, soude afwagten: men moet immers, gelyk men meent, van twee kwaden het beste kiesen.

Mindere schending des aangesigts geeft geen vryheid tot de inenting.

Nog te meer worden de ingeënte pokjes van hare Voorstanders boven de natuurlyke verkoren, om dat de eerstgemelde gemeenelyk (hoewel niet altyd, gelyk de ondervinding geleert heeft) veel minder als de laatstgemelde het aangesigte schenden: 't geen de Hr. *Chais* mede tot een bewys en beweegreden om de ingeënte pokjes aan te prysen, of boven de natuurlyke te verkiesen, heeft ingegeven (*d*). Dese mindere schending word voor al van de liefhebbers der superficieele of oppervlakkige schoonheid hooggeacht, en als een voornaam bewys voor de inenting gerekend.

De uitwendige

Maar wat is dog de schoonheid des aangesigts? Ik

(*d*) Verded. proeve p. m. 619.

Ik weet wel, dat ſe den menſch voor het uiterlyk oog bevallig maakt, en dat ſe met de deugd verſelt gaande, tot een cieraad verſtrekt, ja dat ſe in ſeker opſigt nuttig is, en deswegens eenigſins als een voorregt moet worden erkent. Maar wanneer ſe te hoog gewaardeert, of door onwettige middelen verkregen en bewaart word, ſoo is het voorregt, dat anders daar in ſoude gelegen zyn, daarvan weggenomen; hoedanige ſchoonheid meer in ſchyn als in waarheid beſtaat. Immers de wyſe Koning ſegt 'er van, *de bevalligheid is bedrog, en de ſchoonheid is ydelheid* (*e*). ſchoonheid opſig ſelven is geen weſentlyk goed.

Sy is als een vergankelyke en ras-verwelkerende bloeme; ſy word niet alleen door den tyd, maar ook door verſcheide toevallen, inſonderheid van ſiektens, al zyn het geen pokjes, weggenomen. Ja, dat meer is, 't gebeurt dikwils, dat de uitwendige ſchoonheid tot nadeel verſtrekt, ſoo voor anderen, die daardoor verleid en verſtrikt worden, als voor de genen die ſe beſitten, wordende daardoor veeltyds in groot gevaar gebragt; gelyk men heeft geſien in *Sara*, *Dina*, *Thamar*, en in den ſchoonen jongeling *Joſeph*. Het gaat met veelen, als met het fraay gehoornde hart, waar van *Phædrus* in ſyne Fabulen verhaalt (*f*), dat het in een beek ſig ſpiegelende, een groot behagen in ſyne fraai getakte hoornen ſchepte, daar het wonder mooi meê was; terwyl het in tegendeel ſyne ſchraale pooten veragte; maar kort daarna verklaarde het dier ſyne dwaasheid, toen het van de honden ge-

(*e*) Prov. 31: 30.
(*f*) L. 1. Fab. 12.

gejaagt wordende, fyne pooten te ftade kwamen, om door de vlugt behouden te worden, tot dat het in een bofch met fyne hoornen, gelyk *Abfalom* met fyn fchoon hair vaft raakte, en alfoo van de honden wierd verfcheurt; ondervindende by den uitflag, dat fyne deugdfaame en pryswaerdige pooten verre boven fyne fchoone hoornen te verkiefen waren.

Meent men, dat vooral de jonge Dogters fchoon van aangefigt, en glad van vel behooren te zyn, en dat men daarom haare fchoonheid, meer dan van de jongelingen, door de inenting der pokjes moet bewaren: o ongelukkige jonge Dochters, die men onder dit voorwendfel de fmerten en het gevaar der inenting doet ondergaan! Indien fy tot jaaren van onderfcheid gekomen waren, en haar oordeel regt gebruikten, fy fouden tegen fulk een gewaande bewaring van haare fchoonheid hertelyk protefteeren.

In allen gevallen ik vraage nogmaals, wat is doch de fchoonheid? Sommigen fullen voor fchoon agten het geen anderen voor lelyk fullen uitmaken.

Sy word ook niet altyd door de pokjes verloren.

Het gebeurt ook dikwils, dat het aangefigt door de natuurlyke pokjes in geenen deele gefchonden is, foo dat men felfs niet fien kan, dat fulk een defelve gehad heeft (*g*).

Het is dwaasheid voor de

Hoe het zy, het fchynt, dat de Liefhebbers der inenting de uitwendige fchoonheid van een glad

(*g*) Ja de Geneesheeren weeten een beproefde kunft, om de geene die van deefe fiekte zyn aangetaft, van de fchending des aangefigts te bevryden.

glad vel hooger als de gefondheid waardeeren, en dat fy geen fwarigheid maken, het leven daar voor te wagen. Waar in zy fig gelyk ftellen met fulke kwalyk beradene jonkvrouwen, die gevaarlyke middelen gebruiken, om de fproeten uit haar, anderfins fchoon en aangenaam, aangefigt te verdryven, op dat het door die Zomervlakken niet ontcierd werde: ofte ook met een feker Deenfch Capitein, van wien de Heer *Kriesger* verhaalt (*b*), „ dat hy fyne Soldaten de dasfen en kousfebanden vaft had laten omdoen, „ om een rood aangefigt en dikke kuiten te „ hebben, dog dat eenigen tyd daarna de meesten in een byfondere fiekte vervielen, waar „ aan veelen ftierven, na dat alle middelen daartegen vergeeffch beproeft waren.

fchoonheid fyn leven te wagen.

Waar omtrent in het gemelde vertoog van den Artz deefe aanmerking word gemaakt; „ Men „ zou feggen dat het onnodig was, den men„ fchen voorfigtigheid aan te raden in eene faak, „ welker nadeelige gevolgen openbaar genoeg „ zyn, om een ieder van felf tot eene waar„ fchouwing te dienen: Dog in dingen, die de „ mode, de gewoonte, en de ydelheid hebben „ ingevoert, pleegt men de ongemakken gedul„ dig te verdraagen, en het gevaar niet te vree„ fen. Word deefe aanmerking gemaakt met opfigt op de bevordering of vertoning der fchoonheid door het knellen van vaft toegetrokken dasfen en kousfebanden, en van naauwe ftropjes; men mag het ook met regt op de bewaring van de fchoonheid door het knellen van

(*b*) De Artz in 5de deel 2 ftuk, in 't 210de vertoog.

van het ingeënt vergift toepasselyk maken.

Waar uit dan volgt, dat de Liefhebbers en Voorstanders van de inenting het gemeld spreekwoord, dat men *van twee kwaden het minste verkiesen moet*, niet regt verstaan, of anders (het geen ik liever niet wil denken) moedwillig verdraaijen en misbruiken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Behelsende een wederlegging van het gewaant bewys voor de inenting, het welk genomen word van de nuttigheid, die sy meenen, dat de inenting, van wegen hare gevolgen, den genen die se ondergaan, toebrengt.

De Inenters geven voor, dat hunne handelwyse nuttig is tot behoudenis of verlenging van het leven.

DE Voorstanders van de inenting gaan nog verder: sy wenden niet alleen voor, dat de kunstige pokjes geensins soo nadeelig en gevaarlyk als de natuurlyke zyn, maar sy verbeelden sich, dat 'er een groote nuttigheid door de inenting, wegens hare gevolgen, te verwagten is.

Dese nuttigheid stellen sy hooftsakelyk daar in, dat de genen, aan welke de inenting verrigt is, het zy dat op de inenting de kunstige pokjes gevolgt zyn, het zy dat se kragteloos geweest is, naderhand de pokjes niet sullen krygen.

Deese gewaande nuttigheid word by hen lieden ten breedsten uitgemeten, als of de ingeënte pokjes den genen die se ondergaan hebben, tot een onderpand van de behoudenis van hun

hun leven voor veele jaaren verſtrekte: of tot een kragtige beſcherming van hun ſwak en ſterffelyk lichaam; even als *het vel van een zee-kalf*; waar van *Plinius* verhaalt, dat men het met geen pylen doorſchieten kan; en het geen ook ſelfs kragtig wierd geoordeelt tegen de vurige pylen van den blixem; waarom de Keyſer Auguſtus, die voor den donder en blixem een ongemeenen ſchrik had, altyd en overal ſulk een vel van een zee-kalf omdroeg tot een remedie; gelyk *Suetonius* (*i*) van hem verhaalt: of als *de Laurier-kroon* van den Keiſer Tiberius, die hy by onweder altyd op ſyn hooft droeg, om dat de blixem dit ſoort van bladeren, ſoo men meende, niet konde aanſteken (*k*).

Ja de Voorſtanders van de inenting gaan nog verder: ſy geven voor, dat daar meede belet word immers ten deele, dat imand in het midden van den loop ſyner ſonden door den dood overvallen word, gelykerwys menigmaal door middel van de natuurlyke pokjes gebeurt. En dat daar meede word voorgekomen. 1. Dat imand in den loop ſyner ſonde ſterft.

Immers de Heer *Chais* gedenkt in dit opſigt aan *den ſtaat in welken ſoo veele Chriſtbelyders ſterven, die door de kinderpokjes overweldigt worden, in 't vergeten van God, in ongeregeltheid, en in ſonden, en dat ſy hen ſoo menigmaal wegſlepen ſonder hen de vryheid* [*en onbelemmertheid*] *te laten van ten ernſtigen inkeer te komen.* Dus word de meededeling der kinderſiekte hemel-hoog verheven en aangepreſen, als of die toegebragte ſiekte de bekering meede toebragt, of tot haar gevolg had,

(*i*) Suet. in vit. Auguſti c. 90.
(*k*) In Tiber. c. 69.

had, voor ſoo ver ſy een verlenging van het tydelyk leven, ſoo men meent, veroorſaakt.

Wy ontkennen niet, dat de godloſen, die den boſen dag verre ſtellen, ſomtyds door de kinderſiekte overvallen, en uit dit leven weggerukt worden, ſonder dat ſy tyd of gelegentheid hebben om op een betamelyke wyſe tot den dood ſich te bereiden: maar dat ſelve gebeurt ook dikwils, en veel meer, met andere ſiektens. Hoe kan dan de inenting der pokjes dit voorkomen? En wat reden is 'er om te denken, dat een Sondaar, indien de natuurlyke pokjes hem niet overvallen hadden, ſich ſoude hebben bekeert?

Ja deeſe gewaande nuttigheid is lichtelyk om te keren; want die een ongeregelt leven leid, en weinig indruk van Godsdienſt heeft, ſal nog te meer (indien hy met vleeſch en bloed te rade gaat, gelyk hy gewoon is) in ſorgeloosheid en ongebondentheid voortgaan, wanneer hy ſich verbeeld, dat hy, als hebbende de inenting ondergaan, nu geen nood heeft, om van de kinderſiekte overvallen, en in de genieting der ſonde geſtoort te worden.

2. Dat hy ſchrikt voor de overrompeling des doods.

Doch om nu maar by het tydelyke te blyven; daar omtrent ſtelt de Heer *Chais* de nuttigheid en het voorregt van de inenting nog des te grooter, om datſe ook ſelfs den ſchrik, dien veele menſchen tegen de kinderſiekte hebben, wegneemt; daar anderzints deſe ſchrik de ſiekte ſelve ſoude kunnen veroorſaken.

Hebbende dan geen ſchrik meer voor de pokjes, daar ſoo veele menſchen van ſterven, ſoo zynſe ook eenigermaten van den ſchrik des doods bevryd. En hoe elendig is het, gedu-

rig

rig te vresen, dat men t'eeniger tyd door de kindersiekte sal omkomen?

Qui mortem metuit, quod vivit, perdit id ipsum.

Die den dood vreest, verliest ook selfs het genoegen, dat hy anders door het genot van syn leven soude hebben.

Dus tragt men door de inenting te beproeven, of men naderhand den schat der gezondheid ongestoort genieten, of immers door de natuurlyke kindersiekte niet verliesen sal: maar die nieuwsgierige beproeving bekomt die lieden menigmaal seer kwalyk; wanneer het met hen niet beter gaat als met dien Man, die na een schat, van welken hem wys gemaakt was, dat hy in een sekeren put, die men hem aanwees, verborgen lag, soo laag bukte, en soo sterk reikhalsde, om hem te sien, dat hy in den put viel en verdronk.

Ja dat meer is, de Inenters souden geern ons willen opdringen, dat de nuttigheid van de inenting tot de gantsche Kerk- en Burger-staat sich uitstrekte. Doch dese gewaande nuttigheid, en het bewys, dat sy daar in meenen te vinden, sal ik op het laatst affonderlyk beantwoorden.

Ondertusschen mogen we met reden ontkennen, dat de bysondere nuttigheid, die sy aan de inenting, met opsigt op den Patient selve toeschryven, een bewys is van de eerlykheid en betamelykheid der inenting; eensdeels om dat de voorgewende nuttigheid niet seker gaat; anderdeels, om dat de bedoeling van de nuttigheid de daad selve niet eerlyk of betamelyk,

en

en georloft maakt, al was het felfs dat men de bedoelde nuttigheid verkreeg.

De bedoelde nuttigheid in opfigt van de bevryding van de natuurlyke pokjes gaat niet feker.

I. Voor eerft feg ik, dat de gewaande nuttigheid, als of de inenting den Patient voor altyd van de natuurlyke pokjes bevrydde, niet feker gaat: want daar zyn verfcheide voorbeelden van perfonen, die tweemaal deefe fiekte gehad hebben; het geen de Heer Profeffor *de Haan* foo uit oude en voor het grootfte gedeelte feer beroemde, als ook uit latere, en niet minder beroemde, Schryvers heeft aangetoont in fyne *Wederlegging van de Inenting*; daar hy te gelyk aantoont, dat veele menfchen noit de kinderpokjes gehad hebben, foo wel die oud geworden zyn, als die in hunne jonkheid geftorven zyn: in welkers opfigt de inenting insgelyks de voorgewende nuttigheid foude hebben verlooren.

Wyders is 'er geen de minfte reden, waarom fulk een, die de pokjes door meededeling, of inenting gehad heeft, foo wel niet voor de tweedemaal defelve fiekte foude krygen kunnen, als fulk een diefe natuurlyker wyfe gehad heeft.

In tegendeel zyn de tweede pokjes na de ingeënte veel meer als na de natuurlyke te verwagten; volgens de aanmerking van den Heer Profesfor *Gaubius*; vooral wanneer men by de voorbereiding des lighaams in de verkoeling, en de verfwakking van den omloop van het bloed te verre gaat. In fulken geval, fegt fyn Hooggel., *foo kan de kragt 'der fiekte wel eens in diervoege gebroken worden, dat de Lyder op eene allergemakkelykfte wyfe 'er doorkome, maar geenzints de difpofitie, of vatbaarheid van nieuwe befmetting tef-*

teffens kwyt worde; waar door dan het geheel oogmerk van de inenting gemist word (*l*).

Ik weet wel, dat 'er groote beloften gedaan zyn aan de genen die een voorbeeld daar van souden bybrengen: maar sulke beloften zyn geen bewysen.

Daar zyn ook al dese en geene voorbeelden aangetoont; maar daar tegen hadden de Inenters aanstonds tot een uitvlugt, dat het maar *Wind-pokjes*, of *Steen-pokjes*, of een ander soort van uitslag, met een woord, *Basterd-pokjes*, en geenzints de rechte pokjes waren.

Dit wangedrag heeft de Hooggeleerde Heer *de Haan*, Keiserlyke Hoofraad, en eerste Hoogleeraar der Geneeskunde in de Hooge Schoole van Weenen, seer nadrukkelyk, en met een deftigen ernst, aan de Voorstanders van de inenting verweten, seggende:

„ Wanneer imand kinderpokjes heeft, welke „ tot den sevenden of tienden dag voortgaan te „ sweeren, sullense *echte* kinderpokjes genoemt „ worden, als 'er maar geene, 't zy natuurlyke, 't zy door kunst voortgebragte, kinderpokjes, of vergeefsche inentingen zyn voorafgegaan; doch als de sulken zyn voorafgegaan, sullen het slegts *onëchte* kinderpokjes „ zyn. Maar is 't geoorloft, om soo met de „ kunst, en goede kunstenaren den spot te „ dryven? (*m*)

Meer

(*l*) In de Verhandeling, genaamt de Inenting der Kinderpokjes gedaan, en ter volle herstelling toe behandelt door *H. D. Gaubius*. Te vinden in het tweede Deel van de Verhandelingen, uitgegeven door de Hollandsche Maatschappye der Wetenschappen te Haarlem.

(*m*) *De Haan*, swarigheden over de Inenting der Kinderpokjes, vierde Afdeling.

Meer andere idele, vergefochte, ftoute, dwafe, en onbefchaamde uitvlugten van de Voorftanders der inenting, benevens hun liefdeloos, en door drift verblind, oordeel, kan men lefen by den gemelden Hoogleeraar der Geneeskunde in fyne *Swarigheden over de Inenting der Kinderpokjes.* Daar Hy ook uit eenen echten Brief van den feer Geleerden Heer *Mackenzie* een geval opgeeft van een feker Meisje te Conftantinopel, het welk twintig jaaren na dat de kinderpokjes haar ingeënt waren, andere kinderen oppafte, die door de ingeënte kinderpokjes het bedde hielden: welk Meisje daar op door de natuurlyke, en feer quaadaartige kinderpokjes aangegrepen is, en ftierf. De Heer *Rofani*, die voornemens was fyne kinderen de pokjes te laten inenten, heeft om deefe reden zyn voornemen verandert.

Byfonder verdient onfe opmerking, dat de gemelde Heer *Mackenzie*, die dit aan den Heer *Laugier*, Lyf-Arts van beide hunne Keiferlyke Majefteiten gefchreven heeft, te voren een Voorftander en Bevorderaar van de inenting was.

Daar is ook een bekent voorbeeld van een jongen Heer te Middelburg, die de kinderpokjes door inenting gehad hebbende, naderhand de natuurlyke heeft gekregen in de evengemelde Stad: daar zyn wel hevige verfchillen geweeft, of het niet maar bafterd-pokjes waren: doch my is van goeder hand bericht, dat 'er vier Doctores Medicinæ zyn geweeft, diefe voor de echte hebben verklaart.

Het geluft my niet in fulke verfchillen my in te laten; anders foude ik meer diergelyke voor-

beel-

beelden, die in 's Hage, en elders, geweest zyn, mogen aanhalen.

En dat ook de inenting, indien 'er de kunstige pokjes niet op volgen, ons niet verseke- ren kan, dat daar op dan ook niet, het zy vroeg of laat, de natuurlyke sullen volgen; heb ik reeds aangetoont in het vierde Hoofdstuk van het eerste Boek.

Soo dat dan ook deese ingebeelde nuttigheid der inenting vervalt: terwyl in tegendeel de bedriegelyke versekering tot nadeel verstrekt, als gevende aanleiding, om voor de besmetting sich niet te wagten, en deswegens de droevige gevolgen van de ingebeelde versekering te ondervinden.

De voorgewende nuttigheid der inenting word met regt vergeleken met de voorgewende nuttigheid der pynbank.

De voorgewende nuttigheid van de handelwyse der inenting mogenwe met regt vergelyken by die van de pynbank: ja daar is in veelderlei opsigten een welgepaste overeenkomst tusschen beide deese smertelyke en gevaarlyke handelwysen, want,

1. Gelyk door de pynbank een gesond mensch word siek gemaakt, dewyl syne leden geweldig uitgerekt, en uit hunne plaatse getrokken worden, blyvende eenigen tyd ontstelt, tot dat een Leden-setter door de kunst deese uitgerekte leden wederom in hunne plaatse zamenvoegt, en alsoo het ontstelt lighaam herstelt, ten ware de Patient daar van stierf; het geen nog onlangs gebeurt is: soo word ook by de meededeling der pokjes door het ingeënt vergift een gesond mensch siek gemaakt; en deese siekte word ook (indien 'er geene dodelyke toevallen bykomen) door de kunst wederom geneesen.

2. Gelyk de pynbank ingerigt is om te beproe-

proeven, of de Lyder aan het ſuurdeeg der boosheid, ſoo als men vermoed, deel heeft, dan of hy daar van vry is: ſoo geſchied ook de pynelyke inenting om te beproeven, of het ſuurdeeg der pokjes van binnen verborgen is.

3. Gelyk gemeenelyk door middel van de pynbank het ſuurdeeg der boosheid, daar het in het herte verborgen is, na buiten door den mond word uitgedreven, dewyl de Lyder ſoo geperſt word, dat hy de misdaad, waar van men hem verdagt houd, met ſyne confesſie openbaar maakt; het geen ten minſten de pyniging tot haar oogmerk heeft: ſoo word ook door de handelwys der inenting het ſuurdeeg der pokjes, indien het 'er is, na buiten uitgedreven, niet ſlegts door den mond met den vuilen adem, maar ook door gemaakte wonden, en andere deelen des lighaams; dit is ten minſten ook het oogmerk, waar toe deeſe handelwys verrigt word.

4. Gelyk ſommige Lyders de pynbank uitſtaan, ſonder dat 'er iets na buiten word uitgedreven, dewyl zy niet willen confesſeeren; al is 't dat ſy aan het kwaad, het geen men hun te laſte legt, deel hebben, ſoo dat de pyniging te vergeefſch verrigt word: even alſoo gaat het ook met ſommige Lyders, in opſigt van de ingeënte pokjes; ik zie op ſulken, aan welken de inenting vrugteloos geſchied, dewyl de uitſlag of openbaring van het ſuurdeeg, ter ſelver tyd daar op niet volgt; ſchoon 't wel gebeurt, dat dit ſuurdeeg (het geen men voor het zaad van de pokjes houd) lang daar na, al is 't niet door de pyn van de inenting, ſich openbaart.

5. Ge-

5. Gelyk daar en tegen ſomtyds die geenen die het vermeent ſuurdeeg der boosheid niet hebben, uit een verkeert vermoeden op de pynbank beproeft en gepynigt worden, het ſy datſe door de pyn overwonnen ſynde de misdaad, daar ſy geen deel aan hebben, bekennen, willende liever onſchuldig gedood als nog langer en ſwaarder gepynigt worden, 't ſy datſe ſtantvaſtig by de waarheid der ontkenning volharden: ſoo gebeurt 't ook ſomtyds, dat de pyniging der inenting aan ſulken word toegebragt, die het ſuurdeeg der pokjes geenzints onderworpen zyn, en daarom ten onregt door de inenting gepynigt worden.

6. Eindelyk is 'er nog een overeenkomſt, die ſchoonſe van de Inënters niet word toegeſtemt, niet te min door verſcheide voorbeelden bevestigt is; daar in beſtaande dat gelykerwys de Lyders op de pynbank ſomtyds (te weten, wanneer ſy door de pyn tot confesſie overgehaalt worden) tweemaal geplaagt worden, en wel voor de eerſtemaal door de kunſt van de pynbank, en voor de twedemaal door de ſtraffe, die de misdaad, welke ſy beleden hebben, verdient: alſoo ook de Lyders van de handelwys der inenting ſomtyds tweemaal de plage der pokjes ondergaan; ik meen voor de eerſtemaal de kunſtige pokjes, en voor de tweedemaal (hoe hartnekkig het ook van de Inënters gelochent word) de natuurlyke pokjes.

II. Doch dit alles aan ſyn plaats latende, en ſelfs onderſtelt ſynde, dat 'er eenige nuttigheid, of tydelyk voordeel, door de inenting voor den Patient te verwagten was, ſoo ſal ik verder aantonen, dat nogtans het voordeel, dat men van *De bedoelde nuttigheid, al wierd ſe verkregen, kan*

De inenting niet geoorloft maken.

dese handelwyse sich belooft, geenzints bewyst, datse eerlyk en betamelyk is: vooral niet, wanneer dit eigen voordeel met het nadeel, dat men synen naasten toebrengt, verseld gaat; gelyk het met de ingeënte kindersiekte gestelt is, als waar door de besmetting tot veele anderen overgebragt word: het geen ik uit dien hoofde als een bewys tegen de inenting heb bygebragt in het derde Hoofdstuk van het eerste Boek.

Indien men uit de nuttigheid, die men in dese of geene daad sich voorstelt, een bewys mogt opmaken, dat die daad goed was, soo souden allerley sonden, daar meede kunnen goed gemaakt worden.

Aangesien in allerley sonden een sekere nuttigheid bedoelt word.

Het is immers bekend, dat alle sonden, hoe nadelig en sielverdervende datse waarlyk zyn, niet te min eenige nuttigheid, of tydelyk voordeel, tot haar doelwit hebben: soo wel de sonden, die tegen de liefde tot God, als tegen de liefde tot den naasten strydig zyn.

By voorbeeld: wanneer imand aan afgodendienst sich schuldig maakt, daar in bedoelt hy de gunstige vergelding, welke hy van synen afgod, dien hy eert en dient, en op welken hy vertrouwt, verwagtende is.

Begaat een sondaar beeldendienst, daar in kan hy ook niet anders, als met *Aaron* en *Jerobeam*, een sekere nuttigheid bedoelen.

Heeft niet de vervloekte *Isebel* Gods naam misbruikt, als of sy voor den waren Godsdienst iverde, uitschryvende eenen Vastendag te *Jizreël*, in den naam des Konings; op dat sy den Wyngaard van *Naboth*, hem gedood hebbende, aan haren Man, den Koning *Achab*, in besittinge soude geven.

Wat

Wat heeft de Hout-leser op den Sabbath anders beddelt als syn tydelyk gewin?

Alsoo weinig kan ook de bedoelde nuttigheid de overtreding van de Wet der liefde tot den naasten verschoonen.

Heeft niet de ontäarde *Absalom* sich ingebeelt, dat hy tegen synen Vader, den Koning *David*, rebellerende, en hem na de Kroon staande, syn voordeel daar by soude vinden; terwyl hy hoopte over Israël te sullen heerschen: het geen hem beter voorquam, als synen Vader te eeren.

Een doodslager heeft ook een sekere nuttigheid in 't oog; het zy de bescherming van syne eere, gelyk *Haman*, voor wien *Mordechai* sich niet nederboog; het zy de verkryging van den buit, gelyk *Crassus*, die tegen de Parthers met dat oogmerk ten stryde uittrok. En met wat oogmerk meent men, dat de Ammoniten hunne kinderen aan den Molech opofferden? Ongetwyfelt hebben sy daar in ook een sekere nuttigheid bedoelt, soo wel als de Ouders, die hunne kinderen aan de Mode van de inenting opofferen: sy sogten ongetwyfelt hunnen God te behagen.

Het is ook seker, dat zelfs een Moordenaar van syn eigen lichaam, (hoe kranksinnig hy ook zyn, of schynen mag,) de eene of andere nuttigheid sich verbeeld, het zy omtrent sich selven, namentlyk de bevryding van het quaad dat hem drukt, of dreigt; gelyk men heeft gesien in den Koning *Saul*, en synen Wapendrager, in *Achitophel*, *Simri*, den Ouderling *Razis*, den Verrader *Judas*, *Sardanapalus*, *Hannibal*, *Demosthenes*, *Antonius*, en syne Huisvrouwe

we *Cleopatra*, *Cato Uticensis*, *Scipio*, en veele anderen; het zy omtrent synen naasten, dien hy door synen dood tragt te verlossen, gelyk *Codrus*, *Marcus Curtius*, en diergelyke gewaande Helden, die buiten twyfel ook hun eigen ingebeeld voordeel daar in bedoelden, soekende sich selven eenen onsterffelyken naam te maken.

Ja alle de genen die sich selven moetwillig in gevaar begeven, sich quetsen, of op andere wysen smerten aandoen, stellen sich de eene of andere nuttigheid voor: by voorbeeld, de Propheten Baals, doen sy op den berg Carmel *sich selven sneden met messen, en met priemen, na hunne wyse, tot dat sy bloed over sich uitstorteden*, deeden sulks, om by hunnen Baal wel te staan, en van hem verhoort te worden.

Wat bedoelt een Overspeelder en Hoereerder? Is het niet een soet vermaak, het geen hem boven alles nuttig en beminnelyk voorkomt?

Wat beweegt eenen Dief om het goed van synen naasten te ontvreemden? Is syn oogmerk niet, sich selven daar meede te verryken?

En waar toe worden 'er soo veele valschheden en bedriegeryen gepleegt, als uit insicht wederom van een tydelyk voordeel, het zy rykdom, het zy eere, het zy vermaak.

Ja daar toe zyn ook alle de begeerlykheden des sondaars ingericht.

Hoe was het selfs met de sonde van onse eerste Voorouders gestelt, doen sy van den verboden boom aten? Sy waren ongetwyfelt in die verbeelding, dat de vrugt van dien boom ten minsten tot behoudenis van hun leven, en tot hunne

hunne verluſtiging ſoude meedewerken. Sy wilden de proeve nemen, of de ſlange de waarheid geſproken had: dat ſcheen hun zeer nuttig te zyn.

Doch aangeſien alle ſondaars, omhelſende de ſchaduw voor het lichaam, de weſentlyke nuttigheid, die ſy meenen te bedoelen, met der daad misſen, en alſoo by het einde ſich bedrogen vinden, ſoo word de ſonde by de Hebreen חטאת, dat is, *een afwyking van het doelwit*, genaamt.

Hoedanige vermeende nuttigheid niet weſentlyk is.

Dit misſen van het geene in der waarheid nuttig is, waar toe nogtans de misdaaden ingericht worden, is ons niet alleen door de bovennatuurlyke openbaring, maar ook door het ingeſchapen ligt der reden, bekent gemaakt: want daarom was het by de Stoïſche Philoſophen een beroemd leerſtuk:

Nihil quidquam utile eſſe, quod non honeſtum ſit.

Dat niets nuttig is, dan het geen ook eerlyk is:

Of, gelyk het *Cicero* uitdrukt:

Quod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe.

Dat het geene eerlyk is, alleen goed is.

Welk leerſtuk hy opgeeft als een Paradox, of Wonderſpreuk, die wel boven het begrip van het Gemeen, maar niet te min waarachtig is; over ſulk een wonderſpreuk behoeven de Chriſtenen ſelve ſich niet te ſchamen.

Uit dien hoofde mogenwe met regt besluiten, dat de voorgewende nuttigheid van de meededeling der kinderpokjes niet wesentlyk zynde, by gevolg tot geen bewys verstrekken kan, dat deese handel-wyse eerlyk en goed is.

DERDE HOOFDSTUK.

Waar in het gewaand Bewys voor de Inenting, genomen van de betamelykheid der Genees-middelen, en Verhoed-middelen, waar voor de Inënters deese handelwyse houden, wederlegt word.

De Inenters geven voor, dat hunne handel-wyse als een genees-middel, of verhoed-middel, geoorloft is.

DE inenting van de pokjes, daarse toegelaten word, geschied gemeenelyk van de Geneesheeren, of sy word ten minsten onder hun opsigt volbragt: het geen aan de Voorstanders van dese handelwyse aanleiding geeft, om op de geneeskunde sich te beroepen; waar uit sy tragten een voornaam bewys, met een schoonschynende glimp te formeren.

Hun gewaand bewys is hier in gelegen, dat het gebruik van beproefde genees-middelen, en selfs ook van præcautien, præservativen, of verhoed-middelen betamelyk is; en dat men de kunstige kindersiekte daar voor moet houden.

By aldien dit bewys doorging, soo soude daar uit volgen, dat een igelyk, die na 't oordeel van de Inënters een bequaam onderwerp van de inenting is, verpligt soude zyn, sich daar aan

over

over te geven, ja dat de genen die dit weigerden, aan doodſlag ſich ſouden ſchuldig maken, niet minder als die genen die de nodige levensmiddelen, als namentlyk geſonde ſpys en drank, of heilſame genees-middelen aan imand onthouden, en hem alſoo van honger en dorſt, of by verſuim van geneſing laten ſterven: waarom dan ook ſommige Inënters ſoo verre gaan, dat ſy hunne handelwyſe voor een Goddelyke inſtelling houden: dit blykt ten minſten in opſigt van den Heer *Sutherland*, Med. Dr., die in ſyn Antwoord op ſekeren Brief van den Heer *Chais*, onder anderen ſegt:

„ UE: heeft getoont, [te weten in de Verdedigende Proeve over de wyſe om de Kinderpokjes meede te deelen door Inenting] „ dat
„ de inenting is een voorbehoedend-middel
„ van God ingeſtelt om het Menſchelyk-geſlagt
„ te bewaren tegen de moorddadige verwoes-
„ tingen der kinderpokjes; dat alle die gezag
„ in den Staat en Kerk hebben, verpligt zyn
„ met al haar magt ſoo een heilſame Practyk te
„ begunſtigen."

Dit is het oordeel van den gemelden Heer *Sutherland*.

Daarentegen zyn anderen met my van oordeel, dat de Heer *Chais* geenzints dit heeft getoont, en ſulks niet heeft kunnen doen, aangeſien de meededeling der pokjes in tegendeel van God verboden is; gelyk ik in het eerſte Deel van deſe myne Verhandeling heb aangetoont.

Ik wil geern bekennen, en ik vertrouwe, dat geen verſtandig Menſch lochenen ſal, dat een voorſichtige Practyk der Geneeskunde, ſoo wel als Het gebruik der genees-middelen

is ſekerlyk van God geboden;

als van alle andere nuttige Wetenſchappen, voor een Goddelyke inſtelling, of natuurlyk gebod, moet worden gehouden, en dat de natuurlyke Wetenſchappen, van God ons geleert, door oeffening opgewekt, en bevordert kunnen en behooren te worden; waar toe in opſigt van de Geneeskunde veel tyd en vlyt vereiſcht worden, volgens de bekende ſpreuk van den beroemden *Hippocrates*, *het Leven is kort*, *maar de Kunſt is lang* (*n*).

Ik wil ook geern bekennen, dat men deswegens de Ervaren en Godvreſende Geneesmeeſters (hoedanig een onder anderen *Lucas* geweeſt is, die uit Romen de Chriſtenen te Coloſſus door de pen van Paulus deede groeten) (*o*) verpligt is in waarde te houden, en na hunnen wyſen raad ſich te gedragen, overeenkomſtig met de lesſe van *Syrach* (*p*).

Doch niet ſonder onderſcheid.

Maar daar uit volgt niet, dat een igelyk geſond of ſiek zynde, hunnen raad in alles moet opvolgen, want ſy kunnen, ſoo wel als andere menſchen, dwaalen, en by gevolg iets aanraden dat ongeoorloft is: in ſulken geval zyn wy van Gods wege verpligt, hunnen raad te verwerpen.

Ja dat ſy dikwils dwaalen, blykt ten allerklaarſten uit de tegengeſtelde gevoelens: want de recepten, præſervativen, en levenswyſen, die de een goedkeurt en voorſchryft, ſal de ander menigmaal afkeuren en verbieden.

In

(*n*) Hippocr. Aphor. l. 1. Aphor. 1.
(*o*) Col. 4: 14.
(*p*) Syrach Eccleſiaſticus c. 38.

In allen gevalle het verschil, of het volgens de Goddelyke Wet geoorloft is, een gesond mensch siek te maken, gelykerwys door de inenting der pokjes geschiet, behoort tot de natuurlyke Godgeleertheid, die de meededeling der kinderpokjes volgens de aangewesene gronden voor een onbetamelyk en schandelyk middel, van God verboden, duidelyk verklaart.

Zyn 'er hier en daar Geneesheeren, die door vooroordeel sodanig verblind zyn, dat sy dit niet sien kunnen, en daarom tot het oeffenen van dese handelwyse sich laten gebruiken; wy mogen den soodanigen in dit opsigt (al waren sy anders de allerbequaamsten) met regt te gemoet voeren, *gy allen zyt nietige Medicyn-meesters.*

Ja de saak wel ingesien zynde, sal ons blyken, dat de meedegedeelde kindersiekte, of inenting der pokjes, gantschelyk geen genees-middel is; en schoon het eenigzints een verhoed-middel mogte zyn, dat het niet te min dwaas en godloos is, al was het maar in den minsten trap. De inenting der pokjes word ten onregt voor een genees-middel gehouden.

De Heer *Chais* schynt dese handelwyse soo wel voor een genees-middel, als voor een verhoed-middel te houden. Althans syn Eerw. beroept sich op het getuigenis van een man van de Kunst.

„ Indien men de Geneeskunde behoorlyk on-
„ dersoekt, sal men vernemen, dat sy gegrond-
„ vest is op dit eenig beginsel, van de *natuur-*
„ *lyke* door *kunstige* siektens te genesen. Het geen hy met verscheide exempelen verklaart.

Wat daar van zy, laat ik liever de Geneesheeren selve oordeelen.

Maar dit komt omtrent de gesonden niet te pas: sy hebben geen *natuurlyke* siekte; en by gevolg behoeft men hen door een *kunstige* siekte niet te genesen. Hoe kan dan de meededeling van de kindersiekte door inenting als een genees-middel gerekent worden?

Een genees-middel heeft alleenlyk plaats by de genen die siek zyn: de gesonden hebben den Medicynmeester, en syne genees-middelen niet van noden. En nogtans vereischen de Voorstanders van de inenting, dat, by aldiense wettig en van een goeden uitslag zyn sal, de persoon, aan welke zy verricht word, volkomen gesond moet zyn: ten ware dat sy mogelyk een ingebeelde siekte wilden uitsonderen, en daar tegen de kunstige pokjes, of de inenting kragtig oordeelden.

Doch om ons met geen inbeeldingen, het zy van onvergenoegden, het zy van bekommerden, het zy van bygelovigen, of diergelyke menschen op te houden, maar alleen van wesentlyke siektens te spreken, soo soude mogelyk in bedenking kunnen komen, immers by swaar hoofdige lieden, of een igelyk mensch niet moet gerekent worden siek te zyn, soo lang als hy de kindersiekte niet gehad heeft, dewyl hy met het suurdeeg der kinderpokjes (soo sy meenen) geboren is: dit soo zynde, of dan de inenting niet moet gebruikt worden als een remedie tegen dit quaad.

Ik antwoorde, gantschelyk niet: want schoon de onderstelling, die sy niet bewysen kunnen, wierd toegestaan, soo soude echter de remedie in dit geval erger zyn als het quaad; hoedanige remedie te gebruiken, met regt voor dwaasheid word gehouden.

Daar-

Daarenboven wie ſal ons ſeggen, of niet het ſuurdeeg der pokjes, indien het waarlyk in 't lighaam is, of anderſins de diſpoſitie om de pokjes te kunnen krygen, erkent moet worden als een middel, om verſcheide ſiektens te verhinderen, ſoo lang als het verborgen blyft: dit ſuurdeeg doet ten minſten geen nadeel in 't lighaam; en daarom behoeft men geen geweldige middelen, en byſonderlyk geen ingeënt vergift te gebruiken, om het na buiten uit te jagen. Het is daarmede even ſoo gelegen als met het goud, het welk in de ſak of goudbeurs verborgen blyvende, ſoo laſtig niet valt, dan wanneer het uitgebreid, en met andere ſtoffe vereenigt, op de klederen van buiten gedragen word; daar het in de hitte veel ſweet en benaauwtheid veroorſaakt.

Ja ten bewyſe dat het ſoo genaamt, en ten minſten in de verbeelding beſtaande, ſuurdeeg der pokjes geen ongeſondheid is, beroepe ik my op de Inenters ſelve, als dewelke bekennen, (het geen men wel in 't oog moet houden) dat ſy de kunſtige pokjes alleen aan de geſonden toebrengen, by gevolg kunnen ſy de inenting geenſins als een geneesmiddel aanpryſen, of voor betamelyk verklaren.

Neemt eens dat een geſond menſch, die by gevolg geen walg, of looſe braaken gevoelt, nogtans een braakmiddel ſoude willen gebruiken, ſulk een mogt met regt den naam van een dwaas dragen; dewyl hy na het lichaam geſond zynde, moetwillig ſich ſiek maakt; en met ſmerten en benaauwtheden ſich quelt, ja ſyn ſlokdarm in gevaar brengt van te berſten; gelyk de

De geſonden hebben geen geneesmiddelen van noden.

erva-

ervarentheid by het leven van den Professor *Boerhaven* heeft geleert.

Maar neemt eens, dat een gulsigaart syn maag overladen hebbende, en daar door eenigermaten siek en benaauwt zynde, een braakmiddel gebruikte, al was het maar met den vinger in de keel te steken, gelyk my bericht is dat beestachtige gulsigaarts wel gewoon zyn, om door dit middel *de braak-stoffe* (ik braak byna door de impressie) na buiten uit te dryven; soo soude nogtans het uitdryven van *de pok-stoffe* door middel van het vergift der ingeënte pokjes geensins van deselfde natuur zyn; aangesien de persoon, die sich de pokjes laat inenten, voor dat hy dit laat doen, geen het minste ongemak gevoelt, en niet minder als siek is: dus moet hy vergeleken worden by den eerstgemelden dwaas, die gesond zynde, en niets gevoelende dat na een siekte gelykt, nogtans een braakmiddel gebrnikt.

Dit seg ik nog te meer, om dat de Inenters seer veel op hebben met de vergelyking van de ingeënte pokjes by een braakmiddel: soodanige vergelyking is hun, soo het schynt, in de gedagten gekomen door de aanhoudende brakingen, die onder de toevallen. en uitwerkingen van de inenting meede behooren; gelyk te sien is in de Verded. Proeve van den Heer *Chais*, in prima edit. p. 603.

Ik houde my ook versekert, dat niemant, die in een gesond lichaam een gesonde siele besit, goeds moeds, sonder eenige indispositie, een purgeer-drank sal gebruiken, of een lavement laten setten: die sulk een middel tot ontlasting

gebruiken, verbeelden ſich, dat 'er iets, hoe gering het ook ſyn mag, aan hunne geſondheid ontbreekt, en dat gevolgelyk deeſe of geene quaal ſulk eene purgatie vordert, het zy dat ſe hartlyvig of iets anders onderworpen zyn; waar tegen ſy dit genees-middel nodig oordeelen: al was het maar dat hun lichaam op dien tyd te loom en te log is, vooral wanneer ſy geern in een dans-partye veerdig en vlug ſouden meede danſen; doch geen de minſte loomheid van Blaauw-ſchuit gevoelende, maar volkomen geſond zynde, ſouden ſy ſelve geen lavement, nogte ander purgeer-middel gebruiken willen; ſy ſouden het als dan overtollig en ondienſtig, ja ſelfs nadelig oordelen.

Uit het geſegde blykt overtuigend, dat de inenting der pokjes geenſins onder den naam van een genees-middel kan worden goed gemaakt.

De inenting is ook geen verhoedmiddel; maar een verhaaſting, of vervroeging van de kinderſiekte.

Sy is nogtans, ſal men ſeggen, een præcautie, præſervatif, of verhoed-middel, om de natuurlyke pokjes voor te komen.

En ſulke middelen tot verhoeding en voorkoming van het quaad, het zy van ſiektens, het zy van andere plagen, zyn wy verpligt te gebruiken, volgens de liefde, welke wy ons ſelven ſchuldig zyn, en volgens de voorſichtigheid die dit van ons vordert.

Waartoe ſy verſcheide voorbeelden bybrengen; als onder anderen van ſulk een die door een miſtige lugt moet gaan: ſulk een ſegt men, doet wel, wanneer hy iets gebruikt tot præcautie, om van de miſtige lugt niet geinfecteert te worden. Doch de ſaak wel ingeſien zynde, ſal

men

men bevinden, dat dit voorbeeld in geenen deele hier te pas komt: want

1. Wanneer men op een redelyke wyse eenig præservatif tegen de miſtige lugt gebruikt, ſoo is 'er deeſe plage reeds tegenwoordig, ten minſten in de beginſelen, of voortekenen: want by ſchoon en helder weêr zal een verſtandig man ſulk een præſervatif noit gebruiken; voor al niet, wanneer het eenigſins moeijelyk en gevaarlyk is: maar het gewaant præſervatif tegen de natuurlyke pokjes, hoe moeijelyk en gevaarlyk het zyn mag, wil men gebruikt hebben, eer de beginſelen of voortekenen deſer plage ſig openbaren, en dus in den helderen en vollen glans der geſondheid:

2. Het verhoed-middel tegen de infectie van de miſtige lugt, beſtaat niet in een kunſtige en vuile ſiekte, gelyk de ingeënte pokjes zyn, of in iets van diergelyke natuur, waar door men ſig ſelven plaagt, en in een gevaar brengt.

3. Wat 't ook zyn mag, dat imand tot een wettig verhoed-middel tegen de miſtige of dampige lugt gebruikt, het ſal ten minſten ſynen naaſten geen beſmetting, nogte eenig ander nadeel, toebrengen; gelyk de inenting doet.

Uit dit driederley verſchil blykt ons klaar, dat het bygebragt voorbeeld geenſins ter ſake dient.

Men durft ſelfs op de inenting der pokjes toepasſen de Spreuk van Salomon; *een kloekſinnig menſch ſiet het quaad en verbergt ſig* (q). Het ſchynt den Voorſtanderen van de inenting toe, dat

(q) Prov. 22: 3--27: 12.

dat het onweer van de natuurlyke pokjes hun boven het hooft hangt, als of ſy de voortekenen daar van reeds ſagen, en daar tegen willen ſy op hunne hoede zyn, met de kunſtige pokjes ſig toe te brengen: als of ſy dus doende voor het onweêr (om ſoo te ſpreeken) ſig verbergden, en den vlugt namen, gelykerwys na het Goddelyk bevel, door Moſes gegeven, met der daad geſchied is van die geenen onder Pharaos knegten die Gods Woord vreesden, namentlyk de bedreiging dat de Heere des anderen daags eenen ſeer ſwaren hagel ſoude regenen, die in gantſch Egyptenland, uitgenomen het Land Goſen, alles wat op den velde was, van de menſchen af tot de beeſten toe, ſouden ſlaan; ſoo dat een yder menſch en al het vee, niet in huis verſamelt zynde, ſoude ſterven (*r*). Maar laat een yder onpartydig regter oordeelen, of het meededeelen der kinderſiekte een verberging is voor het kwaad, dan of 't is het kwaad verhaaſten, en het ſelve ſig op den hals halen.

Ik heb reeds daar en boven beweſen, dat het verhaaſten van dit kwaad niet altyd het bedoelt einde bereikt, en alſoo geen weſentlyk verhoedmiddel is; het geen ik niet nodig agte hier te herhalen.

Alle verhoedmiddelen zyn niet heilſaam nog geoorloft.

Maar ik onderſtel nu eens, dat deeſe handelwyſe, ten beſten uitvallende, eenigſins een verhoedmiddel was, nogtans ſullen de Inenters wel willen toeſtemmen, dat men alle verhoedmiddelen niet mag goedkeuren. Het ſal dan daar op aankomen, of deeſe handelwyſe een heilſaam en geoorloft verhoedmiddel is.

Is

(*r*) Exod. 9: 18--26.

Is het in ſeker opſigt, gelyk ſy menen, heilſaam, voor ſoo ver ſy onderſtellen, dat de natuurlyke pokjes daar mede worden voorgekomen; het kan egter in een ander opſigt ſchadelyk en verderfelyk zyn, gelyk de ondervinding heeft geleert.

Mogelyk zyn ook ſommige natuurlyke pokjes door de Goddelyke Voorſienigheid tot een middel verordineert, om andere dodelyke ſiektens voor te komen en te verhinderen: maar wie kan ſulks met eenigen grond hopen in opſigt van de kunſtige pokjes, die te vroeg komende niet beter als een onrype vrugt en om ſoo te ſpreeken tegen de natuur zyn. Dit is ten minſten ſeker, dat de geſonden tot verhoeding van eenige ſiekte ſulke middelen niet mogen gebruiken, die met gevaar des doods, hoe gering het zyn mag, verſelt gaan, gelyk het met de inenting, volgens de eige bekentenis van haare Voorſtanders, geſtelt is.

Vooral niet, indien 'er betere zyn, gelyk 'er zyn met betrekking tot de pokjes.

Nog minder heeft men daartoe vryheid, wanneer het ons niet ontbreekt aan andere middelen, waar van men ſeker weet, dat ſe geoorloft zyn. Daar zyn immers andere verhoedmiddelen, om de natuurlyke pokjes voor te komen en af te weeren, als de pokjes ſelve.

Is het ſelve niet een beter middel dat men ſig wagt (ſoo veel mogelyk is) van beſmet te worden door de pokjes, latende de geenen die deeſe ſiekte hebben, oppasſen van de geene die ſe ook gehad hebben, en die genoeg te vinden zyn, al laat men ſe niet inenten.

Is het niet een beter verhoedmiddel dat men matig leeft? Immers de matigheid in ſpys en drank is niet alleen bekwaam om de braking, die

die gemeenelyk uit 't overladen van de maag ontſtaat, voor te komen, en alſoo geen walgelyk braakmiddel nodig te hebben; maar ſy is ook een loffelyk middel om allerley krankheden te verhoeden, ja te geneeſen, volgens de bekende ſpreuk van *Celſus*:

Abſtinentia & quiete multi magnique curantur morbi.

Door onthouding en ruſt worden veele en groote ſiektens geneſen.

Daar is ſelfs een voornaam Voorſtander van de inenting, met name Dr. *Dimsdale* (*s*), die een middel te kennen gegeven heeft, waar door hy ſegt, dat hy meer dan veertig perſonen, aan de natuurlyke pokjes ſiek zynde, behouden heeft, ſchoon ſommigen reeds in het baarblykelykſte gevaar ſich bevonden (*t*). Ja dat meer is, de Heer *Sutherland* verklaart, dat de Suttoniſchen aan duiſend menſchen het leven bewaart hebben in het ſelfde geval, na dat ſy van hunne Genees-

(*s*) Van welken de Heer *Sutherland* dit getuigeniſſe geeft, „ Wy erkennen de verdienſten van Dr. *Dimsdale*, „ een ſeer eerlyk Man, wel eer Apotheker, tegenwoor„ dig practizerend Geneesheer ten platten Lande, waar hy „ de oude wyſe [van inenting] volgde, welke hy onſe„ ker gevonden heeft, en welk hem ongeruſtheid gebaart „ heeft. Antwoord van den Heer *Sutherland*, Med. Dr. op den Brief van den Heer *Chais* p. 17.

(*t*) Brief van den Heer *Chais* aan den Heer *Sutherland*, Med. Dr. p. 7.

Genees meesters verlaten waren (*u*). Hebben dan de Inenters een beproeft middel om selfs de natuurlyke kinderpokjes te genesen, soo mag men des te meer met gerustheid deselve afwagten, en dan behoeft men dit middel tot genesing van de kunstige pokjes niet te gebruiken.

Ja laat een igelyk die gewoon is onpartydig te oordeelen, eens overwegen, of niet het beste middel, om de natuurlyke pokjes voor te komen, daar in bestaat, dat men sich onthoud van de inenting, door welke die besmettelyke siekte tot veele anderen overgaat.

De onbetamelykheid van dit gewaant verhoedmiddel word met verscheide voorbeelden aangewesen.

Het is seker, dat de Inenters selve allerley handelwysen die tot verhoedmiddelen dienen niet kunnen goedkeuren. Wie sal het voor een wyse en voorsichtige practyk houden, dat imand tot een verhoedmiddel tegen de armoede, ja tot een middel om ryk te worden, sich arm maakt, gelyk de bespottelyke Alchymisten doen, als dewelke om goud uit een andere en geringer stoffe te maken, het goud en silver, dat sy reeds hebben, daar toe wel willen uitgeven; of gelyk sulke lieden, die hun gantsch capitaal in de loterye leggen, uit vrese dat sy sonder dit verhoedmiddel tot armoede souden vervallen, daar sy door dit middel in tegendeel hoopen een hoogen prys te sullen trekken, en alsoo ryk te worden.

Wie moet dan ook niet bekennen, dat het verhoedmiddel nog dies te meer onbetamelyk is, wanneer men de gesondheid daar by wegwerpt,

(*u*) Antwoord van den Heer ***Sutherland***, Med. Dr. op den Brief van den Heer ***Chais***, p. 18.

werpt, en fyn leven daar by waagt, gelykerwys by de meededeeling der kinderpokjes gedaan word.

Ja onder het voorwendfel van een verhoedmiddel te moeten gebruiken, foude een gefond menfch, in navolging van de Inenters, fich mogen fiek maken, om allerley fiektens tegen te gaan, en dus doende door de kunftige de natuurlyke fiektens voor te komen; aangefien het lichaam foo verdorven is, (hoe gefond het fchynen mag) dat het zaad van allerley fiektens daar in verborgen legt: dit foude de allergefondfte boven anderen moeten doen, uit aanmerking van de ftelling der Doctores Medicinæ;

Quo quis est fanior, eò morbo est propinquior,

Hoe gefonder imand is foo veel nader is by aan de fiekte.

Daar uit ontftaat dan ook het verkeert begrip, en de onbetamelyke praktyk van bekommerde menfchen, die tot voorkoming van veelerley fiektens alle jaaren in de maand van May fich doen aderlaten, en nu en dan, ten minften ook eens in het jaar, fonder te onderfoeken, of fy eenige indispofitie onderworpen zyn, die dit vordert, een feker purgeer-middel gebruiken; en alfoo door het eerfte een kunftige bloeding, en door het ander een kunftige buik-loop fich felven op den hals halen, onder voorwendfel dat fy daar meede erger natuurlyke fiektens, al is het niet van het felfde foort (gelyk met de kunftige pokjes) voorkomen: hoedanige menfchen, volgens de obfervatie van den Geleerden en Vermaarden Beverwyk, alfoo dwaas handelen, als die geenen die fchoon linnen laten wasfchen, en alfoo het linnen onnodig verflyten of verfwakken; het geen voor al omtrent

ons lichaam, veel weerdiger dan de klederen, te beſtraffen is.

Ja by aldien men de Inenteren wil toeſtaan, dat een igelyk menſch, van wegen het voorgewend aangeboren ſuurdeeg, de kinderpokjes als in de leden heeft, ſoo is echter het voorgewend verhoedmiddel, waar door die ſuurdeeg door het ingeënt vergift na buiten gedreven word, een onbetamelyke handelwyſe: dewyl men veele jaaren met dat voorgewend ſuurdeeg geſond leven, en ſelfs oud worden kan, ſoo wel als met het zaad der kanker, en andere ſiektens. En daarom is het onnodig en onvoorſichtig ſulk een ſiekte aan den gang te helpen, en, gelyk men ſegt, een ſlapenden hond of wolf wakker te maken, en de holen der weſpen te ſtoren.

Wie ſal goed keuren, dat men alle menſchen, vooral de geſonden, al was het maar voor eenen korten tyd, met een *fontanel*, of toegebragte en open gehouden wond, tot ſuivering van de quaade humeuren ſoude plagen; onder voorwendſel dat een igelyk menſch met het zaad van allerley quaade humeuren ter wereld komt, en dat men deſelve door dit middel na buiten moet uitdryven, om ſyne geſondheid ſoo veel te geruſter naderhand te mogen genieten; of dat men de geſonden onder het ſelfde voorwendſel van tyd tot tyd met ſweet-dranken ſal verſwakken.

Verkeerde namen aan quade praktyken te geven, is ſeer gemeen.

Ondertusſchen moet het ons niet verwonderen, dat de Voorſtanders van de meededeling der kinderſiekte, deeſe hunne quaade praktyk onder de ſchoon ſchynende namen van een genees-middel, of een verhoedmiddel, tragten te

ver-

verbloemen, en te verſchoonen: van hoedanige verbloeming en verſchoning een igelyk die quaad doet doorgaans ſich bedient; want wanneer elke misdaad met haar eigen naam betekent wierd, ſoo ſoude aanſtonds hare ſchandelykheid openbaar worden.

De vermaarde M. *Porcius Cato*, van ſulke bedekſelen der ſchande eenen afkeer hebbende, ſegt met nadruk by *Saluſtius*,

Jam pridem nos vera rerum vocabula amiſimus;

Wy hebben al lang de rechte namen der ſaken verloren.

Dus is ook in deſe dagen ſeer gemeen, het quaad goed te heeten; by voorbeeld, Het geen met verſcheide voorbeelden word aangetoont.

Een gierigaart noemt ſyne misdaad met den naam van ſpaarſaamheid;

Een verquiſter en doorbrenger verbloemt ſyne misdaad met den naam van mildadigheid en edelmoedigheid;

Een hoogmoedige geeft voor, dat hy ſyne eere en goeden naam lief heeft, en voorſtaat;

Een lafhartige beeld ſich in voorſichtig te zyn;

Een luiaard, dat hy een ſtillen geeſt beſit, en met bedaartheid te werk gaat;

Een toornig en wraakſugtig menſch, dat hy door eenen heiligen iver gedreven word;

Een hoereerder ſoekt ſich op te dringen, dat hy ſynen naaſten lief heeft, noemende ſyne onkuisheid *galanterie*;

Een dief laat ſich voorſtaan, dat de heimelyke ontvreemding van het goed ſynes naaſten een aardige behendigheid is, en een lering die hy ſynen naaſten geeft om ſyn goed beter te bewaren;

Een bedrieger, een pluimſtryker, en al wie van valſche ſtreken, of gedienſtige leugenen

ſich bedient, noemt ſyne valſcheid een *politie*; Een losbandig, en omtrent de heilige leere onverſchillig wereldling geeft voor, dat ſyne onverſchilligheid den lof verdient van tolerantie, verdraagſaamheid, en gematigtheid.

Ja de Godverſakers, Deiſten, en die met al wat heilig is beſtaan te ſpotten, willen den naam dragen van *eſprits forts*, *ſterke geeſten*, daar ſy ondertuſſchen de allerſwakſte geeſten, en erger als de onvernuftigſte beeſten zyn.

De bovengemelde Schryver, *Saluſtius* (*v*), of liever de voorn. M. *Porcius Cato*, dien hy aldaar ſprekende invoert, heeft ook een en ander voorbeeld bygebragt; want op de aangehaalde klagte laat hy volgen, *quia bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur*, dat hy ſoo ſpreekt, *om dat een ander mans goed weg te geven, mildadigheid; de ſtoute onderneming van quaade ſaken, kloekmoedigheid genaamt word.*

Indien de Inenters door vooroordeel niet verblind waren, ſy ſouden hier, als in een ſpiegel, of ſchilderye ſich ſelven duidelyk kunnen ſien, vermits ſy de *ſtoute onderneming van hunne quaade praktyk*, ook wel den naam van *kloekmoedigheid* ſouden geven willen; ſy willen ten minſten dat hunne ſtoute handelwyſe, waar door ſy geſonden ſiek maken, den naam van een genees-middel, of verhoed-middel ſal dragen.

Doch dit kan het quaad niet goed maken.

Doch de verkeerde en ſchoonſchynende naam kan de natuur van de daad ſelve geenſins veranderen, nogte goed maken.

Alſoo

(*v*) Bellum Catilinarium. c. 52.

Alſoo weinig kan daar toe dienen de verlochening van den rechten naam, dewelke is *een meededeling der kinderſiekte aan gesonde menſchen*, en by gevolg in 't algemeen, *gesonde menſchen, ſiek maken.* Daar nogtans de beklagelyke verblinding, waar in het vooroordeel ſommige Voorſtanders der inenting gebragt heeft, ſoo verre gaat, dat ſy de kinderſiekte, die door de inenting meedegedeelt word, niet kunnen ſien, en deswegens onbeſchaamt beſtaan te lochenen, dat de inenting een ſiekte veroorſaakt: hoewel andere cordate Inenters bekennen, dat de kunſtige en de natuurlyke pokjes in het weſen der ſake gantſchelyk over een komen.

De verlochening van den rechten naam kan ook het quaad niet wegnemen.

De Profeſſor *Gaubius* heeft deswegens op het allernadrukkelykſte de oplettendheid ontrent deeſe verraderlyke ſiekte, wanneer ſe door inenting gegeven word, aanbevolen, en het verkeert begrip, als of men ontrent de ingeënte pokjes ſoo naukeurig niet behoefde te zyn, tegen gegaan. Syn Hooggel. ſegt daar van onder anderen;

„ My is reeds in dit geval een diergelyk ſtaaltje voorgekomen. Myn Lyder had, ſoo door het leſen van de thans menigvuldig in de wandeling zynde boeken over de inenting, als door zamenſpraak met Liefhebbers en Voorſtanders van deſelve, ſig een ſoo klein denkbeeld van die ſaak ingedrukt, dat, wanneer de menigte en het ſoort van den uitſlag ſiende, ſyn Ed. en de Omſtanders ernſtig vermaande, ſig te willen in alles ſtipt na het gegevene Reglement gedragen, hy met verwondering my te gemoet voerde; *dat het im-*

„ *mers maar ingeënte pokken waren* , *die ſoo veel*
„ *oplettenheid niet vereiſchten.*

Uit die verkeerde inbeelding moet men de lichtveerdige Inenters te rug brengen, en hun doen begrypen, dat *de inenting* waarlyk *een meededeling der pokjes* is; gelyk de Heer *Chais* ſelve in het Opſchrift van ſyne *Verdedigende Proeve* bekent.

Men herrinnere ſich maar het geen ik in het eerſte Hoofdſtuk van het eerſte Boek uit de beſchryving, die ſyn Eerw. volgens het bericht van den Heer *Ranby*, daar van geeft, hebbe aangehaalt.

Men voege daar by de verſcheide Geneesmiddelen, die *in alle de tydkringen der ſiekte* worden aangewend: om deſelve ſiekte, die men met veel ſorg en moeite heeft doen naderen, met geen minder ſorg en moeite wederom te verdryven.

Uit dit alles mogenwe met regt beſluiten dat de meededeling der kinderpokjes onder den naam van een genees- of verhoed-middel geenzints kan worden verſchoont.

VIERDE

VIERDE HOOFDSTUK.

Behelsende een wederlegging van het vierde gewaand bewys voor de inenting; het welk daar in bestaat, dat de kunstige kindersiekte, soo sy voorgeven, het gemeen Welzyn van de Maatschappye der Menschen bevordert.

De Inenters geven voor, dat 'er eene algemeene nuttigheid van de algemeene inenting te verwagten is.

DE Inënters gaan nog verder; sy tragten de Wereld wys te maken, dat 'er een algemeene nuttigheid van de inenting, indiense overal gepractiseerd wierd, te verwagten soude zyn: welke nuttigheid, soo wel als de bysondere, seer breed word uitgemeten, als offe tot de gantsche Maatschappye der Menschen sich uitstrekte; want sy stellen dat de inenting een wesentlyke ontdekking is ter bewaring van het Menschelyk-geslagt (*w*).

Dus soude de nuttigheid van dese handelwys van een grooter uitgebreidheid syn als voormaals het Sacrament der Besnydenis, het welk alleen aan de Joodsche Natie, en onder deselve alleen aan de Mannelyke Sexe is bedient geworden: maar de inenting der pokjes meent men, dat voor alle gesonde Menschen van beide de Sexen onder alle de Volkeren door de geheele Wereld nuttig is; en niet slegts gedurende eenen sekeren bepaalden tyd, maar voor alle

(*w*) Siet de Verded. Proeve van de Heer Chais, pag. 686.

alle de volgende Eeuwen; ſoo lang als het niet aan pok-ſtoffe ontbreken ſal, tot welkers bewaring of voortſetting de inenting bequaam is.

Men wil malkanderen doen geloven, dat niet alleen geheele Familien, maar ſelfs ook de Kerk, en de Burger-ſtaat belang daar by heeft, als wordende veeltyds van Mannen berooft, die door de kinderſiekte worden weggerukt; wanneer ſy met raad en daad het allermeeſt tot nut van het Gemeene-beſt konden zyn: ſulk een verlies meent men, dat de inenting kan voorkomen; als of ſoodanige perſonen, aan welke de inenting verrigt is, deswegens een verſekering verkregen hadden, dat ſy in den bloei van hunnen leeftyd niet ſouden ſterven: en alſoo tragt men van de ingeënte kinderſiekte een *Panacæa* te maken, dat is, een algeneſend middel, of algemeen præſervatif: want anderzints ſoude de inenting de gewaande nuttigheid aan het Gemeene-beſt niet toebrengen; dewyl het in de uitwerking het ſelfde is voor het Gemeen, ſoo wel als voor de byzondere Perſonen, of imand door de pokjes, dan of hy door eene andere ſiekte uit deſe Wereld word weg genomen.

Wie moet ſich niet verwonderen, dat het ſpeel-ſiek verſtand, en de idele verbeeldingskragt ſoo verre gaan? Doch dewyl die voorgewende algemeene nuttigheid tot een bewysreden voor de inenting met ernſt (ſoo het ſchynt) word bygebragt, ſoo ſal ikſe ook op gelyke wyſe wederleggen.

Daar toe ſal ik niet herhalen het geen ik tot wegneming van de onderſtelling, die ſy hier doen,

doen, te voren gesegt hebbe; ik meen de onderstelling dat alle de genen aan welke de inenting verrigt is, het zy dat de kunstige pokjes daar op volgen, of niet, voor hun gantsch leven van de natuurlyke pokjes bevryd zyn: waar van ik het tegendeel in het tweede Hoofdstuk heb aangetoont.

Doch tot wederlegging van de gewaande algemeene nuttigheid, sal ik uit de natuur der sake selve onderscheidentlyk bewysen, voor eerst, dat het middel, het geen sy daar toe opgeven en aanprysen, namentlyk dat de inenting algemeen soude worden gemaakt, impracticabel is; daar na ook, dat het selve middel, al was het practicabel, of mogelyk om in te voeren, niet te min onbetamelyk soude zyn. Waar tegen aangetoont word.

I. Het eerste, dat namentlyk een algemeene inenting in te voeren, impracticabel is, en by gevolg in een Chimæricque inbeelding, of enkele hersfenschim, even als de Republicq van *Plato*, bestaat, is genoegsaam op te maken uit de verscheide manieren van denken, door welke deselfde saak die van den eenen gepresen en verkoren word, daarentegen van den anderen gelaakt en verworpen word. 1. Dat de invoering van een algemeene inenting onmogelyk is.

't Is immers niet mogelyk, dat alle menschen in een practyk van die natuur, als de inenting der pokjes is, te samen souden over een stemmen: 't is ligter te begrypen, dat 'er een algemeene toestemming omse na te laten, (gelyk betamelyk is) dan omse overal in te voeren, soude stand grypen, aangesien de natuur selve eenen afkeer daar van heeft. a. Het zy door overreding.

Ik beken, dat de Inenters zedert eenige Jaaren

ren op veele Plaatſen, en byſonder ook in ons Land, vermenigvuldigt zyn. Maar nogtans ſoude niemant met ſchyn van reden de Inenters van verwaantheid kunnen vryſpreken, indien ſy dachten, dat ſy met de meededeling der kinderſiekte aan te pryſen, en daar in voor te gaan, deſe handelwyſe algemeen ſullen maken.

Laat een Mode, het zy in het fatſoen van de klederen, het zy in het opſchikken van de huiſen, het zy in het houden van de maaltyden, het zy in deſe of geene byſondere levenswyſe, het zy in het gebruiken van genees-middelen, waar onder de Inenters deeſe hunne handelwyſe meede rekenen; laat, ſeg ik, ſulk een Mode wyd en zyd, onder allerley Volkeren, of maar alleen onder de Inwoonderen van een afgeſondert Landſchap, ſich uitſtrekken, zy ſal echter noit ſoo algemeen worden, datſe van alle de Inwoonderen, van den grootſten af tot den kleinſten toe, word nagevolgt: daar ſullen 'er nog altyd zyn, die daar een tegenſin in hebben, die ſelfs iets onbetamelyks daar in meenen te ſien, en uit dien hoofde ſich verpligt achten, omſe te dwarsboomen, of laat ik liever ſeggen, met een heilige voorſichtigheid tegen te gaan. Dit is ten minſten van de handelwyſe der inenting, en wel in opſigt van de grootſte menigte, te verwagten. En waar blyft dan de bedoelde algemeene nuttigheid, en het groot voordeel, dat men voor de Maatſchappye, of zamenleving der Menſchen, ſich daar van belooft had?

Gewisſelyk het gevolg kan niet anders zyn, als

als dat het minſte deel, uit Liefhebbers van de inenting beſtaande, het meeſte deel, daar tegen zynde, in gevaar van beſmetting brengt. En genomen, dat de Liefhebbers der inenting tot ſoo verre waren vermenigvuldigt geworden, dat zy het meerder deel uitmaakten, dan ſoude het gevaar van beſmetting voor het minder deel des te grooter zyn.

Mogelyk ſal een driftig Voorſtander van de inenting ſeggen; daar moeſt by de Koningen en Overheden in elk Koninkryk en in elke Republicq, een algemeen gebod uitgaan, dat een ider menſch aan deeſe handelwyſe ſich onderwierp, of ſyne kinderen daar aan overgaf. *b. Het zy door dwang.*

Doch ſulk een algemeen gebod, tegen het gebod des Allerhoogſten aangekant, kan alſoo weinig als de voorgemelde vrywillige overeenſtemming, beſtaan: ſulk een algemeen gebod, of algemeene Conſcientie-dwang, is alſoo onmogelyk, als dat een Land, daar de Juſtitie gantſchelyk als met voeten vertreden word, ſoude kunnen beſtaan.

En geſtelt zynde, dat 'er een Landſchap was, daar ſulk een Tyrannye, onder den naam van *Dominium eminens*, wierd ondernomen; wie kan anders denken, als dat 'er veele Ouders, en anderen ſouden zyn, die de kinderen van dat gevaar des Doods op een bedriegelyke wyſe ſouden bevryden, gelyk de godvreſende Vroedvrouwen in Egypten, die tegen het gebod van *Pharao*, wanneer zy de Hebreïnnen of Israëlitiſche Vrouwen, in 't baren hielpen, de knechtkens in 't leven behielden, en daar over van *Pharao* ondervraagt zynde, tot hare verſchoning

ning voorgaven, dat de Hebreïnnen niet waren, gelyk de Egyptische Vrouwen, want dat zy sterk zynde, eer de Vroedvrouw tot haar quam gebaerd hadden (*x*): of gelyk de Ouders van *Moses*, die hunnen Soon, soo rasch als hy geboren was, drie maanden lang verborgen hielden, op dat het bevel van denselfden Pharao om alle de soonen, die geboren souden worden, in de Riviere te werpen, omtrent hun Soonken niet soude uitgevoert worden, en dewelke, wanneer zy hem niet langer verbergen konden, hem aan de ontferming van de genen die hem souden vinden, overgaven (*y*).

Op gelyke wyse souden ongetwyfelt veele Ouders, wanneer een Koning, of Overheid conscientie-dwang, met de inenting te gebieden, soude willen gebruiken, sulk een gebod te leur stellen, met voor te geven dat de inenting verricht, maar kragteloos geweest was. Waar blyft dan wederom de bedoelde algemeene nuttigheid voor de Maatschappye?

Die wat gematigder zyn, meenen echter dat de Voorgangers soo in de Politie, als in de Kerk, veel vermogen, om de inenting algemeen te maken.

Immers daar toe dient de aanprysing deeser handelwyse door den Heer *Chais*, sich verbeeldende, dat het soude kunnen gebeuren, dat het algemeen voordeel van de inenting by alle Volkeren wierd ondervonden;

Men sal dan, segt syn Eerw., *sich verwonderen*, *dat*

(*x*) Exod. 1.

(*y*) Exod. 22: 21-23. Hebr. 11: 23.

dat de Oppermagten, in alle Statendommen, door allerlei wettige middelen eene behandeling, soo voordeelig voor de Maatschappye, niet hebben te gemoet gekomen. Misschien sal men soo ver gaan, dat men 't den Bedienaren van 't Euangelie als een misdaad te laste sal leggen, dat sy de inenting niet hebben aangepresen (z).

Doch hoe groot ook de voorstand, de beloning, en de aanprysing van de inenting mogen zyn, het is echter volgens de gemelde aanmerkingen niet mogelyk, dat se algemeen kan worden.

II. Maar daarenboven is het seker en klaar te bewysfen, dat het middel tot de voorgewende groote en algemeene nuttigheid, al was het te practiseren, onwettig soude zyn; aangesien de bedoelde nuttigheid, volgens het bewesene in het tweede Hoofdstuk van dit tweede Boek, een onwettige handelwyse geensins kan wettig maken.

2. Dat de toebrenging van sulk een gewaande algemeene nuttigheid niet te min ongeoorloft soude zyn.

Ik wil geern toestaan, dat het algemeen tydelyk welvaren van de Kerk, en van het Vaderland, alle de genen die daar toe behoren, grotelyks moet ter herten gaan, en dat zy selfs verpligt zyn, hunne eigene of bysondere tydelyke belangen daar aan op te offeren: soo dat men daar op met regt in eenen goeden sin, met betrekking tot de Burgerlyke Wetten, mag toepasfen de bekende Wet;

Schoon sy in seker opsigt met regt voor de hoogste Burgerlyke Wet gehouden word;

Salus Populi suprema lex esto.

Het Welvaren van het Volk zy de hoogste Wet.

Uit welken hoofde in den beroemden Thebaner,

(z) Verded, Proeve &c, p. m. 695.

baner, *Epaminondas*, by alle edelmoedigen gepresen word, dat hy tot Veld-Overste aangestelt zynde, sulk een liefde-drift voor het welvaren van syn Vaderland betoonde, dat hy, ten stryde tegen de Lacedæmoniers uitgetrokken, liever een sekere Burgerlyke Wet overtreden wilde, als syn Vaderland in 't uiterste gevaar brengen: want daar was te Theben een Wet, die den Dood bedreigde, indien imand het Gebied langer hield: als door de Wet bepaalt was: *Epaminondas*, wetende dat deese Wet tot behoudenis van het Gemeenebest genomen was, wilde deselve tot het gemeen verderf geenzints misbruiken; en daarom heeft hy vier maanden langer als na de Wet het gebied gevoert: waar door hy de Lacedæmoniers overwonnen, en syn Vaderland verlost heeft (*a*).

Indien *T. Manlius Torquatus* aan de gemelde hoogste Wet op een betamelyke wyse gedagt had, hy soude synen Soon, die tegen syn bevel gestreden, en de overwinning behaalt had, geenzints gedood, maar in tegendeel gepresen en beloont hebben, om dat hy de hoogste Wet betragtende, syn Vaderland verlost had (*b*).

Om die selve oorsaak wil ik ook wel bekennen, dat de Koninginne *Esther* met regt gepresen word, dat sy tot het gemeen welzyn, namentlyk de behoudenis van de gantsche Natie der Joden, de Wet der Persen overtrad: want toen *Haman*, de *Agagiter*, volgens de magt, die

de

(*a*) Corn. Nepos in Epamin. l. 15. c. 7, 8.

(*b*) Liv. l. 1.

de Koning *Ahasueros* hem gegeven had, brieven had laaten schryven, en met des Konings ring versegelen, waar in aan alle de Landschappen van het gantsch Koningryk bevolen was, alle de Joden, van den jongen tot den ouden toe, de kleine kinderen en de wyven niet uitgezondert, op eenen bestemden dag om te brengen; soo ondernam de Koninginne *Esther*, op den raad van *Mordechai*, tot den Koning in den binnensten Voorhof, sonder dat zy geroepen was, te naderen, om voor het leven van haar Volk, de Joden, den Koning te smeeken, of daar toe een bekwame gelegendheid te soeken: hoedanige toenadering tegen de Wet der Persen aanliep, bedreigende den Dood aan den geene die dit overtrad, ten ware den Koning den gouden Scepter hem toereikte. Doch de welmenende Koninginne wilde liever deese Wet der Persen overtreden, en, des noods zynde, sterven, als dat zy de uitroeijing van de gantsche Joodsche Natie had moeten beleven: zy dagt, soo wel als *Mordechai*, dat de behoudenis van het gantsche Volk, in alle de Landschappen des Koningryks verspreid, boven alle Burgerlyke Wetten, en in dit opsigt de hoogste Wet was. En alsoo heeft zy op een betamelyke wyse den boosen toeleg van den trotschen *Haman* verydelt, en het gantsch Volk der Joden verlost.

Dus wil ik geern toestaan, dat de algemeene nuttigheid van de Maatschappye der Menschen, of van een bysonder Volk, in diergelyke gevallen tot een Wet verstrekt, en dat gevolgelyk al het geene tot bevordering van dat algemeen welvaren op een betamelyke wyse verrigt word, prysweerdig is.

Zy is egter aan de Wet der Conſcientie onderworpen.

Maar ſulks kan niet op een betamelyke wyſe geſchieden, wanneer men daar mede tegen de Goddelyke Wet ſich aankant; welke Wet, in onzer aller herten ingeſchreeven, geenzints van 't tydelyk welvaren, of uitwendigen voorſpoed, afhankelyk is; en by gevolg ſtaat 't ons niet vry, de Wet van God uit een inſigt van een bedoelt algemeen voordeel te overtreden: in tegendeel betaamt het alle menſchen, door de vreeſe en gehoorſaamheid, die ſy Gode ſchuldig zyn, hunne weſentlyke nuttigheid, en de bevordering van het gemeen welzyn te ſoeken en te verwagten.

Hier op mogenwe toepasſen de beroemde ſede-les, *dat men geen kwaad mag doen, op dat het goede daar uit kome* (*c*). Een ſede-les, die ſoo wel op de geſonde reden, als op de leere der Apoſtelen gegront is, ons lerende, volgens de verklaring van den Heer *Chais* (*d*), dien ik geern daarin toeſtemme, *dat men noit, onder wat voorwendſel het ook zy, eenig ſedelyk kwaad*, [*dat is*] *eene Sonde, doen moet, om daar door voor ſich zelven, of voor anderen eenig natuurlyk goed te verkrygen, de verlosſing van eenige ſmart, of de genieting en bewaring van eenig tydelyk goed.*

Hier uit blykt ten allerklaarſten, dat een goed einde, het welk imand bedoelt, de verbodene middelen geenzints kan goed maken; als mede dat het tydelyk voordeel, hoe groot en algemeen het ook ſyn mag, geen ſeker bewys is, dat het middel, daar toe dienende, wettig is.

Uit

(*c*) Rom. 3: 8.
(*d*) Verded. Proeve p. m. 659.

Uit dien hoofde was 't een grove dwaling van den Godlosen Hogepriester *Cajaphas*, dat een onschuldige wel mogt gedood worden, wanneer de gemeene nuttigheid des Volks daar door wierd bevordert: hy oordeelde, dat Jesus Christus, om dat hy door menigvuldige wondertekenen, die Hy deede, eenen groten aanhang maakte, en daar door het Gemeenebest (gelyk *Cajaphas* meende) in gevaar bragt, van kant moest worden geholpen (*e*), *gy en verstaat niets*, seide hy tot de overige Leden van den Raad, als of hy de wysheid alleen besat, *en gy en overlegt niet*, *dat het ons nut is*, *dat een Mensche sterve voor het Volk*, *en het geheele Volk niet verloren ga.*

Het geen met verscheide voorbeelden word aangetoont.

Op gelyke wyse zyn ook de Inenters van gevoelen, dat het beter is, het leven van de kinderen te wagen, en eenigen van hen door de meededeling der kinderfiekte te verliesen, dan dat sy groot geworden zynde, mogelyk die siekte souden krygen, en als dan gevaar lopen om 'er van te sterven; in welk geval hunne dood een groot nadeel aan het Gemeene-best soude kunnen toebrengen, en daarom stellen sy, dat het leven van de kinderen door de inenting te wagen, geen quaad, maar wegens de algemeene nuttigheid, die uit een algemeene inenting, soo sy menen, te verwagten soude zyn, betamelyk is.

Op dien selven bedriegelyken grond steunt ook het verkeert gevoelen van sulke Ouderen, die hunne jonge kinderen met een strenge en har-

(*e*) Joh. 11. 47-50. 18: 14.

harde behandeling, hoe gevaarlyk dat ſe ook zyn mag, opvoeden; als namentlyk met hen voor de koude van de lugt, en van het water, of andere ongemakken, bloot te ſtellen, onder voorwendſel dat zy door dit middel ſterker, en tot den arbeid des te bekwamer ſullen zyn, waar van doorgaans het gevolg is, dat de ſwakken ſterven, en de ſterken in 't leven blyven: doch dewyl 't beter is, na hun oordeel, dat ſy hunne kinderen in hunne jonge jaren verliefen, dan dat die kinderen groot geworden zynde, ſwak en ſiekelyk ſouden leven, en anderen tot een laſt worden; ſoo verbeelden ſy ſich, dat de gemelde geſtrenge en gevaarlyke opvoeding der kinderen, waar door ſy hun leven wagen, wegens de gemeene nuttigheid geoorloft en betamelyk is.

Doch indien ſulk een ſtelling doorging, en een redelyke of wettige ſtaatkunde dit meedebragt, dan ſoude 't ook betamelyk zyn, dat men ſommige onſchuldige menſchen, ſoo bejaarden als kinderen, moedwillig ter Dood bragt, onder anderen allerley Wangeſchapenen, mitsgaders ſulke oude lieden, die kinds geworden zyn, of ongeneeslyke kwalen hebben, ook alle de geene die krankſinnig en ſimpel zyn, of dewelke blind, ſtom, en doof zyn; of ſulke gebreken hebben, dat ſe niets tot het gemeen welzyn kunnen toebrengen, maar als houw-kinderen zyn; met één woord, alle ſodanige menſchen, die niet in ſtaat zyn, om met raad of daad te kunnen dienſt doen; daar men in tegendeel ongelukken van heeft te vreezen. Zulke menſchen te dooden, ſoude

de ongetwyfelt tot het tydelyk voordeel van de Maatſchappye verſtrekken: men ſoude een menigte van Huiſen, die met ſware koſten geſtigt, en onderhouden worden, ontberen kunnen.

Maar wie ſal durven ſeggen, dat ſulk een handelwyſe met de Wet van God beſtaan kan? Hoe nuttig of voordeelig ſy voor den uitwendigen ſtaat van een Volk ſoude zyn, ſy blyft egter onwettig, oneerlyk, onbetamelyk en ſchandelyk.

De nuttigheid of ſchyn van nuttigheid, die van de eerlykheid afgeſcheiden is, kan geenderley handelingen regtvaerdigen, ofte eenigzints prysweerdig maken.

Maar in een Land van Juſtitie, gelyk wy door Gods goedheid bewonen, word ſulk een gewaande en valſchelyk genaamde nuttigheid voor een grouwel geoordeelt. Het geen dan ook op het wagen van het leven der geſonden, door de meededeling der pokjes, toepasſelyk is.

Men vergelyke hier meede het geen ik van die particuliere nuttigheid tot wederlegging geſegt hebbe in het tweede Hoofdſtuk van dit tweede Boek.

De goede mening der Inenters kan hunne quaade ſaak niet goed maken.

Laat dan de Liefhebbers en Voorſtanders van de kunſtige pokjes een goede mening hebben, en op het gewaande groot en algemeen voordeel ſich beroepen: hunne goede mening kan egter hunne quaade ſaak niet goed maken; ſoo weinig als in alle andere gevallen: by voorbeeld het was een goede mening in den Apoſtel *Petrus* dat hy het ſweerd trok, om ſynen

Heer en Meester, Jesus Christus, tegen syne Vyanden te beschermen, en nogtans heeft de Heere dit afgekeurt, en den welmenenden Apostel daar in gestuit: 't was ook buiten twyfel een goede mening in twee andere Apostelen, met name *Jacobus* en *Johannes*, wanneer sy het goedvinden van Jesus vraagden, om na het voorbeeld van *Elias*, met het vuur uit den Hemel syne vyanden te straffen; ik meen de Samaritanen, die hem den doortogt door hun Land weigerden; maar niet te min heeft onse Heiland ook daar in syne Discipelen tegen gegaan.

BESLUIT,

OFTE

AANHANGSEL;

Waar in verſcheide middelen, om de quaade Practyk van de toebrenging der kinderſiekte tegen te gaan, worden aangeweſen.

Uit het beredeneerde in deeſe Verhandeling mag ik veilig beſluiten, dat de meededeling der kinderſiekte door inenting *zedekundig*, of na de gronden van eenen redelyken Godsdienſt (hoedanige de Chriſtelyke Godsdienſt is (*f*) beſchouwt zynde, menigvuldige en gewigtige redenen ontdekt, omſe te verfoeijen, en, ware het mogelyk, in alle Landen te verbieden. Dit is ten minſten te hopen in betrekking tot ſulke Landen, en Natiën, daar de gemelde redelyke Godsdienſt (gelyk door Gods goedheid in ons Land by de Nederlandſche Natie) opentlyk beleden word.

De inenting der pokjes, van wat zyde datſe beſchouwt word, is verwerpelyk.

En vermits een goede ſtaatkunde, die redelyke Menſchen betaamt, op den redelyken Godsdienſt gegront is., ſoo is de inenting *ſtaatkundig* beſchouwt zynde, insgelyks af te keuren

(*f*) Rom. 12: 1.

ren en te verwerpen; byfonderlyk ook van wegen de befmetting, die daar door by de Inwoonderen des Lands veroorfaakt word, en die foo vreefelyke breuken in de Maatfchappye maakt.

Indien nu ook bewefen kan worden, (gelyk door veele beroemde Geneesheeren, en byfonderlyk door den Hooggeleerden Heer *de Haan* in fyne doorwrogte en naauwkeurig beredeneerde Verhandelingen bewefen is,) dat de inenting *Geneeskundig* befchouwt zynde, ook in dit opfigt te verwerpen is, foo wordfe van alle kanten verworpen.

En geen wonder, aangefien alle natuurlyke, en van God felve geopenbaarde Wetenfchappen, tot malkanders bevordering meedewerken, en noit malkanderen tegenfpreken, hoe feer ook hare Voorftanders, die fe noit genoeg kennen, in hunne byfondere gevoelens verfchillende zyn. De vermaarde *Cicero* (g) wift al te feggen;

Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quafi cognatione quadam inter fe continentur.

Alle Kunften, of Wetenfchappen, *die tot Menfchelyke zamenleving behoren, hebben eenen fekeren gemeenen band, en worden als door een fekere Maagfchap onder malkanderen zamengehouden.*

Gewisfelyk de eene waarheid kan de andere niet om verre ftooten. En

(g) Pro Archia Poëta.

En alſoo is het onmogelyk, dat het geene ik uit de gronden van de natuurlyke Godgeleertheid, aangaande de onwettigheid, of onbetamelykheid en ſchandelykheid, van de inenting der kinderpokjes, beweſen heb (het geen ook uit de geopenbaarde Godgeleertheid lichtelyk te bewyſen was,) geenzints tegen de Staatkunde, nog tegen de Geneeskunde, nog tegen eenige andere, ten ware eene valſchelyk genaamde, Wetenſchap ſoude aanlopen.

Soo wie dan voor het ligt der waarheid ſyne oogen niet toeſluit, en niet moedwillig blind wil zyn, die ſiet ten allerklaarſten, dat *het geweten*, indien het niet verhart is, *door* ſulk een handelwyſe, als *de meededeling der pokjes* is, *gequetſt*, *en de Godsdienſt beledigt word*: en dat gevolgelyk deeſe handelwyſe *onbetamelyk en ſchandelyk* is: het geen ik te bewyſen had.

Dus ſoude ik nu de pen van het papier kunnen afligten, als hebbende aan het Opſchrift van deeſe myne Verhandeling voldaan.

Doch aangeſien de billykheid vordert, dat de Theorie met de Practyk overeenkome, ſal ik tot dat einde eenige middelen, om de quaade Practyk der inenting des te meer tegen te gaan, in dit Beſluit van myne Verhandeling aanwyſen. Daar zyn bequaame middelen, om ſe tegen te gaan, en af te ſchaften.

Het ſchynt my toe, dat elk Ingeſeten, of Inwoonder des Lands, na den eiſch van ſynen ſtaat, of van ſyn ampt, of van ſyne byſondere betrekking tot ſynen Naaſten, de gelegentheid en bequaamheid, die God hem heeft geſchonken, tot een algemeene afſchaffing van

het ingekropen quaad behoorde meede te werken.

1. Door de afrading, die de Predikanten souden doen kunnen, voorhoudende de onwettigheid deser handelwyse.

1. Men soude als een middel tot verhoeding en afwering van de quaade Practyk der inenting de Predikanten versoeken kunnen, dat sy hunne Toehoorderen daar van waarschouwden, en daar tegen vermaanden; of dat de Predikanten daar sy het dienstig oordeelden, uit sich selven dit deeden: het geen ik echter, om redenen die ik liever voor my selven houde, tot hier toe niet gedaan hebbe, willende liever daar tegen schryven, als op den Predikstoel daar van spreken.

Ondertusschen zyn mogelyk diergelyke Predicatien niet geheel vrugteloos geweest, hoe seer ook de Voorstanders der inenting deselve bespot hebben, als namentlyk de Predicatie van een Engelsch Prediker, dewelke segt, *dat de inenting een uitvinding van den Duivel is, die de pokken had ingegrift aan Job.* Welke Predicatie de Heer *Chais* Ironicè noemt, *een schoone Predicatie*, stellende dien Prediker gelyk *met gramstorigen, die tegen deese handelwys van de meededeling der pokjes niet anders inbrengen als wydgapende uitroepingen sonder sin* (g). De Vertaalder maakt 't nog grover, wanneer hy een weinig lager deese woorden, *ce Predicateur Anglois -- finissoit ce beau Sermon en s'ecriant*, &c. op deese wyse vertaalt, *die Engelsche Prediker -- eindigde die schoone Predicatie met uit te balken*, &c.; als of hy een Esel was, die geen redelyk geluid geeft.

Ik beken, dat 'er wel Esels onder de gedaante van

(g) Verded. Proeve van den Heer *Chais*, p. m. 683.

van menſchen zyn: hoedanig een de Soon van Hagar (*h*) was; maar het is een onbeſchaamde laſtering, dat men een Eerw. Engelſch Predi-ker voor ſulk eenen, ten minſten ingewikkelt, durft uitmaken: hoedanige laſtering allen ſyns gelyken raakt. Zyn ſulke Predikers in 't oog van de Voorſtanders der kunſtige pokjes als eſels veragt, en worden ſy onverdient met de tonge geſlagen en gelaſtert, ſy zyn 't nogtans die met een menſchen ſtemme, ſoo wel als de eſelin van Bileam (*i*), ſig laten hooren, en de dwaasheid der menſchen beſtraffen: ja ſy ſpre-ken woorden *van waarheid en van een geſond ver-ſtand*; ſy ſpreken voor den Godsdienſt, voor de Wetten, voor de waarheid, voor de regt-vaardigheid, voor de billykheid, ja voor alles wat rein is; by gevolg voor het weſentlyke wel-zyn van het Land hunner inwoning, hooftſake-lyk in de deugd beſtaande: waar over die ver-meinde eſels des te meer nodig agten te ſpree-ken, om dat 'er thans ſoo veele menſchen zyn, die daar tegen balken.

Hoe het zy, ik ben ten uiterſten verwon-dert en bedroeft geweeſt, en veelen met my, toen ik hoorde, dat 'er onder myne Meede-Broeders in meer als eene gemeinte zulke yve-raars voor de inenting waren, die opentlyk in groote Kerken ſig daarvoor hebben uitgelaten, voorgevende, dat God ſelve deeſe handelwyſe aan de menſchen geleert, en als een middel tot be-

(*h*) Gen. 16: 12.
(*i*) Num. 22: 21--33. -- 2 Petr. 2: 15, 16.

behoudenis van het leven van veele menschen bevolen heeft. In deese onderstelling hebben sy niet ontsien, den name Gods met danksegging daar over aan te roepen. Wie schrikt niet over zulk een misbruik van Gods heiligen naam?

Indien dit aan deese yveraars niet belet was, het had van gevaarlyke gevolgen kunnen zyn; ten minsten souden andere Predikanten daar door hoe langer hoe meer opgewekt zyn, om zulk een stout bestaan te wederspreken, en wederzyds tegen de inenting zig te verklaren, aantoonende dat deese practyk met der daad een schadelyke en verderfelyke nieuwigheid is, dat se in sekeren trap een doodslag, en een vond van den leugen-geest en menschen-moorder is, die de menschen soekt wys te maken, dat sy door dit middel de Goddelyke plage ontgaan, en veele menschen van een ontydigen dood bevryden kunnen. Met welke verblinding en verleiding de boose geest syne arglistigheid, en syne vyandschap tegen het menschelyk geslagt, op een beklagelyke wyse in 't werk stelt.

Wat heil is 'er te verwagten, of te hopen van zulke tegenstrydige predicatien, waar door de gemoederen der toehoorderen tegen malkanderen verbittert, en opgehitst worden, en de een afbreekt, het geen de ander bouwt.

Het ware dan te wenschen dat alomme daar nog Predikanten mogten zyn, die de kunstige pokjes voorstaan, met ernst aan hun versogt, en, des nood zynde, gelast wierd, daar van op den predikstoel geen gewag te maken, dewyl sy selve overtuigt zyn, dat men de inenting mag nalaten.

2. Des-

2. Desgelyks soude het ook tot afwering van de kunstige pokjes dienstig zyn, dat de Genees-heeren, Heelmeesters, en Apothekers, soo veelen als 'er onder henlieden de oeffening van deese kunst afkeuren, edelmoedig voor hun gevoelen uitquamen, en alle de genen die gevaar liepen van sich daar aan over te geven, getrouwelyk waarschouwden, dat de Geneeskunde en Heelkunde niet meedebrachten en niet toelieten, gesonde menschen te wonden, en siek te maken. Sy moesten de onbedagtsamen het gevaar, dat daar by is, onder het oog brengen, en hun aantonen, hoe men hen misleid, *wanneer men, gelyk het meest geschiet, alleenlyk met de voorbeelden van goedaartige soorten voor den dag komt, en de hagchelyke of ongelukkige gevallen verswygt, of maar met een enkel woord, al verschonende, aanroert.*

2. Door de afrading, die de Genees-heeren soulden doen kunnen, aantonende de quade uitwerkingen der inenting.

Behoort dit selfs niet ontveinst te worden van de Bevorderaars der inenting; op dat *dit gewigtig werk* niet ligtveerdig ondernomen werde; gelyk de Heer Professor *Gaubius* verklaart (*k*): soo veel te meer mag men met reden verwagten, dat sulke Geneesheeren, die in 't geheel dit werk afkeuren, de gemelde *hagchelyke of ongelukkige gevallen* voor den dag brengen, en bysonderlyk het geval door boven gemelde Heer Professor beschreven: een geval, het welk op een

(*k*) In de Verhandeling, genaamt de Inenting der Kinderpokjes gedaan, en ter voller herstellinge toe behandelt door *H. D. Gaubius*: te vinden in de Verhandelingen, uitgegeven door de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarl, 2de Deel,

een ſonderlinge wyſe tot een afſchrik van de inenting dienen kan, en alſoo met regt en reden tot een middel word aangeweſen, om *de inenting verdacht te maken*; *en derſelver voortgang te verhinderen*; ſchoon ſyn Hooggel. bekent, in de gemeenmaking van dit geval geenſins ſoodanig oogmerk gehad te hebben. Dit eclatant geval kan des te meer een ſchrik tegen de inenting verwekken, wanneer men in aanmerking neemt, eensdeels de langdurige elende, en gevaarlyke toeſtand, waar in de Lyder, door ſyn Hooggel. bedoelt, ſich heeft bevonden, en wel byſonderlyk doen 'er over ſyn geheel lighaam een menigte van allerpynelykſte bloedſweeren ontſtaan was; anderdeels den vorigen toeſtand, waar in ſyn Ed. voor het ingeëent vergift ſich had bevonden; waar omtrent de gemelde Heer *Gaubius* ons bericht, „ Mynen Lyder beſchou„ wende, vond ik in ſyn lichaams-geſtel geene „ dier hoedanigheden, dewelke my iets quaads „ deeden vreſen. Syn Ed. had een goed Tem„ perament — Hy had ook altoos ſeer ordent„ lyk geleeft, nogte ſich aan eenige buitenſpo„ righeden van de jeugd overgegeven; en „ genoot dierhalven eene volmaakte geſond„ heid.

In het ſlot van het Bericht van dit geval, in ſyn beloop en uitſlag omſtandig beſchreven, *laat* ſyn Hooggel. *aan ieder Leſer ſyne vryheid, om na ſyne kennis, oordeel en gemoed, daar van gebruik te maken.*

Indien dan de Geneesheeren tot afrading van de inenting dit ongelukkig geval, nevens andere van diergelyke natuur bekent maakten, en alle-

allesins de onheilen die uit de inenting te vreesen zyn, onder het oog bragten, het soude natuurlyker wyse een kragtig middel zyn; om den voortgang van de meededeling der pokjes te verhinderen.

En wat behoeven wy het gebruik der middelen om de practyk der inenting tegen te gaan, tot sekere personen te bepalen? Wy weten immers, dat een igelyk mensch, als behorende tot de algemeene Maatsehappye, regt heeft, en verpligt is, na voorkomende gelegentheid, syden naasten van alle quaade practyken af te raden. Soo wie dan in syn gemoed van de onwettigheid, of onbetamelykheid en schandelykheid der inenting overtuigt is, die mag ook met een goede conscientie alle pogingen aanwenden, om synen naasten daar van insgelyks te overtuigen: het geen vooral de vrienden en nabestaande ontrent malkanderen betaamt. 3. Door de waarschouwing en afmaning van allerley vrienden, insonderheid van Nabestaande.

Dit middel is in dese Stad van eene gezegende uitwerking geweest omtrent een wel bekent en seer bescheiden Heer, die in alles de reden plaats geeft, en niet gaern syne vrienden oorsaak van klagten soude geven. Dese Heer, die drie kinderen had, en nog heeft, was voornemens, hun allen de pokjes te laten inenten: doch syne vrienden dit horende, hebben hem seer sterk daar van afgemaant door een Missive, die op eene vriendelyke en aandoenlyke wyse geschreeven was; welke Missive de gemelde Heer aan Doctor *van Gheert*, die de inenting soude doen, te lesen gaf, vragende wyders syn advis, of hy raadsaam vond, in weerwil van sulken gemoedelyken en ernstigen tegenstand, met de inenting

ting voort te gaan: waar op de gemelde Geneesheer in substantie antwoorde, dat hy uit aanmerking van sulk eene Missive oordeelde, dat het vaderlyk en moederlyk hart, in dese omstandigheid van de allersterkste afrading der welmenende Nabestaande, niet konde toelaten, voor als nog syn voornemen te volbrengen, en dat hy daarom in dit geval soo sterk tegen de inenting, als in andere gevallen daar voor was: na welk advis de gemelde Heer sich heeft gedragen; sonder daar over naderhand sich te beklagen, aangesien syne kinderen eenigen tyd daarna de natuurlyke pokjes gekregen hebben, en door de goede Voorsienigheid Gods daar van gelukkig herstelt zyn.

Even alsoo souden ook meer andere vaders en moeders hun voornemen, van hunne kinderen aan de toevallen van de ingeënte pokjes te wagen, wel willen staken, indien sy op deselfde vriendelyke, ernstige, en redelyke wyse daar van wierden afgemaant.

4. Door het voorhouden van de onnodige en nadelige kosten.

4. Het sal mogelyk aan sommige hoogvliegende Voorstanders van de kunstige pokjes als laag voorkomen, dat ik hun nog verder soude bestryden met een gering Wapentuig, bestaande in de overdenking van de ongerymtheid van het onnodig besteden van groote kosten, die tot het ondergaan van deese handelwyse vereischt worden: hoedanige kosten voor min vermogende lieden swaar vallen, en daarom ook wel in aanmerkinge mogen komen, als een middel en beweegreden, omse niet te besteden tot verkryging van een kunstige siekte, die menigmaal niet anders als met groote smerten

ten van den Lyder, en met groote moeite van de genen die hem behandelen, genesen word; ja van sulk een kunstige siekte, die niet alleen onnodig, maar selfs ook gevaarlyk, verraderlyk, vuil, besmettelyk, en somtyds dodelyk; maar vooral ongeoorloft is; en daarom, als de Pest vermyd moest worden.

Indien imand door vooroordeel niet verblind was, hy soude liever syn geld besteden, om sulk een kunstige siekte, indien hy 'er toe veroordeelt was, af te kopen.

Ik wil geern bekennen, dat men somtyds sware kosten verpligt is te doen, om van een siekte, die ons drukt, genesen te worden: met regt mogt imand in sulken geval alles wat in syn vermogen was, al was het syn gantsche leeftogt, aan Medicynmeesters te koste leggen, op hope dat hy daar by een gewenschte baat mogt vinden, en dat hy, herstelt zynde, door het vlytig waarnemen van syn beroep, syne schade wederom mogt te boven komen, of dat hy ten minsten synen naasten als dan tot nut sal kunnen zyn.

Maar syn geld uit te geven, om een kunstige siekte, en daar op volgende kunstige genesing, te laten toebrengen, is geheel onverantwoordelyk.

Wil imand, die ryk is, edelmoedig en mildadig zyn, gelyk het hem betaamt, laat hy syn Lyf-Arts, en anderen, die hem dienst doen, rykelyk belonen, en vooral de weldadigheid en mededeelsaamheid omtrent arme lieden betragten.

Is de inenting der pokjes (gelyk ik in de Voorreden heb aangemerkt) een mode onder

de Vermogende Lieden geworden, 't is geen wonder, dat soo veelen als 'er onder hen de mode willen volgen, gewillig zyn, een groote somme gelds daar aan op te offeren: doch sulks te doen ten dienste van een smertelyke, gevaarlyke, en sondige mode, word by alle wyse lieden met regt veroordeelt.

Voor min vermogenden verstrekt dit menigmaal tot hunnen geheelen ondergang.

De liefhebbers van de inenting sullen seggen, dat 'er ten aansien van de kosten geen swarigheid is, al was imand soo arm als Job: want daar zyn altyd onder de ryke lieden mildadigen, die de kosten voor de arme lieden wel sullen betalen; daar zyn ook edelmoedige Geneesheeren, Chirurgyns, en Apothekers, die de kunst wel om niet sullen doen, om arme lieden te hulpe te komen, ja al was het maar om dies te meer een proef van hunne kunst te nemen, en daar in nog verder geoeffent en ervaren te worden.

Ik beken, dat dit waar is; daar zyn verscheide exempelen van: maar dan was het beter syn geld, en synen dienst, tot wesentlyk nut van synen naasten te besteden.

Ondertusschen zyn 'er altyd onder de arme lieden die hunne armoede tragten te verbergen: deese souden lichtelyk door de verbeelding van de nuttigheid der inenting in versoeking kunnen komen, om se door hunne eigene handen, of door andere onbedrevene lieden, aan hunne kinderen te verrichten; quam 'er een of ander van te sterven, sulke ontaarde Ouders souden nogtans, soo van wegen de grond beginselen van de Voorstanders der inenting, daar

sy

ſy op ſteunen, als van wegen hunne armoede, ſeer gemakkelyk ſich kunnen trooſten, als hebbende nu het Kerkhof te baat, en een Engeltje in den Hemel; gelyk men, eilaas! uit den mond van arme lieden nu en dan moet hooren.

En waarom ſouden ſy ook niet kunnen naſeggen, dat het beter is, dat *kinderen in den onſchuldigen leeftyd* door de ingeënte kinderſiekte *aan 't Menſchdom ontrooft worden, en de kinderſiekte tegen hen woed, als dat daarna derſelver Dood, wanneer ſy volwasſenen zyn geworden, ſoo veele traanen uit de oogen doet biggelen, en ſoo vreeſelyke breuken in de Maatſchappye maakt.*

Is het ſomtyds betamelyk, dat het gebruik van een ſaak, die niet noodſakelyk, of van God ſelve niet geboden is, word nagelaten, om het verre gaande misbruik daar van voor te komen; ſoo veel te meer is dit betamelyk in opſigt van ſulke ſaken en handelwyſen, die noit een wettig gebruik kunnen hebben, gelyk ik heb getoont, dat het met de inenting geſtelt is.

Waar uit dan volgt, dat de overweging van de onnodige en ſondige koſten, die daar toe beſteed worden, een middel en beweegreden behoort te zyn, omſe na te laten.

In andere gevallen weet men wel te ſeggen met den gierigen Duivel, die in *Judas* gevaren was, *Waar toe dit verlies*? Maar dit mogen we met regt vragen, met opſigt op ſulke koſten, die tot oeffening en bevordering van onwettige, onbetamelyke, en ſchandelyke kunſten worden aangewend.

5. Door het onpartydig lesen van het geen tegen de inenting geschreven is.

5. Wyders hebbe ik hier een welgepaste aanleiding, om als een middel tegen de quaade Practyk der inenting deese myne Verhandeling nevens anderen, die insgelyks daar tegen ingericht zyn meede op te geven en aan te wysen: en dus doende een heilsaam tegengift tegen het schadelyk vergift van de ingeënte pokjes aan te bieden; in hope dat de genen die tot hier toe Voorstanders van de inenting geweest zyn, deese myne Verhandeling met aandagt, en vooral met aflegging van hunne vooroordeelen, sullen lesen, en overwegen; het geen ik vooral verwagte van sulke Ouders, die in beraad neemen, of sy aan hunne kinderen de pokjes sullen laten geven; mitsgaders van sulke Personen, die daar over met betrekking tot sich selven in beraad staan.

Ik onderstelle, dat die genen, die met my in dit stuk het selfde gevoelen hebben, in hunnen regtmatigen tegensin tegen het quaad, het geen ik in deese Verhandeling bestryde, wel sullen willen bevestigt en gesterkt worden, met deselve te lesen. Het geen insonderheid nodig is ten aansien van sulken onder hen, die aan het waggelen begonnen te geraken, en alsoo gevaar liepen van sich te laten verleiden, om tot de inenting overgehaalt te worden.

Maar vooral sal ik mynen toeleg, onder Gods zegen, bereikt hebben, wanneer de Liefhebbers en Voorstanders van de inenting (hoe ongeern sy ook worden tegengesproken) nogtans ook wel sich sullen willen verledigen, om nog nader en op nieuws de waarheid te ondersoeken, en tot dat einde myn Geschrift te lesen.

Het

Het moet ons immers om de Waarheid, en het Gemeen Welzyn, die ik beiden bedoelt heb, te doen zyn.

Amicus Plato, Amicus Socrates,
Sed Magis Amica Veritas.

Heeft het lesen van Boeken, die tot aanprysing van de inenting geschreven zyn, soo veel kragt gedaan, dat daar door de Lyder, wiens geval de Professor *Gaubius* in de meergemelde Verhandeling verhaalt, en veele anderen met hem, misleid geworden zyn, soo mag men daarentegen met reden hopen, dat het lesen van tegengestelde Schriften geen mindere kragt sal hebben, aangesien *de Waarheid*, naar het getuigenis van Zorobabel, *de sterkste is* (*l*).

Het is ondertusschen te erkennen, dat de iver voor de inenting reeds by sommigen eenigermaten begint te verflaauwen: ten minsten moet nu de Practyk van deese kunst tot een ander saisoen des Jaars, dat daar toe bequamer geoordeelt word, stil staan.

Ja het is te erkennen, dat de Goddelyke Voorsienigheid de Inenters selve, en wel de iverigste onder henlieden, thans gebruikt, om tegen hunnen toeleg de inenting meede te bestryden, en te veridelen: aangesien de Voorstanders der nieuwe methode van inenting tegen de Voorstanders van de oude methode sig aankanten, en deselve als onseker en nadelig verwerpen. Waar

(*l*) Derde Boek van Esdra c. 4.

Waar van dit heilſaam gevolg te verwagten is, dat deeſe wederzydſche Voorſtanders malkanderen beſtrydende (gelyk de Midianiten, van wien men leeſt, dat *het ſweerd des eenen tegen den anderen* (*m*) was) eindelyk het gantſch werk der inenting vernietigen ſullen, en dat alſoo de waarheid over het bedriegelyk middel der kunſtige pokjes ſal zegepralen.

Waar toe des te meerder grond van hope is, om dat 'er te voren, eer het dwalend leerſtuk van de inenting door den Heer *Chais* verdedigt is, een groote en algemeene tegenſin tegen deeſe onnatuurlyke en ongodsdienſtige onderneming was: waar van de Tegenſtanders ook wel ſullen toeſtaan, dat de Voorſtanders van ſulk een onderneming *niet moeten behandelt worden, als of ſy ter quaader trouwe doolden*, gelyk de Heer *Chais* wederzyds oordeelt, omtrent de genen die de inenting afkeuren.

Deeſe groote en algemeene tegenſin tegen deeſe vergiftige inenting heeft ſyn Eerw. by veele lieden door ſchoon-ſchynende redenen weggenomen.

Uit dien hoofde is 'er dies te meerder grond om te hopen, dat de weſentlyke redenen, die de inenting onwettig verklaren, geen minder vermogen ſullen hebben, om de misleidde Liefhebbers deeſer handelwyſe tot hun eerſte regtmatig gevoelen wederom over te halen, en hen daar in op nieuws te beveſtigen: het ſpreekwoord mag hier omtrent in een goeden ſin ook gelden, *dat het op oud Ys ligt vrieſen kan.*

Dus

(*m*) Jud. 7: 22.

Dus mogen wy hopen, dat het onpartydig onderſoek der Waarheid, en byſonderlyk de overweging van deeſe myne Verhandeling meede een gezegent middel ſal zyn, om op een redelyke wyſe de meededeling der pokjes te veroordeelen.

6. En by aldien alle de gemelde middelen tot afwering van de kunſtige beſmetting niet baten kunnen, ſoo is 'er nog een ander over, het welk alleen kragt genoeg ſal hebben, beſtaande in de ſterke hand van de Chriſtelyke Overheden.

6 Door een nederig Verſoek aan de Overheden te doen, om een Verbod tegen deeſe quaade Practyk te laten uitgaan.

Dus komt hier in bedenking, of het niet raadſaam ſoude zyn, dat 'er van wegen de welmenende Ingeſetenen, en byſonderlyk ook van de Geneesheeren, die het nadeel en de onwettigheid der inenting ter herten nemen, en geern de beſmetting, welke ſy veroorſaakt, ſouden voorkomen, een nederig Verſoek aan 's Lands hooge Magten gedaan wierd, om een Verbod daar tegen te laten uitgaan.

Het is ſeker, dat ſulk een Verſoek, hoedanig ook het gevolg daar van mogte zyn, ſoo qualyk niet genomen ſoude worden, als *dat de Inenters ſouden ondernemen 's Lands Hooge Regering aan-te lopen om de magtige hand, ten einde ider een te noodſaken, van ſich aan de inenting te onderwerpen.* Van welke onderneming de Heer *Chais* de Inenters niet wilde verdagt gehouden hebben (*n*).

En geen wonder, want wie ſoude durven beſtaan, de Chriſtelyke Overheden te verſoeken,

(*n*) Verded. Proeve, p. m. 687.

ken, Conscientie-dwang in te voeren. Het is wat anders een Practyk te verbieden, waar van de Voorstanders selve bekennen, datse niet noodsakelyk, en datse selfs gevaarlyk is: en wat anders die selve Practyk te gebieden, niet tegenstaande de Conscientie van de meesten Verstandigen en Godvresende Menschen daar tegen opkomt.

Indien dan het bovengemelt Versoek tot stuiting van de kunstige besmetting ondernomen wierd, dat soude myns bedunkens, beter zyn; als dat de Inenters op hun eigen auctoriteit ondernemen, het leven van gesonde Menschen te wagen, en van hunne gesondheid te beroven, ja een menigte van Burgers en Ingesetenen een vreese voor de besmetting aan te jagen, en alsoo de geruste zamenleving te storen; als of sy daar toe, soo wel als tot het oeffenen der Geneeskunde, Privilegie hadden.

Op het bovengemeld Versoek, tot stuiting van die Quaade Practyk, indien het op een betamelyke wyse wierd voorgedragen, soudenwe natuurlyker wyse niet anders als een goede uitslag te verwagten hebben: en alsoo soude die Onnatuurlyke Handelwyse, waar door onder voorwendsel van de Pokjes voor te komen in tegendeel de Pokjes by veelen verwekt worden, eindelyk ophouden.

E I N D E.